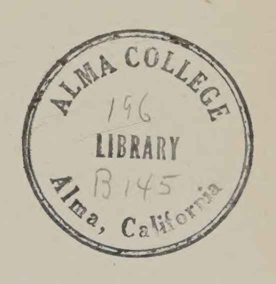
PETRI COMPOSTELLANI DE CONSOLATIONE RATIONIS

LIBRI DUO.

E CODICE BIBLIOTH. REG. MONAST. ESCORIALENSIS
PRIMUM EDIDIT PROLEGOMENISQUE INSTRUXIT

P. PETRUS BLANCO SOTO O. E. S. A.
EIUSDEM MONASTERII ALUMNUS.

MÜNSTER i. W. 1912.
ASCHENDORFFSCHE VERLAGSBUCHHANDLUNG.

DRUCK DER ASCHENDORFFSCHEN BUCHDRUCKEREI.

I

Nirgends sonst wo gehen die Ansichten der Geschichtschreiber so auseinander, als wenn es sich um eine richtige Auffassung vom Charakter des Mittelalters handelt; selbst wenn man von vorgefaßten Meinungen und Schulrichtungen ganz absehen will. Den einen ist es das Zeitalter krassester Unwissenheit und Barbarei, wohingegen andere seine Kultur nicht genug loben können. Auf beiden Seiten scheute man keine Mühe, die sich widersprechenden Auffassungen zu verteidigen, wobei leider nicht selten die Grenzen der Gerechtigkeit überschritten wurden. Bei den heutzutage vorwiegend betriebenen Quellenstudien und dem edlen Wetteifer, den Geschehnissen auf den Grund zu gehen, scheut man keine Mühe, selbst die dunkelsten Bibliothekswinkel nach verborgenen und verstaubten Manuskripten zu durchstöbern. Dank solch fieberhaft betriebenem Spüreifer gelang es, manch wertvolles

Si en algún punto andan discordes los historiadores, merced á la influencia de escuela y de ideas preconcebidas, es, sin duda alguna, al apreciar el carácter de la Edad Media, tenida por unos como época de crasísima ignorancia y barbarie, mientras otros se han convertido en paladines de su cultura. Grande ha sido el empeño que por una y otra parte (rebasando los limites de lo justo) se ha puesto en defender tan encontradas apreciaciones. Pero hoy, que va prevaleciendo el sistema del estudio directo de las fuentes históricas, y en el noble afán de investigarlo todo, no se perdona sacrificio alguno, revolviendo y desenterrando manuscritos sepultados en los obscuros rincones de las bibliotecas; gracias á esa actividad febril que todo lo invade, han llegado á descubrirse algunos monumentos literarios, por los cuales se demuestra claramente que si en la Edad Media no

literarisches Denkmal auszugraben, aus dem klar hervorgeht, daß, wenn im Mittelalter auch nicht alle Wissenszweige auf ihrer vollen Höhe standen, wie seine Lobredner sagen, so doch auch andrerseits die Unwissenheit damals lange nicht so groß war, wie seine Feinde behaupten.

Wir beabsichtigen keineswegs, uns hier eingehend über die Kultur des Mittelalters zu verbreiten, noch ihre Entwicklung innerhalb oder außerhalb der iberischen Halbinsel zu verfolgen. Ein solch weites Gebiet zu durchwandern, liegt uns fern. Dagegen wollen wir unsere Aufmerksamkeit auf eine der vielen Gestalten, die sich auf dem weit angelegten Hintergrund vorteilhaft abheben, hinlenken, nämlich auf Peter von Compostella, der uns bereits bekannt ist durch das einzige von ihm vorliegende und von unseren Kritikern beurteilte Werk, nämlich seinen berühmten Traktat *De consolatione rationis,* von dem eine Handschrift sich hier in der Königlichen Bibliothek des Escorial befindet und aus der Mitte des XII. Jahrhunderts (?) stammt.

Eine Beschreibung dieser alten Handschrift von seiten des Herrn Amador de los Ríos habe ich vor mir und wiederhole aus derselben mit unbedeutenden Berichtigungen folgendes:

„Die Originalhandschrift in der Bibliothek des Escorial ist gezeichnet R-II-14 und enthält außerdem 1. den seltenen Traktat: *In Moysen V libri Beati Isidori Ispalensis* (unvollständig); 2. verschiedene Kapitel des Buches *Jhesu Nave* (bis folio 25 v.); 3. verschiedene Bruchstücke aus theologischen Abhandlungen, wie z. B. *De abhominanda superbia; De tristi memoria dampnatorum, De divino iudicio,* etc. (bis folio 30 v. und 33 v.); 4. noch weitere Bruchstücke über analoge Materien (bis folio 72 V.); 5. *Liber de praedicandi arte magistri Alani;* 6. eine Sermonensammlung. Diese Werkchen sind sämtlich geschrieben mit den Buchstaben des XI. und XII. Jahrhunderts. Die Bücher des Peter von Compostella beginnen mit fol. 34 v. und gehen bis fol. 54. Die Schriftzüge sind nicht mehr isidorianisch und gehören unseres Erachtens der zweiten Hälfte des XII. oder dem Anfang des XIII. Jahrhunderts an, obschon einige Stellen, insbesondere die Verse, im Verlaufe des XIV. Jahrhunderts überarbeitet zu sein scheinen. Dies veranlaßte den Irrtum Pérez Bayers, den auch

brillaron en la plenitud de su esplendor los ramos todos del saber, como quieren sus panegiristas, tampoco fué tan grande la ignorancia, como pretenden sus detractores.

No es nuestro ánimo hacer un estudio detenido de la cultura de los tiempos medios, ni tampoco seguir su desarrollo fuera, ni siquiera dentro de la Península; no pretendemos recorrer tan dilatado horizonte, sino únicamente fijar nuestra atención en una figura de entre las muchas que campean en tan vasto panorama. Nos referimos á Pedro Compostelano, conocido y juzgado ya de nuestros críticos por una sola obra que de él se conoce, su famoso tratado *De Consolatione Rationis*, cuyo original se conserva en esta Real Biblioteca de El Escorial, escrito á mediados del siglo XII (?).

He aquí la descripción que del códice hace el Sr. Amador de los Ríos, y que reproducimos con leves rectificaciones:

„El codice original lleva en la Biblioteca del Escorial la marca R-II-14, y contiene, además, este peregrino tratado: 1.º, *In Moysen V libri Beati Isidori Ispalensis* (incompleto); 2.º, varios capítulos del libro *Jhesu Nave* (al folio 25 v.); 3.º, varios fragmentos de tratados teológicos, como *De abhominanda superbia; De tristi memoria dampnatorum, De divino iudicio*, etc. (al folio 30 v. y 33 v.); 4.º, otros fragmentos de análogas materias (al folio 72 v.); 5.º, *Liber predicandi arte magistri Alani;* 6.º, un sermonario. Todos estos opúsculos están escritos de letra de los siglos XI y XII. Los libros de Pedro Compostelano comienzan al folio 34 v., extendiéndose hasta el 54: la letra no es ya isidoriana, y, en nuestro concepto, pertenece á la segunda mitad del siglo XII ó principios del XIII, si bien aparecen retocados algunos pasajes, en especial los versos durante el siglo XIV, lo cual ha dado motivo al error de Pérez Bayer, adoptado por Rodríguez de Castro, suponiendo que se escribió en dicha época. Tienen el siguiente encabezamiento: „Incipit [liber] (El manuscrito

Rodriguez de Castro teilt, daß sie erst in dieser Epoche geschrieben seien. Sie tragen folgende Eingangsformel: „Incipit liber (das Manuskript sagt prohemium) Magistri Petri Compostellani in honorem (es fehlen in dieser Angabe die Worte *de consolatione rationis*, und in der Handschrift selbst steht *ad* und nicht *in*) Domini Archiepiscopi Compostellani . . ."

„Der Traktat *de consolatione* enthält 19 poetische Kompositionen (es sind zwanzig) und zwar in folgender Form und mit nachstehenden Titeln: (Amador de los Rios erwähnt nicht das Widmungsschreiben, das 24 angibt.) 1. *Retiratio Mundi* (das Manuskript sagt nur *Mundus*) (34 Verse). 2. *Caro* (28 Verse), 3. *Grammatica, Logica et Rethorica* (84 V.). 4. *Aritmetica, Musica et Geometria* (98 V.). 5. *Plantus Rationis* (30 V.). 6. *Ratio* (24 V.). 7. *Luxuria, Temperantia, Avaritia et Gula* (48 V.) (es sind 46 und nicht mehr). 8. *Ratio* (34 V.) (In der Handschrift heißt es „*Caro*", das 36 V. enthält, und nicht 34). 9. *Plantus carnis* (34 V.). 10. *Conversio carnis* (52 V.). 11. *Plantus Mundi* (47 V.) (das Manuskript sagt bloß *Mundus*). 12. *Ratio* (36 V.). 13. *Laus Dei* (28 V.). 14. *Laus* (es heißt *Laudes*) *Rationis* (56 V.). 15. *Conditio* (lies *Conditiones*) *Paradisi* (44 V.). 16. *Laus Virginis* (38 V.). 17. *Modus Conceptionis* (38 V.). 18. *Conditio naturae humanae* (40 V.). *Conditio* (im Original *conditiones*) *inferni* (40 V.)" [1].

Bei den Versen sind die Schriftzüge kräftiger und gleichmäßiger als bei der Prosa. Die Anfangsworte und Titel der Quästionen sind mit roter Tinte geschrieben und befinden sich auf dem Rande. An einigen Stellen der Handschrift kann man sehen, daß eine chemische Substanz angewandt ward, um die Lesung zu erleichtern. Auf folio 46 b wurde augenscheinlich radiert, denn es entstand an betreffendem Ort eine Lücke; doch ging dabei vom Original nichts verloren, da sich die fehlenden Verse in einer Anmerkung, die allerdings mit einer blasseren und augenscheinlich verschiedenen Tinte geschrieben ist, vorfinden. Überhaupt sind auf verschiedenen Folien der Handschrift Verbesserungen wahrzunehmen, die auf eine später angesetzte Hand schließen lassen. Auf dem ersten Folio sind die Worte *magistri Petri* und *honorem* mit schwarzer Tinte geschrieben. Etwa von Pérez Bayer?

[1] Amador de los Rios, *Historia Crítica de la Literatura Española*, II, S. 245 Anm.

dice prohemium), Magistri Petri Compostellani in honorem (faltan las palabras *de consolatione rationis,* y en el códice se lee *ad* no *in*) Domini Archiepiscopi Compostellani . . .“

„Las composiciones poéticas que el tratado *De Consolatione* encierra, son en número de diez y nueve, (son veinte) en la forma y con los títulos siguientes: (No pone la dedicatoria que tiene 24.) 1.º *Retiratio Mundi* (el manuscrito dice tan solamente *Mundus*), (34 versos.) 2.º *Caro* (28 vs.) 3.º *Grammatica, Logica et Rethorica* (84 vs.) 4.º *Aritmetica, Musica et Geometria* (98 vs.) 5.º *Plantus Rationis* (30 vs.) 6.º *Ratio* (24 vs.) 7.º *Luxuria, Temperantia, Avaritia et Gula* (48 vs.) (Son 46 nada más.) 8.º *Ratio* (34 vs.) (En el códice es *Caro* y contiene 36 vs., no 34.) 9.º *Plantus carnis* (34 vs.) 10.º *Conversio carnis* (52 vs.) 11.º *Plantus Mundi* (47 vs.) (El manuscrito dice tan solamente *Mundus*.) 12.º *Ratio* (36 vs.) 13.º *Laus Dei* (28 vs.) 14.º *Laus* (dice *Laudes*), *Rationis* (56 vs.) 15.º *Conditio* (léase *Conditiones*.) *Paradisi* (44 vs.) 16.º *Laus Virginis* (38 vs.) 17.º *Modus Conceptionis* (38 vs.) 18.º *Conditio naturae humanae* (40 vs.) *Conditio* (en el original *conditiones*) *inferni* (40 vs.)“ [1].

Los versos están escritos en letra más gruesa y más uniforme que la prosa. Los encabezamientos y títulos de las cuestiones están en tinta roja y al margen. En algunas partes del códice se observa que han empleado alguna substancia para hacer más asequible la lectura, y en el folio 46 b. se nota que ha sido raspado el papel, pues hay una laguna, pero no se ha perdido nada del original, pues los versos que faltan están en una nota con letra más pálida y al parecer distinta. En varios de sus folios se notan enmiendas de letra posterior, y en el primero las palabras *magistri Petri* y *honorem* están escritas con tinta negra ¿por Pérez Bayer?

[1] Amador de los Rios, *Historia Crítica de la Literatura Española*, tomo II, pag. 245 nota.

Zu dem Wenigen, das uns die Geschichtschreiber des spanischen Schrifttums über diese kostbare Handschrift überliefert haben, wüßten wir allerdings nur weniges oder nichts hinzuzufügen, denn wir sind so arm an Notizen über unsern Gegenstand, daß nicht einmal der Name des Autors in den geschichtlichen Dokumenten mit absoluter Sicherheit feststeht. Wir sind darum darauf angewiesen, uns mit dem Studium des Werkes selbst genauer zu befassen und außerdem eine, wenn auch nur oberflächliche und unvollständige Durchforschung der Werke einiger Vorgänger unseres Autors vorzunehmen, welche einen mehr unmittelbaren Einfluß auf ihn ausgeübt haben müssen.

II

Wenn auch die frühere Blütezeit der Schulen von Cordova und Sevilla im Verlauf der mohammedanischen Invasion nicht wiederkehrte, so scheinen doch die Westgoten selbst zur Zeit des Verfalles ihrer Herrschaft die Studien immer noch gepflegt zu haben; ja man muß sich wundern, daß diese in jener so stürmischen Zeit nicht ganz und gar erloschen. Es erhielt sich vielmehr der westgotische Geist während so vieler Jahrhunderte beständigen Krieges inmitten aller Umwälzungen mehr oder weniger blühend und konnte so seine wissenschaftlichen Schätze nicht nur dem Unterrichtswesen in den Reichen, die sich inzwischen im Norden der Halbinsel gebildet hatten, mitteilen, sondern durch die Bemühungen eines Theodulf, Claudius und Galindus auch dem anderer Länder Europas. Ein Teil des Volkes kam unter die Herrschaft der Sieger, wohingegen sich der andere Teil in die schluchtenreichen Gebirge Asturiens flüchten mußte und dort ansiedelte. Letztere hatten Haus und Hof in der Heimat verlassen müssen und beschäftigten sich von nun an nur noch mit Kriegführen, was selbstverständlich einen anderen Gedanken als den der Wiedereroberung der Heimat nicht aufkommen ließ. Von einer Pflege der Wissenschaft konnte unter solchen Umständen keine Rede mehr sein. Allein trotz alledem war die Unwissenheit niemals so groß wie im übrigen Europa, denn die westgotische Kultur begann als ein „goldenes Zeitalter,

Poco ó nada podremos añadir sobre lo que han dicho los historiadores de nuestra literatura acerca de este precioso códice, pues nos hallamos tan faltos de noticias, que apenas suena el nombre de su autor en los documentos históricos; de modo que no vemos más fuentes de investigación que el estudio de la obra y el examen, siquiera sea superficial é incompleto, de las obras de algunos de sus antecesores, que han ejercido influencia más directa en nuestro autor.

II

Aunque durante la invasión mahometana no brillaban con su esplendor primitivo las escuelas de Córdoba y Sevilla, aun en su decadencia aparecía vigoroso el pensamiento visigótico, siendo de admirar que no llegara á extinguirse por completo en aquellos días de inquietud y borrasca; antes al contrario, se conservase más ó menos floreciente en medio de las vicisitudes porque hubo de pasar en tantos siglos de guerra continua, y no sólo comunicara sus enseñanzas á los reinos que se iban formando en el Norte de la Península, sino también á otras comarcas de Europa por medio de Teodulfo, Claudio y Galindo. Sometidos, pues, unos al yugo de los vencedores, retirados otros á las escabrosidades de Asturias, tuvieron éstos que abandonar sus casas y haciendas para salvar sus vidas; y sin otra ocupación que el continuo batallar, ni otro pensamiento que el de la reconquista, no podían entregarse al cultivo de las letras; pero aun así y todo, nunca fué la ignorancia tan grande como en el resto de Europa, pues la cultura visigótica „considerada como una edad de oro, un

eine Zeit der Tugend, des Heldentums, der Poesie"[1] aufs neue aufzuleben, sobald Oviedo der Mittelpunkt der neuen Monarchie geworden war[2].

Die Kirche ging als Führerin aller fortschrittlichen Bewegung voran, und wie sie früher die Wissenschaft durch die Schriften des heiligen Isidor, des Heterius und Beatus verbreitet, sich der Häresie und dem Aberglauben entgegengestemmt hatte, so verbot sie jetzt den Christen, an irgendwelcher Art von Wahrsagerei und Zauberei teilzunehmen und den Sterndeutern Glauben zu schenken. Dadurch übte sie einen nachhaltigen Einfluß auf die damalige Kultur aus. Gleichzeitig widersetzte sie sich denen, die sich, von Juden und Arabern verführt, für Zauberer ausgaben und verurteilte sowohl den Aberglauben als auch die heidnischen Gebräuche, die sie übrigens schon zur Zeit Rekkareds verdammt hatte[3]. Wir sehen ferner, wie sie auf dem Konzil von Coyanza, das unter der Regierung Ferdinands I. (1050) stattfand, verordnete, daß die Priester vor ihrer Ordination den Psalter, die Hymnen, Cantica etc. auswendig wissen müßten, welche Forderung sie auf dem sechs Jahre später zu Compostella[4] abgehaltenen Konzil erneuerte. Als durch die Siege Ferdinand des Älteren und des Cid über die Mauren diesen ausgedehnte

[1] Cantú (Cesare), *Weltgeschichte,* dtsch. v. Brühl, V (Schaffh. 1852), S. 770.

[2] Folglich hat Dozi unrecht, wenn er sagt: „Après l'invasion des arabes, les faibles débris de la civilisation romaine disparurent de plus en plus dans les Asturies et dans la Gallice" (*Recherches,* I, p. 14 u. 15); denn unter der Regierung der Könige von Asturien taten sich hervor Beatus, Heterius, Asterius, Odoarius und andere, die, was sie aus dem Schiffbruch, den die in Leander, Isidor, Fulgentius und Ildephons repräsentierte westgotische Kultur erlitt, retten konnten, durch eigene Beiträge noch vermehrt haben.

[3] Menéndez Pelayo, *Historia de los Heterodoxos Españoles,* Band I.

[4] Das Konzil von Coyanza verordnete (Kanon V): „Quinto autem titulo decrevimus, ut Archidiaconi tales Clericos constitutis quatuor temporibus ad ordines ducant, qui perfecte totum Psalterium, Hymnos, et Cantica, Epistolas, Orationes, Evangelia sciant." Das von Compostella verordnet im II. Kanon: „Adiungimus, ut per omnes Dioeceses tales eligantur Abbates, qui mysterii sanctae Trinitatis rationem fideliter faciant, et in Divinis Scripturis et Sacris Canonibus sint eruditi. Hi autem Abbates per propias Ecclesias canonicas faciant scholam et disciplinam componant, ut tales deferant ad Episcopos Clericos ordinandos . . ., et ipsi qui totum psalterium, cantica et hymnos, salis aspersionem, baptisterium, etc. etc. . . . Tejada, *Colec. de Canones de la Iglesia Esp.,* III, S. 97 und 103.

tiempo de virtud, de heroísmo y de poesía“ [1], vuelve á renacer cuando Oviedo se convierte en centro de la nueva Monarquía [2].

La Iglesia iba como de avanzada en todos los adelantos, y „así como antes, por medio de los escritos de San Isidoro, Eterio y Beato, había difundido el saber y se había opuesto á la herejía y superstición, de la misma manera prohibe ahora á los cristianos que tomen parte en cualquiera clase de augurios y encantamentos, y que den crédito á los astrólogos; y ejerce poderoso influjo en la cultura, oponiéndose á los que, alentados por judíos y árabes, se tienen por encantadores, y condena la superstición y ritos paganos, como los condenó en tiempo de Recaredo“ [3]. Así vemos cómo en el Concilio de Coyanza, habido en tiempo de Fernando I (1050), se manda que los sacerdotes, antes de ordenarse, sepan el salterio, los himnos, cánticos, etc., y todavía les exige más el Compostelano, celebrado seis años más tarde [4]. Pero desde que las victorias de Fernando el Mayor y el Cid, obtenidas de los moros, les arrebataron extensas y fértiles comarcas; desde que la ciudad de los Concilios

---

[1] Cantú: *Hist. Univ.*, tomo III, cap. VII.

[2] Es, pues, inexacto Dozy cuando dice que: „Aprés l'invasion des arabes, les faibles débris de la civilisation romaine disparurent de plus en plus dans les Asturies et dans la Gallice“ (*Recherches*, tomo I, págs. 14 y 15); porque bajo el cetro de los Reyes de Asturias florecieron Beato, Eterio, Asterio, Odoario y otros, que acrecentaron lo que pudieron salvar del naufragio de la civilización visigoda, representada por los Leandros é Isidoros, los Fulgencios é Ildefonsos.

[3] Menéndez Pelayo: *Heterodoxos*, tomo I.

[4] Dice el concilio de Coyanza (canon V.) Quinto autem titulo decrevimus, ut Archidiaconi tales Clericos constitutis quatuor temporibus ad ordines ducant, qui perfecte totum Psalterium, Hymnos, et Cantica, Epistolas, Orationes, Evangelia sciant. Y el Compostelano celebrado en 1056 dice en el canon II: Adiungimus, ut per omnes Dioeceses tales eligantur Abbates, qui mysterii sanctae Trinitatis rationem fideliter faciant, et in Divinis Scripturis et Sacris Canonibus sint eruditi. Hi autem Abbates per propias Ecclesias canonicas faciant scholam et disciplinam componant, ut tales deferant ad Episcopos Clericos ordinandos . . ., et ipsi qui totum psalterium, cantica et hymnos, salis aspersionem, baptisterium, etc. etc. . . . Tejada, *Colec. de Cánones de la Igl. Esp.*, tom. III, p. 97 y. 103.

und fruchtbare Landstriche entrissen waren und die Stadt der Konzilien und zugleich Residenzstadt der Westgoten, nachdem sie 376 Jahre in der Gewalt des Feindes gewesen, in die Hände Alphons VI., der einst die Gastfreundschaft des Al-Mamum Billah genossen, gefallen war (1085), wurden der christlich-spanischen Zivilisation neue Bahnen eröffnet, so daß sie von da an einen erstaunlichen Aufschwung nahm. Eine Beeinflussung durch die arabische Kultur, die ihren höchsten Glanzpunkt in Cordova unter Abderrahman und Al-Haken II. erreichte, wie dies gleicherweise bei den Juden der Fall war mit ihren Schulen zu Barcelona, Cordova und Toledo, tritt dabei nicht zutage, zumal von einem Jahrhundert zum anderen „S. Isidor die Devise der spanischen Wissenschaft" war, wie Menéndez Pelayo bemerkt[1]. Demnach ist keinem Geringeren als dem heiligen Isidor die bis zur Wiedereroberung des Landes in aufsteigender Bewegung befindliche spanische Kultur zu verdanken. Der arabische Einfluß hielt nämlich nicht bis zum 13. Jahrhundert an, wo die Geistlichen, die einzigen, die sich den Studien widmeten und als die Träger und Bewahrer der isidorianischen Lehren betrachtet wurden, nachdem sie das Übergewicht der christlichen Waffen wahrnahmen, ihre Abneigung mäßigten und sich zu vertrauterem Umgang mit den Besiegten herbeiließen. In dem Buche Gundisalins[2]

[1] *Estudios de Crítica literaria. San Isidoro.* Abhandlung gelesen in der Academia Hispalense de Santo Tomás de Aquino Oktober 1881.

Schon vor dem Einfall der Araber gab es auf der Halbinsel Schulen, denn schon auf dem II. Konzil von Toledo (527) ward im Kanon I bestimmt, daß die für den Kirchendienst Bestimmten in dem Kirchenhaus erzogen werden müßten; und auf dem IV. Konzil, Kanon 24, daß sie innerhalb des Vorhofes wohnen sollten. Es gab aber auch nicht minder berühmte Klosterschulen, wie z. B. die von Dumio in Galicien, die von Valclara in Katalonien, die vom heiligen Donatus gegründete Servitanische, sowie die Agaliensische bei Toledo. Bezüglich der Gründung der Schulen stimmen nicht alle überein. Casiri, der Cordova den Vorrang vor Sevilla, Granada etc. einräumt, schreibt die Gründung Al-Haken zu (*Bibl. Arab. Escur.*, Band I, Seite 38 c. 1.).

[2] Über Gundissalinus (Gundisalvus) vgl. Georg Bülow, *Des Dominicus Gundissalinus Schrift von der Unsterblichkeit der Seele, herausgegeben und philosophiegeschichtlich untersucht, nebst einem Anhange, enthaltend die Abhandlung des Wilhelm von Paris (Auvergne) „De Immortalitate animae"*, Münster 1897 (in diesen *„Beiträgen"* Bd. II Heft 3); ferner

y corte de los visigodos, cautiva por espacio de trescientos setenta y seis años, cayó en poder de Alfonso VI (1085), huésped que había sido de Al-Mamum Billah, la civilización cristiano-española tomó nuevo rumbo y vuelo más prodigioso, sin que se note en ella el influjo de la cultura de los árabes, que había llegado á todo su esplendor en Córdoba en los tiempos de Abderrahman y Al-Haquen II, igualmente que la de los judíos, por medio de sus escuelas de Barcelona, Córdoba y Toledo; pues por siglos y siglos, dice Menéndez Pelayo, „fué San Isidoro el grito de guerra de la ciencia española" [1], y á su influencia se debió la cultura española, que fué progresando al tiempo que la reconquista, pues la influencia árabe no se desarrolló hasta el siglo XIII, en que los clérigos, únicos que se dedicaban á los estudios y se consideraban como mantenedores de las doctrinas de San Isidoro, viendo ya la preponderancia de las armas cristianas, moderan su aversión y su trato es más íntimo con los vencidos. En Gundisalvo [2] es donde se nota la influencia de

[1] *Estudios de Crítica literaria. San Isidoro.* — Discurso leido en la Academia Hispalense de Santo Tomás de Aquino en Octubre de 1881.

Anteriormente á los musulmanes había escuelas en la Península, pues ya en el Concilio II de Toledo (527), canon 1.º, se dice que los destinados al servicio de la Iglesia sean educados *en la casa de la iglesia*, y en el IV, canon 24, que habiten dentro del atrio; y existían también escuelas monásticas tan célebres como las de Dumio en Galicia, la de Valclara en Cataluña, la Servitana, fundada por San Donato, y la Agaliense, cerca de Toledo. Respecto á la fundación de las escuelas, no todos están conformes. Casiri, que da á Córdoba la supremacía sobre Sevilla, Granada, etc., atribuye la fundación á Al-Hakem. (*Bibl. Arab. Escur.*, tomo I, pág. 38, c. 1.º)

[2] Acerca de Gundisalvo puede verse la obra del Dr. Georg. Bülow: *Des Dominicus Gundissalinus Schrift von der Unsterblichkeit der Seele", herausgegeben und philosophiegeschichtlich untersucht, nebst einem Anhange, enthaltend die Abhandlung des Wilhelm von Paris (Auvergne) De immortalitate animae,* Münster 1897. Y también á Cl. Baeumker: *Les écrits philosophiques*

De Processione Mundi dagegen, das zum ersten Male Menéndez Pelayo in dem Anhange zum ersten Band der *Heterodoxos Españoles* publizierte, läßt sich der Einfluß des Arabers Avicenna und des Juden Avencebrol nicht verkennen.

Dies war — mit großen Strichen gezeichnet — der Zustand der spanischen Kultur zur Zeit, wo sich das Land von der Niederlage am See von La Janda einigermaßen erholt hatte, dank der ausdauernden Tapferkeit, mit der seine Bewohner, gemäß der in Covadonga ausgegebenen Losung, für ihre Unabhängigkeit zu sterben, gekämpft hatten. Da nun im großen und ganzen Friede und Ruhe im Lande herrschten, konnten sich seine Bewohner wieder mit mehr Muße den Studien zuwenden. Der Same, den Isidor in seinen Schriften gesät, und den seine Schüler auf der Flucht vor den Sarazenen mitgenommen und als kostbares Vermächtnis treu bewahrt hatten, fing nun aufs neue zu keimen an. Künste und Wissenschaften begannen wieder aufzublühen, besonders in den Klöstern, wie dies ähnlich beim Zerfall des römischen Reiches geschehen war. Das war nun die Zeit, in der Peter von Compostella — der letzte aus der glorreichen Schar der westgotischen Väter und zugleich erste in der damals beginnenden Periode der Wiedergeburt — sein Buch *„De Consolatione Rationis“* schrieb.

III

Wer eigentlich dieser Peter von Compostella war, ist sehr schwer, um nicht zu sagen unmöglich, zu ermitteln. Nicolás Antonio spricht in seiner „Bibliotheca Vetus“ von drei Peter von Compostella. Den einen versetzt er in das 10. und die beiden anderen in das 12. Jahrhundert. Gil González Dávila sagt in seiner kurz gefaßten Geschichte der Kirche von Santiago, daß es zwei Petrus, die ganz denselben Namen geführt hätten, gegeben

Cl. Baeumkers Aufsatz im Januarheft 1898 der *Revue Thomiste*, betitelt: *„Les écrits philosophiques de Dominicus Gundissalinus“* (auch deutsch: *Dominicus Gundissalinus als philosophischer Schriftsteller*, Münster 1899, Aschendorff). Außerdem Paul Correns, *Die dem Boethius fälschlich zugeschriebene Abhandlung des Dominicus Gundisalvi De unitate*, Münster 1891 (diese *„Beiträge“* Bd. I Heft 1) und Ludwig Baur, *Dominicus Gundissalinus De divisione philosophiae, herausgegeben und philosophiegeschichtlich untersucht*, Münster 1903 (diese *„Beiträge“* Bd. IV Heft 2—3).

Avicena y Avicebrón en el libro de *Processione Mundi,* que ha publicado por primera vez Menéndez Pelayo en los apéndices al tomo primero de los *Heterodoxos Españoles.*

Tal era, bosquejado brevísimamente, el estado de la cultura española cuando, repuesta España algún tanto de la derrota del lago de La Janda, merced al tesón y valentía con que desde que dieron el grito de independencia en Covadonga siguieron luchando por la patria sus más esforzados campeones. Debido á la paz y tranquilidad relativas de que gozaban, podían sus naturales dedicarse con más sosiego al estudio: empezaba ya á renacer la semilla que San Isidoro había arrojado en sus escritos, y que sus discípulos, al huir de la invasión sarracena, habían llevado consigo, conservando como depósito sagrado los tesoros de las ciencias, artes y letras, principalmente en los monasterios, como acaeció en el derrumbamiento del Imperio romano. Entonces fué cuando Pedro Compostelano escribió su libro *De Consolatione Rationis,* último eslabón de la cadena gloriosa de los Padres visigodos y primero del Renacimiento, que por aquel entonces empezaba á florecer.

III

Quién fuese este Pedro Compostelano, es muy difícil, por no decir imposible, averiguarlo. Nicolás Antonio, en su *Bibliotheca Vetus,* habla de tres Pedros Compostelanos, colocando á uno de ellos en el siglo X y á los otros en el siglo XII, y Gil González Dávila, al reseñar la historia de la iglesia de Santiago, dice que hubo dos Pedros de este mismo nombre, el primero á mediados del siglo XII y el otro entrado el siglo XIV; pero á

---

de Dominicus Gundissalinus. Revue Thomiste, janvier 1898. Además Paul Correns, *Die dem Boethius fälschlich zugeschriebene Abhandlung des Dominicus Gundisalvi De unitate,* Münster 1891, y Ludwig Baur: *Dominicus Gundissalinus De divisione philosophiae, herausgegeben und philosophiegeschichtlich untersucht,* Münster 1903.

habe. Der eine habe um die Mitte des 12., der andere anfangs des 14. Jahrhunderts gelebt. Keiner von ihnen wird aber als Verfasser des Buches „*De Consolatione Rationis*“ genannt. Pérez Bayer drückt sich in seinen Bemerkungen zur *Bibliotheca Vetus* des Nicolás Antonio bei der Besprechung unseres Autors folgendermaßen aus: „Quod ineunte XIV. quo floruit saeculo non modo apud nos sed etiam in Gallis ipsaque etiam altrice ingeniorum Italia rarum et miraculi locum habendum“; und an anderer Stelle: „Circa annum Christi MCCCXXV ut coniicimus scripti“ [1]. Derselben Ansicht ist Rodríguez de Castro, der unseren Peter überdies aus Santiago in Galicien stammen läßt [2]. Der Umstand, daß die Handschrift augenscheinlich einem gewissen Berengar gewidmet ist, gibt Amador de los Ríos Anlaß zu einer Vermutung, die nicht unbegründet scheint. Dieser gelehrte Kritiker sagt nämlich, Berengar oder Berenguel, der seit 1137 Bischof von Salamanca gewesen ist, sei einige Jahre später auf den erzbischöflichen Stuhl von Santiago erhoben worden und habe seinem Metropolitensprengel unter der Regierung Alphons VII. vorgestanden. Da aber sein Amtsnachfolger Pedro Elías im Jahre 1162 gestorben war und dessen Amtsdauer angeblich fünf Jahre betrug, so könne der Tod Berengars für das Jahr 1157 angenommen werden. „Scheint diese unsere Annahme begründet,“ — so fügt er hinzu — „dann ist nicht daran zu zweifeln, daß das Buch *De Consolatione Rationis* zwischen 1140 und 1157 geschrieben worden ist.“

Wir wollen zunächst aus später ersichtlichen Gründen von der Meinung des Rodríguez de Castro und des Pérez Bayer absehen und uns, soweit uns dies möglich ist, in dem dunklen Labyrinth zurechtzufinden suchen.

Unter der Regierung des Königs Bermudo II. von Léon lebte ein verehrungswürdiger und verdienstvoller Mann namens Petrus, der sowohl in dem Martyrerverzeichnis des Usuardus als auch in dem des Baronius als Heiliger bezeichnet wird. Das Iriensische dagegen rühmt ihn als einen durch Weisheit ausgezeichneten Mönch des Klosters Mosoncio und als ehrwürdigen

[1] *Bibl. Vet.*, Band II, Anm. Seite 121.

[2] *Bibl. Esp.*, Band II, Seite 268.

ninguno de ellos atribuye la paternidad del libro *De Consolatione Rationis.* Pérez Bayer, en las notas á la *Bibliotheca Vetus* de Nicolás Antonio, se expresa en estos términos al hablar de nuestro autor: „*Quod ineunte XIV quo floruit saeculo non modo apud nos sed etiam in Gallis, ipsaque etiam altrice ingeniorum Italia rarum et miraculi locum habendum*“; y en otra parte: „*Circa annum Christi; MCCCXXV ut conjicimus scripti*“ [1]. De la misma opinión es Rodríguez de Castro, quien además le hace natural de Santiago de Galicia [2]. La circunstancia de aparecer dedicado el códice á un Berengario, da pie á Amador de los Ríos para establecer una conjetura que no parece infundada. Según el doctísimo crítico, Berengario ó Berenguel, Obispo de Salamanca desde 1137, subió á la metrópoli de Santiago algunos años más adelante, gobernando dicha iglesia en tiempo de Alfonso VII. Como en 1162 había fallecido ya su sucesor D. Pedro Elías, y suponiéndose además que este Prelado gobernó la iglesia cinco años, puede fijarse la muerte de Berengario en 1157. „Si esta deducción — añade — pareciese fundada, no cabe duda que el libro *De Consolatione Rationis* fué escrito de 1140 á 1147.“

Descartando desde luego la opinión de Rodríguez de Castro y Pérez Bayer, por las razones que más adelante aduciremos, veamos de aclarar en cuanto nos sea posible tan intrincado laberinto.

Siendo Rey de León Bermudo II, floreció un venerable varón llamado Pedro, celebrado por santo en los martirologios de Usuardo y de Baronio: de quien dice el Iriense que era monje sabio del Monasterio de Mosoncio, abad venerable de Antealtares, á quienes algunos atribuyen la *Salve* y del cual hace dos auto-

[1] *Bibl. Vet.,* tomo II, pág. 121, nota.

[2] *Bibl. Esp.,* tomo II, pág. 268.

Abt von Antealtares, dem einige das *Salve* zuschreiben und aus welchem Nicolás Antonio zwei verschiedene Autoren machte [1]. Petrus de Mezonzo, Mesonso oder Mesoncio, wie ihn verschiedene Chroniken nennen, ist der erste dieses Namens, welchen wir auf dem bischöflichen Stuhl von Compostella antreffen. Er ward in dem Palaste der Infantin Paterna erzogen und unterrichtet und in der Folge deren Kaplan. Da er aber den Beruf nach einem vollkommneren Leben in sich fühlte, verließ er den Palast und trat in den Konvent von Sankt Maria de Mosoncio ein, von wo aus er später als Nachfolger des Pelayo I. auf den bischöflichen Stuhl erhoben wurde, den er von 985—1002 zierte. Im Jahre 1070 erhob der König Sancho den Diego Peláez zur bischöflichen Würde, der zwar aus vornehmer Familie, aber ein unruhiger Kopf und ein Liebhaber von Parteilichkeiten war. Alphons VI. ließ ihn schließlich ergreifen und ins Gefängnis werfen, weil er mehr oder weniger in Verdacht stand, an der Aufwiegelung der Galicier und Portugiesen zugunsten seines gefangen gehaltenen Bruders, des Königs Garcia, gearbeitet zu haben [2]. Die Kirche erlitt während der ganzen Zeit, in der sie ihres Oberhirten beraubt war, großen Schaden. Endlich verstand sich Alphons dazu, diesem traurigen Zustand ein Ende zu machen. Um das gegen den besagten Bischof begangene Unrecht mit dem Schein der Gerechtigkeit zu bemänteln, forderte er den Exlegaten Richard, Abt von Marsella, auf, ein Konzil einzuberufen, das die Angelegenheit untersuchen und gleichzeitig den Nachfolger Pelayos wählen sollte. Wahrscheinlich um sich bei Alphons VI. einzuschmeicheln, berief nun Richard, obwohl er der Jurisdiktion beraubt war [3], das Konzil von Husillos

[1] *Bibl. Vet.*, wo im I. Band und zwar im VII. Buch, III. Kapitel von einem Petrus gesprochen wird, der von Calixtus II. zum Bischof von Santiago ernannt wurde und der der nämliche ist, von dem vorher im XIV. Kapitel des VI. Buches desselben Bandes erst die Rede war.

[2] *Esp. Sag.*, IX. Band.

[3] Richard war auf dem Konzil von Benevent (1087) wegen seines schismatischen Verhaltens, das er im Bund mit dem Kardinal Hugo von Leon Viktor III. gegenüber eingenommen hatte, exkommuniziert worden, hat sich aber später dem Papste völlig unterworfen.

res diferentes Nicolás Antonio [1]. Pedro de Mezonzo, Mesonso ó Mesoncio, que de todos estos modos le apellidan las crónicas, es el primero de este nombre que encontramos rigiendo la Sede compostelana. Criado y educado en el palacio de la infanta Paterna, fué luego su capellán; pero sintiéndose con vocación á una vida más perfecta, abandonó el palacio y entró en el convento de Santa María de Mesoncio, de donde fué sacado para suceder á D. Pelayo I en el cargo episcopal que ejerció desde 985 á 1002. En 1070, el rey D. Sancho elevó á la dignidad episcopal á D. Diego Peláez, persona noble, bulliciosa y amiga de parcialidades, á quien Alfonso VI prendió y encarceló [2] por sospechas más ó menos fundadas de que trataba de sublevar á los gallegos y portugueses á favor del rey D. García, su hermano, que se hallaba preso. Muchos fueron los daños que padeció la Iglesia durante el tiempo que ésta se vió privada de pastor, hasta que queriendo Alfonso hacer cesar tal estado de cosas y para cubrir con capa de justicia la iniquidad que había cometido contra dicho prelado, invitó al ex-legado Ricardo, abad de Marsella, á juntar un concilio en que se discutiese la causa y se eligiese sucesor á don Pelayo. Ricardo, á pesar de hallarse privado de jurisdicción [3], para congraciarse sin duda con Alfonso VI, convocó el Concilio

[1] *Bibl. Vet.*, tomo I, lib. VII, cap. III, habla de un Pedro nombrado Obispo de Santiago por Calixto II, que es el mismo de quien ha hablado antes en el libro VI, cap. XIV del mismo tomo.

[2] *Esp. Sag.*, tomo IX.

[3] Ricardo había sido excomulgado en el Concilio de Benevento (1087) por la actitud cismática que, en unión con el Cardenal Hugo de León, había tomado contra Víctor III; pero se sometió por completo más tarde al Papa.

(1088)[1], dem auch Diego als Gefangener beiwohnte. Dasselbe wählte einstimmig „communi consilio sapientum virorum", wie die Compostella sagt, den Abt Petrus von Cardeña. Nach den einen war dieser ein durch Frömmigkeit und Tiefe des Wissens ausgezeichneter Mann[2], nach anderen soll er ein besonderer Freund des Königs und nach Soldaten und Laienart gekleidet gewesen sein[3]. Papst Urban II. versagte der Wahl des Petrus wegen des unkanonischen Verfahrens, das der falsche Legat angewandt hatte, die Bestätigung. Letzterer wurde abgesetzt und dafür Raynerius abgesandt (der spätere Nachfolger des Papstes Urban, unter dem Namen Paschal II.), um die von Richard verursachte Unordnung wieder zu regeln. Raynerius berief ein neues Konzil nach León (1091)[4], das die Akten desjenigen von Husillos für ungültig erklärte und den Petrus zwar nicht wegen eines persönlichen Verschuldens, sondern lediglich der kirchenrechtlich ungültigen Wahl halber wieder absetzte. Weiter hören wir nichts über Petrus, den zweiten dieses Namens, den wir von 1088—1090 an der Spitze der Kirchenverwaltung von Santiago finden.

Daß keiner von den genannten Petrus der Autor unseres Handschrift sein kann, ergibt sich aus einem höchst einfachen Grunde. Der Verfasser lebte nämlich jedenfalls nach 1120, da er ja sein Werk einem Erzbischof widmete, der bischöfliche Stuhl von Compostella aber erst in diesem Jahre zur erzbischöflichen Würde erhoben worden war. Der einzige sichere Anhaltspunkt, den wir haben, besteht also darin, daß das Buch, wie aus dem Prolog hervorgeht, einem Erzbischof Berengar von Santiago gewidmet ist, obschon der Verfasser es nicht deutlich auch in der Eingangsformel sagt, die von Rodríguez de Castro und Pérez Bayer schlecht abgeschrieben wurde. Diese geben näm-

[1] Das Konzil wurde nach Husillos einberufen und nicht nach Santiago, wie Mariana sagt, und zwar 1088, nicht 1135, wie Sandoval will.

[2] Ferreras, *Hist. Ecles. de España,* S. 268.

[3] Lafuente, *Hist. Ecles. de España,* Bd. IV, S. 18.

[4] Über dieses Konzil siehe D. Ruinart; ferner die *Patrol. Lat.* von Migne, Bd. 151, col. 41 und folgende, sowie in demselben Band die Briefe Urbans II. und schließlich noch Aguirre, *Collect. Concil. Hisp.,* Bd. III, S. 298.

de Husillos (1088) [1]. al que asistió D. Diego como prisionero y en el que fué elegido por consentimiento unánime, *communi consilio sapientum virorum,* que dice la Compostelana, D. Pedro, abad de Cardeña, persona de mucha virtud y letras, ilustre por su piedad y la profundidad de su ciencia según unos [2], y amigo particular del rey, soldadesco y aseglarado, según otros [3].

Como el Papa Urbano II no quisiera confirmar la elección de Pedro, por los procedimientos anticanónicos de que se había valido el falso legado, destituyó á éste y envió a Raynerio (que sucedió á Urbano con el nombre de Pascual II) para que enmendase los desórdenes cometidos por Ricardo, el cual convocó otro Concilio en León (1091) [4], donde se dieron por nulas las actas del de Husillos, y fué depuesto Pedro, no por deméritos que hubiese cometido, sino por haber sido elegido anticanónicamente y haber sido colocado contra las leyes eclesiásticas, sin que volvamos á saber más de Pedro II de este nombre, que hallamos al frente de la iglesia de Santiago desde 1088 á 1090.

Que ninguno de estos Pedros sea el autor del códice, échase de ver por una razón muy sencilla. El autor vivió después de 1120, puesto que dedica su obra á un Arzobispo, lo que no pudo ocurrir antes de dicho año, en el cual fué elevada á la dignidad metropolítica la sede compostelana. Una sola cosa cierta hay en la cuestión de que venimos hablando, y es que el libro (como se deduce del prólogo) está dedicado á Berengario Arzobispo que fué de Santiago, aunque no lo diga en el encabezamiento, copiado malamente por Rodríguez de Castro y Pérez

---

[1] El Concilio fué convocado en Husillos, no en Santiago, como dice Mariana, y en 1088, no en 1135, como quiere Sandoval.

[2] Ferreras, *Hist. Ecles. de España,* pág. 268.

[3] Lafuente, *Hist. Ecles. de España,* tomo IV, pág. 18.

[4] Sobre este Concilio, véase á D. Ruinart, y la *Patrol. Lat.* de Migne, tomo CLI, col. 41 y siguientes, y en el mismo volumen, las cartas de Urbano II. Aguirre, *Collect. Conci. Hisp.,* tomo 3, pág. 298.

lich: „in honorem Domini Berengarii", wohingegen in der Handschrift nur zu lesen ist „ad honorem Domini Archiepiscopi Compostellani". Nun gut! Dieser Berengar war der erste seines Namens, was den Beweis liefert, daß unser Autor im Jahre 1140 lebte. Damals regierte nämlich Berengar I. die Diözese von Compostella. Berengar II. (1317- 1330) kann nicht in Betracht kommen, da aus der Untersuchung der Handschrift, den Schriftzügen, dem Stil und den übrigen paläographischen Merkmalen hervorgeht, daß sie aus dem XII. Jahrhundert oder dem Anfang des XIII. stammt. Allerdings hat sie in nachmaliger Zeit Verbesserungen erfahren, wie man auf einigen Seiten sehen kann. Diese Verbesserungen sind aber zweifelsohne auf Pérez Bayer und Rodriguez de Castro zurückzuführen.

Auf Berengar I. folgte der Erzbischof Pedro Elías, wahrscheinlich auch ein Compostellaner, der noch Dekan war, als Berengar I. auf dem Stuhle von Santiago saß. Es wäre ja immerhin möglich, daß dieser das Werk *De consolatione rationis* geschrieben und diese Schrift seinem Prälaten dediziert hätte. Allein dies steht durchaus nicht fest, und wir wissen nicht einmal, ob er philosophisch-litterarisch gebildet war. Fest steht dagegen, daß eine solche Bildung dem Magister Petrus Micha[1] eigen war, der ein Schriftstück aus dem Jahre 1154 mit seiner Unterschrift versah, und einen Hymnus *De translatione Beati Jacobi* verfaßt hat, in dem sich, obgleich derselbe in anderem Versmaß gedichtet ist, eine gewisse Ähnlichkeit mit den Versen unseres in Frage stehenden Autors nicht verkennen läßt. Besagter Hymnus fängt also an:

Ut radius solis iustitiæ
Duodenae primus militiæ,
Primus habet campum gloriæ
Sortem primus sortitur gloriæ.

Daß einer der von Nicolás Antonio und Gil González Dávila angeführten Petrus Verfasser einer so kostbaren Handschrift sei, ist ganz unmöglich. Denn Petrus Gudistair (1168), Petrus

[1] Ich verdanke diese Nachricht meinem gelehrten Freund Eladio Oviedo Arce, der Professor im Seminar zu Santiago ist. Auf genannte Persönlichkeit wurden wir erst aufmerksam durch Herrn Ferreiros „*Historia de la S. I. de Santiago*", IV. Bd.

Bayer; pues éstos transcriben *in honorem Domini Berengarii,* siendo así que en el códice sólo se lee *ad honorem Domini Archiepiscopi Compostellani.* Ahora bien: este Berengario fué el primero de su nombre, lo cual prueba que vivía nuestro autor en 1140, fecha en la cual regía la diócesis de Compostela Berengario; pues no es posible pensar en Berengario II (1317-1330), porque, según se ve por la inspección del códice, carácter de la letra, estilo y demás caracteres paleográficos, fué escrito en el siglo XII ó principios del XIII; aunque posteriormente, según se observa en algunas páginas, ha sufrido retoques, que sin duda extraviaron á Pérez Bayer y á Rodríguez de Castro. A D. Berengario I sucedió el Arzobispo D. Pedro Elías, compostelano *probablemente,* el cual era deán cuando Berengario I ocupó la silla de Santiago. *Es posible* que escribiese *de Consolatione Rationis,* y lo dedicase á su prelado; pero no consta esto, ni siquiera tenemos noticia de su cultura filosófico-literaria; en cambio la tenemos de un *Magister Petrus Micha* [1], que suscribe una escritura de 1154, autor de un himno *De translatione Beati Jacobi,* y que no deja de tener cierto parecido con los versos de nuestro autor, aunque escrito en metro diferente. Empieza así:

Ut radius solis justitiæ
Duodenae primus militiæ,
Primus habet campum gloriæ
Sortem primus sortitur gloriæ.

Es de todo punto imposible que ninguno de los Pedros citados por Nicolás Antonio y Gil González Dávila, sean autores de tan precioso códice; pues D. Pedro Gudistair (1168), Pedro

[1] Debo esta noticia á mi docto amigo el catedrático del Seminario de Santiago, D. Eladio Oviedo Arce. Este personaje ha sido dado á conocer por el Sr. Ferreiro, en su *Hist. de la S. I. de Santiago,* tomo IV.

Suarez de Deza (1172) und Petrus Muñiz (1207) gehören einer späteren Zeit an als Berengar; ebenso verhält es sich mit Petrus V., der erst in der zweiten Hälfte des XIV. Jahrhunderts lebte und den Pérez Bayer für den Verfasser hält. „Wie dem auch sein mag," — müssen wir mit Rodriguez de Castro sagen [1] — „sicher ist, daß es einen Peter von Compostella gab, der ein Werk *De consolatione rationis* verfaßte, welches teils in Prosa, teils in Versen geschrieben ist . . ., welches aus zwei Büchern besteht, in denen der größere Teil der Verse heroisch ist, und zwar so, daß die Mitte und das Ende eines jeden Verses mit dem Ende und der Mitte des folgenden Verses genau reimt."

IV

Der Inhalt des Buches ist eine großartige Allegorie (*Allegoria perelegans* sagt Bayer). Dem Petrus Compostellanus stellt sich im Traume die Welt vor und zwar in der Gestalt eines anmutigen, mit Blumen geschmückten jungen Mädchens, das ihn zu Vergnügungen und Lustbarkeiten einladet. Das Fleisch treibt ihn an, sich ihr in die Arme zu werfen und in der Welt nichts als nur materielle Genüsse zu suchen. Dazu singt ihm das Fleisch:

> Ethereum nec mente Deum potes insinuare
> Nec proprio potes ingenio super astra volare.
> Iam mundi tam fecundi tot gaudia cura;
> Ista vides licet illa fides putet esse futura [2].

Anfänglich ist er unschlüssig, wie er sich den von der Welt gemachten schmeichlerischen Versprechungen gegenüber verhalten solle. Als er sich aber schon geneigt zeigte, ihren Lockungen zu folgen, da erscheint eine andere Jungfrau (die Natur), stellt sich zwischen die erstere und ihn und führt ihm die Mannigfaltigkeit der Tiere, Pflanzen, Vögel und was sie sonst noch Schönes und Vollkommenes in ihrem Schoße birgt, vor Augen. Kaum war sie mit dem Aufzählen und Beschreiben ihrer Schätze

[1] *Bibl. Esp.*, II. Bd., S. 486.
[2] Folio 34v b.

Suárez de Deza (1172), Pedro Muñiz (1207), son posteriores á Berengario, lo mismo que D. Pedro V de este nombre, que es de la segunda mitad del siglo XIV, y á quien lo atribuye Pérez Bayer. „Como quiera que sea, diremos con Rodríguez de Castro[1], lo cierto es que ha habido un Pedro Compostelano que escribió una obra *de Consolatione Rationis* que está interpolada de prosa y verso . . . que componen dos libros, en que la mayor parte de los versos son heróicos, con rigurosos consonantes en el medio y fin de cada uno, con el fin y medio del verso siguiente.“

IV

El argumento del libro es una alegoría *perelegans,* que dice Bayer, en que el mundo se le representa en sueños á Pedro Compostelano bajo la forma de agraciada joven adornada de variedad de flores, invitándole á los placeres; y la carne como obligándole á echarse en sus brazos y á no buscar en el mundo otra cosa más que los goces materiales, le dice:

> Ethereum nec mente Deum potes insinuare
> Nec proprio potes ingenio super astra volare.
> Jam mundi tam fecundi tot gaudia cura;
> Ista vides licet illa fides putet esse futura[2].

Dudando ante tan halagadoras promesas como de parte del mundo se le hacían y mostrándose ya inclinado á seguirle, se le aparece otra joven (la Naturaleza) que mezclándose entre la anterior y el autor le presenta á su vista la variedad de animales, plantas, aves y todo cuanto de hermoso y bello contiene en su seno, y una vez que hubo terminado de contar y ponderar las excelen-

---

[1] *Bibl. Esp.,* tomo II, pág. 486.
[2] Fol. 34, v. b.

und Kostbarkeiten fertig, als plötzlich die Vernunft auf der Bildfläche erschien und zwar in der Gestalt einer bescheidenen, noch schöneren Jungfrau mit sittsamem Antlitz, die von wunderbarem Glanz umgeben war. Mit erzürnter Miene blickt sie die beiden anderen an, macht ihnen heftige Vorwürfe und nennt sie feile Dirnen und Künstlerinnen in der Schmeichelei — *figuli falsitatis*. Alsdann wendet sie sich an den Autor, tadelt sein Benehmen und führt ihm sieben andere Jungfrauen vor, die die sieben freien Künste vorstellen [1]. Peter behandelt alsdann die Kardinaltugenden und die drei göttlichen Tugenden und beklagt sich darüber, daß man ihn zwingen wolle, mit der Welt zu brechen. Die Vernunft ihrerseits erschrickt gleichsam bei diesem Gedanken und bedauert, daß er sich von dem äußeren Schein der Dinge, der nicht höher einzuschätzen sei als die Phantasiegebilde der Nekromanten, einnehmen lasse und ruft dann aus:

O iuvenis captusque cathenis carnis obese
Te lese cur habes tabes scis quod morieris
Et superis cariturus eris, si verba puelle
Belle corde tuo fatuo septaveris. Illa
Stilla manet, quamvis pravis blanditur ocellis
Cum mellis calice versa vice dando venenum
Sirenum modulis rapiens capiens cor egestas [2].

Die Vernunft gibt ihm darnach noch weitere gute Ratschläge, damit er, wenn er an die Welt und weltliche Dinge denke, seiner Einbildungskraft nicht allzu freien Lauf lasse. Der Autor spricht alsdann von der Unzucht, dem Geiz, der Unmäßigkeit und allen anderen Lastern, die mit ihren Einflüsterungen den Menschen an sich zu locken suchen. Man wird da, wo er die

[1] Schon zu Zeiten Isidors teilte das Mittelalter die Wissenschaft in sieben Disziplinen ein: Grammatik, Rethorik, Dialektik, Arithmetik, Geometrie, Musik und Astronomie. Später war die Einteilung unterschiedlich, wohl infolge des Einflusses, den die Araber und Juden ausübten. Dieser zeigt sich z. B. bei dem Konvertiten Per Alfonso, der beim Aufzählen der freien Künste bemerkt, daß bezüglich der siebenten die Autoren auseinandergingen, da die einen die Nekromantie, andere dagegen die Grammatik befürworteten. Unser Petrus nennt statt der Astronomie die Astrologie.

[2] Fol. 39v a. Alles in der Stelle mit Sicherheit zu verbessern, scheint schwer. Der anscheinend stark verderbte zweite Vers ist einfach nach der Handschrift abgedruckt.

cias y bondades que en sí encierra, aparece la razón, virgen más bella y modesta, con rostro humilde, rodeada de immensa claridad y mirando á las otras con rostro airado, las recrimina llamándolas meretrices y artífices de adulación, *figuli falsitatis,* y dirigiéndose al autor le afea su conducta y le presenta otras siete vírgenes que representan las siete artes liberales [1]. Trata luego de las virtudes cardinales y teologales doliéndose de que se le obligue á abandonar el mundo; y la razón como apesadumbrada deplora que se deje arrebatar de las apariencias de las cosas, que no son más que delirios de nigromantes y exclama:

O juvenis captusque cathenis carnis obese
Te lese cur habes tabes scis quod morieris
Et superis cariturus eris, si verba puelle
Belle corde tuo fatuo septaveris. Illa
Stilla manet quamvis pravis blanditur ocellis
Cum mellis calice versa vice dando venenum
Sirenum modulis rapiens capiens cor egestas [2]

y prosigue la razón dándole saludables consejos para que no ande vagando con el recuerdo del mundo y de las cosas mundanas; y luego el autor habla de la lujuria, avaricia, gula y de todos los demás vicios que con sus insinuaciones procuran atraer

[1] Ya en tiempo de San Isidoro se hacía la división en siete disciplinas en las que entraban la gramática, retórica, dialéctica, aritmética, geometría, música y astronomía, siendo más adelante clasificadas de distinto modo quizá por la influencia de árabes y judíos, influencia que ya se nota en el converso Per Alfonso, el cual, al enumerar las artes liberales, dice que acerca de la séptima se dividen los autores, queriendo algunos que entre la nigromancia, y otros la gramática y nuestro Pedro enumera en vez de la astronomía la astrología.

[2] Fol. 39, v. a.

Unzucht beschreibt[1], auch einige Berührungspunkte mit Prudentius finden.

Die Vernunft verläßt nun unsern Petrus nimmermehr, begleitet ihn überallhin und bildet seinen steten Leitstern. Er fühlt sich losgeschält von dem Irdischen, beginnt an himmlischen Dingen Gefallen zu finden, spricht von der Seligkeit, vom Paradies, von der Erbsünde, von der Empfängnis Christi, von der hypostatischen Vereinigung und läßt einen großen Philosophen, tiefgründigen Theologen und gelehrten Poeten erkennen.

Für die Behandlung aller derartiger Fragen stellt er den Grundsatz auf: Alle, welche über wichtige und schwierige Sachen einen Entscheid zu treffen haben, müssen von Zorn und Haß frei sein. Gleichzeitig gesteht er, daß ihn nur die Evidenz der Wahrheit zum Schreiben veranlasse, wenngleich diese auch bitter sei, und fragt sehr treffend: „Wer würde wohl so töricht sein und deshalb die Arznei nicht einnehmen, weil sie bitter ist, wo er doch wüßte, daß sie heilt, dagegen nach Honig verlangen, weil dieser süß ist?"

Dem Fleisch, das ihm Vorwürfe macht und vorspiegelt, es existiere in der Welt weiter nichts als was die Augen sehen könnten, antwortet er, daß Gott, als Urheber der Natur, die Welt bestimmten Gesetzen unterworfen und dem Menschen Sein und Leben gegeben habe. Letzteres habe der Mensch mit den Pflanzen und Tieren gemeinsam; außerdem habe ihm Gott aber auch einen Verstand gegeben, durch den er sich von den Tieren unterscheide und mit dem er sogar himmlische Dinge erkennen könne; deshalb sei die Verstandeserkenntnis aber auch um vieles edler als die bloß sinnliche Wahrnehmung; die Vernunft durch-

[1] Man wolle miteinander vergleichen, was Prudentius bei Beschreibung der Luxuria sagt, und was Petrus darüber schreibt:

Prudentius:	Petrus:
Luxuria extinctae iamdudum prodiga famae,	Luxuriens prior et oculis vaga languida vultu
Delibuta comas, oculis vaga, languida voce,	Alta superciliis vario circumsita cultu
. . . .	. . . .
. . . .	. . . .
Saucia mirantum capiebat corda virorum	Que ludo ioculans capiebat corda virorum (fol. 40v b.).

á los hombres; siendo de notar algunos puntos de contacto que se advierten con nuestro Prudencio, cuando describe la lujuria [1].

Pedro, á quien nunca abandona la razón, antes al contrario, le acompaña y dirige siempre, sintiéndose como arrancado de las cosas terrenas empieza á gustar las delicias celestiales y habla de la felicidad, del paraíso, del pecado original, de la concepción de Cristo y de la unión hipostática, revelándose gran filósofo, profundo teólogo y erudito poeta.

Al tratar de estas cuestiones establece como fundamento, que todos aquellos que consultan las cosas dificultosas y arduas, deben estar libres de ira y de odio, y confiesa que al escribir no le mueve otra cosa más que la evidencia de la verdad, y aunque esta amargue, dice con admiración ¿ quién es tan loco que deje de tomar la medicina por el amargor que halla en ella, sabiendo que sana, y apetezca la miel porque es dulce?

Y respondiendo á la *carne* que le arguye diciendo: no existe en el mundo más que lo que ven los ojos, contesta que Dios, autor de la naturaleza, que sujetó el mundo á leyes, dió al hombre el sér y el vivir común con las plantas y animales y además le comunicó el entender que le distingue y por el cual se diferencia de ellos, pudiendo el hombre llegar á comprender las cosas celestiales, siendo más noble el conocimiento intelectual

[1] Véase, por ejemplo, lo que dice Prudencio al describir la lujuria y comparese con lo que escribe Pedro acerca del mismo vicio.

Prudencio	Pedro
Luxuria, extinctae jandudum prodiga fama,	Luxuriens prior et *oculis vaga languida* vultu
Delibuta comas, *oculis vaga, languida voce,*	Alta superciliis vario circunsita cultu
. . . .	. . . .
. . . .	. . . .
Saucia mirantum *capiebat corda virorum*	Que ludo joculans *capiebat corda virorum* (fol. 40, v. b.).

dringe nämlich Regionen, in die die Sinne nicht zu folgen vermöchten.

Daß Analogien mit Boëthius, Isidor und Augustinus bestehen, sagten wir bereits; wir wollen sie in Kürze hier folgen lassen.

Der berühmte römische Patrizier Boëthius, Minister Theodorichs, suchte, um sich die Leiden seiner Gefangenschaft erträglicher zu machen, seinen Trost bei den Musen. Da erschien ihm die Philosophie in der Gestalt eines schön gekleideten Weibes von ehrfurchtgebietendem Äußern, in der rechten Hand ein Zepter, in der linken ein Buch tragend. „Kaum sah sie“ — erzählte er weiter — „die poetischen Musen an unserm Bette stehen und merkte, wie diese sogar mein Wehklagen in Verse zu bringen verstanden, als sie in Zorn geriet und mit einem verächtlichen Blick auf jene ausrief: Wer hat doch nur jenen lügnerischen Buhlerinnen Zulaß zu dem armen Kranken gegeben, da sie doch seinen Leiden kein Heilmittel zu bieten, ihm vielmehr nur süßes Gift einzuflößen wissen! . . . Macht euch fort von hier! verführerische Sirenen, und überlaßt es meinen Musen, ihm wahre Heilmittel zu reichen“ [1].

Hierauf gab sie ihm den Rat, sein Augenmerk auf die Unbeständigkeit der Dinge zu richten, und so kam endlich der Philosoph nach Anstellung tiefsinniger Betrachtungen zu dem Schlusse, daß nur in Gott das höchste vollkommenste Gut enthalten sein könne, und daß, da das höchste Gut die Seligkeit ist, die Glückseligkeit notwendigerweise in Gott enthalten sein müsse. Diese Seligkeit definiert er mit den Worten: status omnium bonorum aggregatione perfectus. Der nämlichen Definition bedienten sich später Thomas von Aquino [2] und andere Autoren aus der christlichen Philosophie. Auch unser Petrus wandte sie an. Wo er nämlich die Zustände des Paradieses mit den Worten schildert:

Non ibi livor adest nec ibi fallacia plaudet

. . . .

Sed requies perfecta dies pax vera redundat [3]

[1] *De Consolatione Philosoph.* I, pros. 1.

[2] *Summa Theolog.* 1. 2ae q. 1 a. 1.

[3] Fol. 48v a.

que el sensitivo, pues la razón penetra donde no alcanzan los sentidos.

Hemos dicho que en nuestro autor se notan ciertas analogías con Boecio, San Isidoro y San Augustín; pues bien, vamos á darlas á conocer á nuestros lectores, aunque sea brevísimamente.

Boecio, el gran patricio romano, ministro de Teodorico, á quien los Bolandistas dan el título de santo, que „había cantado apacibles versos antiguamente", busca en medio de los infortunios de su prisión el consuelo en las musas, y se le aparece la filosofía en forma de mujer venerable adornada de riquísimos vestidos, la cual ostentaba un semblante respetuoso llevando en la mano derecha un cetro y en la izquierda un libro, y „así que vió á las poéticas musas que asistiendo á mi lecho inspiraban versos á mi llanto y mirando con ceño airado ¿ quién, dijo, ha dado lugar á que estas farsantes, embusteras, llegasen á este pobre enfermo para que no solamente no alivien sus dolores con remedio alguno, sino que antes bien le diesen más fuerza con dulces venenos? . . . Andad, idos de aquí, encantadoras sirenas, hasta en los daños dulces y dejad á mis musas el cuidado de curarle" [1].

Aconséjale también á que fije su vista en la instabilidad de las cosas y con tal motivo abismándose el filósofo en profundas meditaciones, establece que sólo en Dios existe perfecto el sumo bien, y siendo el sumo bien la felicidad, preciso es que la bienaventuranza esté en Dios, y la define diciendo que es *status omnium bonorum aggregatione perfectus,* definición que ha sido reproducida por el Angélico Doctor [2] y demás autores de filosofía cristiana y que tambien copia nuestro Pedro quien después de describir las condiciones del paraíso, con las signientes palabras:

> Non ibi libor adest nec ibi fallacia plaudet
> . . . .
> Sed requies perfecta dies pax vera redundat [3],

---

[1] *De Consol. Philosoph.,* tradución de Reta, libro I, prosa I.
[2] *Sum. Theolog.* Prima secundae quaest. I, art. I.
[3] Fol. 48, v. a.

fügt er hinzu, wo diese Seligkeit zu finden sei, nämlich in Gott, in dem alle guten Eigenschaften wesentlich enthalten sind, wohingegen diejenigen, die die Geschöpfe besitzen, nur mitgeteilte Eigenschaften seien. An einer anderen Stelle[1] sagt er: „das Menschenherz wird in dieser Welt von verschiedenen Leidenschaften bewegt, nämlich von Furcht um eine verlorene geliebte Sache und von Begierde, das zu erreichen, was man noch nicht besitzt, was stets eine große Kümmernis ist. Wenn einem aber auch das Glück günstig ist und die Welt einen mit Ehrenbezeugungen überhäuft, kommt es doch wenig darauf an, ob der Kranke auf ein Bett von Leinen oder von Gold gelegt wird, weil die Krankheit mit ihm verbunden bleibt, wohin immer er sich wenden mag. Ebenso verhält es sich auch mit einem ungeregelten Geiste. Wenn dieser auch in Lustbarkeiten gleichsam schwimmt, so vermögen doch all diese Freuden nicht, ihn immer in demselben Zustand verweilen zu lassen; folglich wird kein vollkommen Glücklicher in diesem Leben gefunden.

Die Analogie zwischen Petrus und Boëthius liegt so offen zutage, daß man behaupten kann, der Beweis, den Petrus in der Einleitung seines Buches führt, sei dem des Boëthius fast bis zur Identität ähnlich; denn die reine Jungfrau, die unserm Autor im Traume erschien, munterte ihn zu den Studien auf und tadelte mit den gleichen Worten die anderen Jungfrauen, weil sie mit ihren Lockungen die Aufmerksamkeit des Petrus abzulenken suchten; dabei schüttelte sie 'ene durch die Benennung Buhlerinnen kräftig von sich ab. Genau so nannte aber auch Boëthius die Musen, die ihn in seinem Mißgeschick zu Zerstreuungen verführen wollten[2].

[1] Fol. 44.

[2] Zur Bestätigung unserer Behauptungen stelle man den Worten, mit denen Boëthius die Musen, welche seine Einbildungskraft verwirren wollen, zurückweist, die Worte gegenüber, welche die Vernunft (Ratio) zu Petrus spricht, damit er sich über die durch ähnliche Phantastereien in seinem Geiste entstandene Unruhe und Verwirrung einfach hinwegsetze:

Boëthius:	Petrus:
„Quae (Philosophia) ubi poëticas Musas vidit, nostro assistentes toro fletibusque meis verba dictantes, commota paullisper ac torvis inflam-	„Mox vero istam sermonem finierat et quedam alia (Ratio) immensa claritate corusca ... faciem suam virginea composicione divertens sibi

concluye por colocar la felicidad en Dios en el que, según dice, están esencialmente todas las bondades, á diferencia de las que tienen las criaturas que son participadas; y en otro lugar [1] añade que en este mundo el corazón del hombre está agitado por diversas tempestades, á saber: de temor por la cosa perdida que amaba, de deseo de alcanzar lo que no se posee, que siempre es una gran pena; pues aunque la fortuna le sonría á uno y el mundo le colme de honores, poco importa que al enfermo se coloque en lecho de lino ó de oro, porque en cualquier parte donde se coloque, consigo lleva la enfermedad, y así el ánimo desordenado, aunque esté lleno de delicias, no son estas bastantes á hacerle permanecer siempre en el mismo estado, de manera que no se hallará en esta vida uno que sea completamente feliz.

La analogía que se advierte entre Pedro y Boecio es tan manifiesta que basta decir que el argumento que Pedro expone en la introdución de su libro es tan semejante al de Boecio, que parece idéntico; pues la *doncella* que en sueños se le a parece á nuestro autor le invita á los estudios y reprende con las mismas palabras á las otras *doncellas* que con sus encantos procuraban distraer la atención de Pedro y las arroja de sí llamándolas meretrices, como había llamado Boecio á las musas que procuraban distraerle en sus infortunios [2].

[1] Fol. 44.

[2] En confirmación de nuestras afirmaciones cotéjese lo que escribe Boecio al reprender la audacia de la musas que acudían á turbar su imaginación con lo que dice á Pedro la razón para que se desentienda de las molestias y turbaciones que producían en su ánimo semejantes imágenes fantásticas.

Boecio	Pedro
Quae (Philosophia) ubi poeticas Musas vidit, nostro assistentes toro, fletibusque meis verba dictantes, commota paullisper, ac torvis inflam-	Mox vero istam sermonem finierat et quedam alia (Ratio) immensa claritate corusca . . . faciem suam virginea composicione divertens sibi

Die Furcht und den Kleinmut des Menschen vor den Leiden des gegenwärtigen Lebens schildert uns Petrus nach den *Synonymen* Isidors von Sevilla. Auch folgende Ideen scheinen dem heiligen Isidor entnommen zu sein: das Verlangen, lieber zu sterben als ein Leben voll der Bitterkeiten und der Trübsal zu führen; das Mißtrauen auf die zu erhoffende Verzeihung; die guten Ratschläge, mit denen die Vernunft den Menschen aufmuntert, in den auftauchenden Widerwärtigkeiten die Hoffnung

Boëthius:

mata luminibus: quis, inquit, has scenicas meretriculas ad hunc aegrum permisit accedere, quae dolores eius non modo nullis foverent remediis, verum dulcibus insuper alerent venenis?" *

Petrus:

illatam quodammodo loquebatur iniuriam et in huiusmodi verba prorrumpens irata ait: Quid hic iste astant cenule meretrices adulationis artides artifices figuli falsitatis cordis aucupes imperiti que sub hostili amicicia tanquam sirenes melodiam preferentes usque ad mortis perducunt excidium . . .?" *

Nicht nur in der Anlage und Entwicklung des in dem Buche behandelten Themas treten, wie unsere Leser bereits bemerkt haben, zwischen Boëthius und Petrus gewisse Analogien zutage, man kann vielmehr auch die Bemerkung machen, daß beide sich von den philosophischen Quaestionen des heiligen Augustin inspirieren ließen. Man lese z. B. folgende Stelle:

Boëthius:

Tunc ego: En, inquam, difficiliori rursus ambiguitate confundor.

Quaenam (inquit) ista est? iam enim quibus perturbare coniecto. Nimium, inquam, adversari ac repugnare videtur, pronoscere universa Deum, et esse ullum libertatis arbitrium. Nam si cuncta prospicit Deus, neque falli ullo modo potest, evenire necesse est quod providentia futurum esse praeviderit. Quare si ab aeterno non facta hominum modo, sed etiam consilia voluntatesque pronoscit, nulla erit arbitrii libertas... Si igitur praenotio nullam futuris rebus adicit necessitatem . . . **

Petrus:

Caro: adhuc alterius dubitationis scrupulum vici tuae discretionis exponam. Dic, quaeso, recte vivere volo, summis desideriis beatam fore desidero, sed rerum opifex naturae providit aliter, aliter ergo veniet quam providerit, quod si ita evenerit, ex necessitate unumquodque necesse est miserum fieri vel beatum.

Nam eius scientia infallibilis est, ut omnino eveniat quod ipse providerit, propterea si Deus praescit futura . . ., nullum ergo arbitrium voluntatis, nam ista duo stare non posunt... Prescientia ergo Dei... nullam rebus necessitatem imponit. **

* *De Consolatione Phil.* I pros. 1.

** *De Consolatione Phil.* V, pros. 3 et 4.

* Fol. 35ᵛ b. und 36ᵛ a.

** Fol. 42ᵛ b.

El temor y el desaliento que se apoderan del hombre, retratado por San Isidoro en los *Sinónimos,* ante las miserias de la vida presente; el deseo de morir antes que llevar una vida llena de amarguras y tribulaciones; la desconfianza de obtener el perdón y los consejos con que la razón anima al hombre á tener esperanza en las adversidades y á no murmurar en las angustias; las insinuaciones de la razón para que el hombre reconozca su mal, salga del vicio y resista á las tentaciones; el

Boecio

mata luminibus. Quis, inquit, has scenicas meretriculas ad hunc aegrum permisit accedere? quae dolores ejus non modo nullis foverent remediis, verum dulcibus insuper alerent venenis? *

Pedro

illatam quondammodo loquebatur injuriam et in huiusmodi verba prorrumpens irata ait. Quid hic iste astant cenule meretrices adulationis artides artifices figuli falsitatis cordis aucupes imperiti que sub hostili amicicia tanquam sirenes melodiam preferentes usque ad mortis perducunt excidium ...? *

No sólo en la trama y derarrollo del argumento del libro se notan ciertas analogías entre Boecio y Pedro, como habrán podido observar nuestros lectores, sino que se advierte además que uno y otro se han inspirado en las cuestiones filosóficas en San Augustin, y en confirmación de nuestro aserto vaya, por vía de ejemplo, el signiente pasaje:

Boecio

Tunc ego: En, inquam, difficiliori rursus ambiguitate confundor.

P. Quaenam (inquit) ista est? jam enim quibus perturbare conjecto.

B. Nimium (inquam) adversari ac repugnare videtur, praenoscere universa Deum, et esse *ullum libertatis arbitrium. Nam* si cuncta prospicit Deus, neque *falli ullo modo potest, evenire necesse est quod providentia futurum esse praeviderit.* Quare si ab aeterno non facta hominum modo, sed etiam consilia, voluntatesque praenoscit, *nulla erit arbitrii libertas ... Si igitur praenotio nullam futuris rebus adjicit necessitatem* ... **

Pedro

Caro: adhuc alterius dubitationis scrupulum vici tuae discretionis exponam. Dic, quaeso, recte vivere volo, summis desideriis beatam fore desidero, sed rerum opifex natura providit aliter, aliter ergo veniet quam providerit, *quod si ita evenerit,* ex necessitate unumquodque *necesse* est miserum fieri vel beatum.

Nam ejus scientia infallibilis est, ut omnino eveniat quod ipse praeviderit, propterea si Deus praescit futura ... *nullum ergo arbitrium voluntatis,* nam ista duo stare non possunt ... *Prescientia ergo Dei ... nullam rebus necessitatem imponit* **

* *De Consol. Phil.* Prosa I, p. 6-7.
** *De Consol. Phil.* Lib. V, prosa III.

* Fol. 35, v. b, y 36, r. a.
** Fol. 42, r. b.

nicht zu verlieren und bei Unglücksfällen nicht zu murren; die Lichtblicke, durch die die Vernunft den Menschen zur Erkenntnis seines Übels führt, damit er sich vom Laster lossage und den Versuchungen Widerstand entgegensetze; die Anerkenntnis des Bösen von seiten des Menschen, der alle entgegenstehenden Schwierigkeiten überwindet, Reue über das Böse erweckt und es beweint; schließlich der vollkommene Sieg der Vernunft, der es gelingt, den von Natur zum Bösen hinneigenden Menschen in einen vollkommenen Menschen umzuwandeln. Dies alles scheint von Petrus aus Isidor genommen zu sein, zumal sich da wie dort die Vernunft als Richterin und Lehrmeisterin des Lebens zu erkennen gibt. Ein Beispiel möge hier folgen:

Isidor:

Anima mea in angustiis est, spiritus meus aestuat, cor meum fluctuat, angustia animi possidet me. Angustia animi affligit me, circumdatus sum omnibus malis, circumseptus aerumnis, circumclusus adversis, obsitus miseriis, opertus infelicitate, oppressus angustiis... Utinam velocius egrederer a saeculo, quam sum ingressus, quacunque iam ratione recederem. Sed heu, miseris expectata mors tarde venit. Cupienti mori iam liceat ocumbere. Vivendi enim mihi taedium est, moriendi votum, sola mihi mors placet [1].

Petrus:

Caro: Quid sentire valeam nisi quibus afficior blanditias quibusque crucior molestias. Nam metu tabesco formidinis, toxicatis linguarum gladiis ferior, proximorum cum viciis malorum circumdor. Sunt quidem circumdata aerumpnis, conclusa adversis, oppressa angustiis; obsita miseriis, mille penarum exapta cruciatibus... nullus dolorum finis, aegritudinum terminus, vivendi taedium, dissolvendi desiderium moriendique votum, ne cum mala tot hic patiar, plura patiar in futura [2].

Petrus will demnach, ähnlich wie Boëthius, seine Mitmenschen ermuntern, mit Ergebung und Geduld die Schicksalsschläge hinzunehmen und mit Isidor ermahnten, dem Laster zu entsagen und die Tugend zu üben; denn vermittelst Reue und Beicht werden die Sünden nachgelassen, wie auch die Tugend das, was unmöglich scheint, ins Werk zu setzen weiß. Wie etwas Schlechtes, wenn es sich mit etwas anderem Schlechten verbindet, dieses nur noch mehr verschlechtert, ebenso veredelt und verschönert die Tugend die an sich nicht schönen Dinge schon durch ihre bloße Gegenwart.

---

[1] *Isidor. Synon.* lib. I; *PL* 83, 827 C sq.; 832 B. [2] Fol. 43 b.

reconocimiento del mal por el hombre que aunque lo considera difícil, se arrepiente y lo llora, y el triunfo completo y final de la razón que logra hacer del hombre inclinado por naturaleza al mal un hombre perfecto, parece copiado por Pedro; pues también, según éste, concluye la razón por declararse árbitra y maestra de la vida. He aquí el ejemplo.

San Isidoro

Anima mea in angustiis est, spiritus meus aestuat, cor meum fluctuat, angustia animi possidet me. Angustia animi affligit me, circumdatus sum omnibus malis, *circumseptus aerumnis, circumclusus adversis, obsitus miseriis*, opertus infelicitate, *oppressus angustiis* ... Utinam velocius egrederer a saeculo, quam sum ingressus, quacumque jam ratione recederem, sed heu, miseris expectata mors tarde venit. Cupienti mori jam liceat ocumbere. *Vivendi enim mihi taedium est, moriendi votum*, sola mihi mors placet [1].

Pedro

Caro: Quid sentire valeam nisi quibus afficior blanditias quibusque crucior molestias. Nam metu tabesco formidinis, toxicatis linguarum gladiis ferior, proximorum cum viciis malorum circumdor. Sunt quidem *circumdata aerumpnis, conclusa adversis, oppressa angustiis, obsita miseriis*, mille penarum exapta cruciatibus ... nullus dolorum finis, aegritudinum terminus, *vivendi taedium*, dissolvendi desiderium *moriendique votum*, ne cum mala tot hic patiar, plura patiar in futura [2].

Y concluye aquí Pedro animando al hombre, como lo hace Boecio, á que sufra con resignación las adversidades de la fortuna, y con San Isidoro exhortándole á que abandone los vicios, y á que practique la virtud; pues por medio de la confesión y arrepentimiento se perdonan los pecados, y la virtud hace posibles las cosas imposibles; y así como una cosa mala si se junta á otra mala, la corrompe, del mismo modo cuando la virtud se acerca á los cosas que no tienen hermosura, las embellece y hermosea.

---

[1] *Synon.* lib. I. [2] Fol. 43 b.

Bezüglich des Ursprunges der Seele, sagt Isidor, sei es Glaubensdogma, hierüber im Ungewissen zu sein [1]. Petrus glaubt, daß die Seelen nicht auf dem Wege der Zeugung fortgepflanzt werden, verwirft die Seelenwanderung (quod apud Christianos nefarium est) und teilt in dieser Hinsicht den Standpunkt des heiligen Augustinus, des heil. Isidor und des Boëthius, nach denen die vernünftige Seele weder einen Teil der göttlichen Wesenheit bildet, noch ihren Ursprung aus der Materie ableitet, sondern unkörperlich ist und von Gott geschaffen wurde [2].

Um die Natur der Körper zu erklären, bedient er sich der scholastischen Methode von Materie und Form, als ob er geahnt hätte, daß die Erfahrung allein ein so dunkles Problem nicht zu erklären vermöchte. Wie viele Systeme bisher auch erfunden worden sind, sie haben es nicht befriedigend zu lösen vermocht, weil sie bekanntlich nie über die sinnfälligen Eigenschaften der Materie hinausgehen. Für Petrus ist demnach die Seele die Form des Leibes, welche ihn belebt, spezifiziert und ihm das vegetative und sensitive Leben mitteilt; sie ist ihm das einigende Band, das die ungleichartigen Elemente, aus denen sich der Organismus zusammensetzt, dermaßen zur Einheit verbindet, daß, wenn sie aufhört, dem Leib die Form zu geben, in diesem alle Lebensäußerungen schwinden, die Trennung eintritt und die Auflösung des Organismus beginnt. Nach der Lehre des Licinianus hat die Seele den Leib im Besitz und wie Isidor und Beatus sagen, ist sie, obwohl sie mit verschiedenen Namen bezeichnet wird, nichtsdestoweniger nur eine [3].

---

[1] Et quod animae incerta sit origo. *De officiis* II c. 24 n. 3; *PL* 83, 818 B. So drückt sich Isidor aus. Man wird sich über den Widerspruch mit dem von ihm später Gesagten (*Sent.* I c. 12 n. 2 und 4; *PL* 83, 562 B. 563 A.) nicht wundern, wenn man bedenkt, daß die Wissenschaft Isidors mehr kompilatorischen als Original-Charakter an sich trug. Dieser Zweifel entstand aus der Schwierigkeit, auf welche die Väter, besonders Augustin, bei Erklärung der Erbsünde stießen. Der Widerschein dieses Zweifels ist auch bei Bacharius und Isidor zu bemerken. Was speziell Augustin anlangt, so schlage man bezüglich dieses Punktes die „Augustinianische Rechtfertigung" des Kardinals Enrico Noris nach; im IV. Kapitel handelt dieser ausführlich darüber.

[2] *De Consolat. Philosoph.*, lib. III, metrum 6.

[3] *Etymol.*, lib. IX, cap. I.

Respecto al origen del alma, del cual llegó á decir San Isidoro que era dogma de fe la ignorancia de su origen [1], Pedro cree que el alma no puede ser transmitida por generación, y reprueba la transmigración de las almas (quod apud christianos nefarium est) mostrándose conforme con la doctrina de San Agustín, de San Isidoro y de Boecio, según los cuales, el alma racional no es parte de la sustancia divina, ni tampoco trae su origen de la materia, sino que es incorpórea y ha sido creada por Dios [2].

Para explicar la naturalera de los cuerpos acepta la teoría escolástica de la materia y de la forma, como si adivinara que la experiencia sola no puede llegar á resolver tan oscuro problema; y la prueba es que no han llegado á explicarle satisfactoriamente cuantos sistemas se han inventado hasta el presente; porque sabido es que nunca pasan de las propiedades sensibles de la materia; y así para Pedro el alma es forma del cuerpo que le vivifica y especifica y le dota de vida vegetativa y sensitiva, y es lazo que une elementos tan hetereogéneos como componen el organismo y les da unidad, y así, cuando deja de informar al cuerpo, cesan en el todos los fenómenos, empieza la disgregación y sobreviene la disolución del organismo. Ella es, según la doctrina de Liciniano, la que contiene al cuerpo, y aunque reciba varios nombres, no por eso deja de ser una, como dijeron San Isidoro y Beato [3].

[1] Et quod animae incerta sit origo. lib. II *de officiis*. cap. XXIV *de regula fidei* n. 3. Así lo dice el santo, y á nadie debe estrañar la contradicción que se nota con lo que dice después (*Lib.* I *Sent.* cap. XII. n. 2 y 4), si se tiene en cuenta que el carácter de la ciencia de San Isidoro es compilatorio más que original. Esta duda nacía de la dificultad que encontraban los SS. PP., principalmente S. Agustín, para explicar el dogma del pecado original, dudas que se ven reflejadas en Bachario y San Isidoro. Por lo que toca á San Agustín en este punto concreto, véase al Cardenal Noris, *Vindicias Agustinianas,* cap. IV donde trata extensamenta esta cuestión.

[2] *De Consol. Philosoph.*, lib. III, metro VI.
[3] *Etimol.*, lib. IX, cap. I.

Alles, was sich auf das Vorherwissen Gottes, den freien Willen und die Sünde bezieht, entnahm Petrus den Schriften Augustins. Dies darf uns nicht befremden, zumal dadurch der Wert des Buches *De Consolatione Rationis* nicht im mindesten geschmälert wird. Wir müssen vielmehr die Seltenheit der Bücher in damaliger Zeit, sowie den kompilatorischen Charakter der Wissenschaft im Mittelalter in Betracht ziehen und andererseits beachten, daß gerade der abgeschriebene Teil die manichäische Irrlehre und damit zugleich die priscillianische verurteilt, welch letztere in Galicien, wo der Autor schrieb, tiefe Wurzeln geschlagen hatte.

Ohne Zweifel wollte Petrus der Lehre des Häresiarchen Priscillian die echte Lehre des Christentums über diese interessanten Materien entgegensetzen. Da ihm nicht unbekannt war [1], daß Augustin über so schwierige Fragen wie kein anderer unter den Kirchenvätern geschrieben hatte, nahm er auf der Suche nach geistigen Waffen, um die Irrlehren des Bischofs von Avila und seiner Schüler zu widerlegen, seine Zuflucht zu jenem und hatte dafür kein besseres Mittel, als die Lehre des heiligen Bischofs mit dessen eigenen Worten entgegenzustellen.

[1] Peter von Compostella konnte ohne Schwierigkeit einige Werke Augustins gelesen haben, namentlich das Buch *De libero arbitrio,* das er bei seinem Werk *De Consolatione Rationis* benutzte. Schon zur Zeit der Einführung des Christentums in Spanien bestand ein ziemlich reger Verkehr zwischen den spanischen Kirchen und denen von Afrika. Auf die von den Kataloniern mit dem nördlichen Afrika unterhaltenen Handelsbeziehungen folgten bald darauf die geistigen, indem der heil. Pacian sich von den Einwirkungen des heil. Cyprian und St. Augustins leiten ließ, so daß Prudentius von ersterem sagen konnte, er habe das Christentum in Spanien ausgesät.

Christum serit ultimis Iberis. *

Wir fügen hinzu, daß Profuturus von Braga ein Schüler Augustins war und erinnern zugleich an das, was Ildephons (vgl. die PP. Toledanos, Bd. III) von Donatus sagt, welch letzterer, nachdem er sich in Afrika zum klösterlichen Leben bekannt hatte, schließlich mit noch 70 Mönchen nach Spanien kam und daselbst das Servitanische Kloster gründete. Niemand wird sich dann wundern, wenn wir annehmen, daß Donatus einige Codices der Werke Augustins mitgebracht hatte, die dann Isidor benutzte und die dessen Schüler vor der muselmännischen Invasion in Sicherheit brachten, wodurch sie nach dem Norden kamen, wo sich dann auch Petrus ihrer bedienen konnte. Diese Annahme ergibt sich aus einer Vergleichung mit der Originalschrift.

* *In passione Sancti Cypriani.*

Pedro copia de San Agustín todo lo referente á la presciencia de Dios, libre albedrío y pecado, lo cual nada tiene de particular ni aminora por eso el mérito de la obra *De Consolatione Rationis,* si se tiene en cuenta la escasez de libros que por aquella época había, el carácter compilatorio de la ciencia de la Edad Media, y si se considera que la parte copiada es precisamente la que condena la doctrina del maniqueismo y por consequencia la del priscilianismo que había dejado hondas raíces en Galicia donde escribía el autor.

Queriendo sin duda nuestro Pedro oponer á la doctrina del heresiarca Prisciliano la verdadera y sólida doctrina del cristianismo acerca de materias tan interesantes, y teniendo noticia [1] de que San Agustín había escrito, como ningún otro santo padre, sobre tan delicadas cuestiones, á él acudió en busca de armas con que combatir las doctrinas heréticas del obispo de Avila y sus discípulos, y no halló medio mejor que oponer la doctrina del santo obispo de Hipona con sus mismas palabras.

[1] Pedro Compostelano pudo leer fácilmente algunas obras de San Agustín, sobre todo el libro *De libero arbitrió,* que utiliza en su obra *De Consolatione Rationis;* pues ya en los primitivos tiempos del cristianismo en España las relaciones entre nuestras iglesias y las de Africa eran bastante fáciles y á las relaciones comerciales que mantenían los catalanes con el norte del continente africano seguían las intelectuales, en las que San Paciano obedecía á las inspiraciones de San Cipriano y de San Agustín, llegando á decir Prudencio del primero que sembró el cristianismo entre nosotros.

Christum serit ultimis iberis. *

Si á esto añadimos que San Profuturo de Braga fué discípulo de San Agustín, sin olvidar lo que dice San Ildefonso (P P. Toledanos, tomo III) de San Donato, quien después de haber profesado la vida monástica en Africa, pasó á España con setenta monjes fundando el monasterio Servitano, á nadie extrañará que trajese algunos códices de las obras de San Agustín que utilizaría San Isidoro y que salvarían sus discípulos de la irrupción musulmana, llevándolos al Norte donde los utilizaría también Pedro, como fácilmente se desprende de su cotejo.

* *In passione Sancti Cipriani.*

Jetzt wird uns klar, warum Pérez Bayer das Buch für ein Wunderwerk seiner Zeit hielt; denn kein Geringerer als Augustin sprach aus den Schriften des Petrus von Compostella. Als ausgemacht kann gelten, daß Rodríguez de Castro, Amador de los Rios und selbst Pérez Bayer, trotzdem sie das Buch *De Consolatione Rationis* gelesen hatten, die Beeinflussung des Autors durch Augustin, Boëthius und Isidor nicht erkannten. Demnach ist es ganz gleich, ob wir die Lehre des heil. Augustin oder die des Petrus über obengenannte Gegenstände darlegen, denn wir sind gewiß, daß, wenn wir die eine erklären, wir zugleich auch die andere auslegen.

Wohlan denn! Gleichwie in der Philosophie das Nichts nur durch sein Gegenteil, die Wirklichkeit, begriffen werden kann, so wird in der Theologie das Böse, die Sünde, als ein Mangel oder die Abwesenheit eines vorhanden sein sollenden Gutes angesehen. In diesem Sinne sagt Augustin [1], das Böse, die Sünde, habe keine Substanz, behauptet Boëthius, es sei nichts [2], und versichert Isidor [3], daß ihm das Wesenhafte abgehe. Letzterer stimmt hierin mit Augustin [4] überein, nach welchem der Ursprung des Bösen nicht von Gott stammt, sondern ein Defekt oder eine Verderbtheit des bösen Willens ist, da die Natur und der Wille, wie überhaupt alle Dinge, die Gott geschaffen, an und für sich gut sind.

Augustin sagt, die hauptsächlichsten Gaben, mit denen Gott der Herr den Menschen ausgerüstet hat, seien Freiheit und Wille. „Unterdrückt“, fährt er fort [5], „die menschliche Freiheit, und es wird keine freie Handlung mehr geben. Wenn sich aber der Wille von dem höchsten Gute trennt und die wahren Güter verachtet, um sich an sich selbst zu ergötzen und in den hinfälligen,

[1] *De moribus Manich.*, II, c. 2 n. 2—3; *PL* 32, 1346. *De pecc. merit.* II, c. 18 n. 30—31; *PL* 44, 169. *Retract.* lib. I, c. 9 n. 2; *PL* 32, 595.

[2] *De consol. Philosoph.*, lib. III, pros. 11.

[3] *Lib. Sent.* III c. 9 n. 2; *PL* 83, 552 B

[4] *De duabus anim. cont. Manich.* c. 8 n. 10; *PL* 42, 101 *sq.* *De Civit. Dei* XII, c. 5; *PL* 41, 352 *sq.* *Confessiones*, lib. VII, c. 5 u. 7, n. 7 u. 11; *PL* 32, 736. 739. *De natura boni cont. Manich.* c. 19; *PL* 42, 557. *De vera Relig.* c. 14 n. 27; *PL* 34, 133. *De lib. arbit.* II, c. 17—18 n. 45—50; *PL* 32, 1265—67. *Enchiridion* c. 23 n. 8; *PL* 40, 244 und an vielen anderen Stellen.

[5] Vgl. *De liber. arbit.* II, c. 19 n. 51; *PL* 32, 1268.

Ahora ya no nos admira que Pérez Bayer lo considerase como *hecho milagroso* para su época, pues era San Agustín quien hablaba por medio de los escritos de Pedro Compostelano: lo que sí podemos dar por cierto es que, si Rodríguez de Castro, Amador de los Ríos y el mismo Pérez Bayer leyeron el libro *De Consolatione Rationis,* no conocieron la influencia que sobre el autor de tan peregrino tratado ejercieron San Agustín, Boecio y San Isidoro. Así, pues, nos es indiferente el exponer la doctrina de San Agustín ó la de Pedro sobre los puntos arriba indicados; pues estamos seguros de que al exponer la una, exponemos también la otra.

Pues bien, así como en filosofía no se concibe la nada sino por su opuesto la realidad, así en teología el mal y el pecado se consideran como defecto ó privación, y en este sentido dice San Agustín [1] que el mal y el pecado no tienen sustancia y Boecio afirma que es nada [2] y San Isidoro asegura [3] que no tiene naturaleza, mortrándose conforme con San Agustín [4] en que su origen no es de Dios sino defecto ó malicia de la mala voluntad; pues la naturaleza y la voluntad consideradas en sí mismas son buenas como todas las sustancias creadas.

Entre los bienes con que Dios enriqueció al hombre, dice San Agustín que los principales son la libertad y la voluntad. Suprimid, dice [5], la libertad al hombre y no habrá acción libre. Así cuando la voluntad se aparta del bien sumo y desprecia los bienes superiores para deleitarse en ella misma y fijarse en los bienes caducos y transitorios de esta vida, lo hace libremente;

[1] *De Moribus Manich.*, lib. II, cap. II. *De pec. merit.* lib. II, cap. XVIII. *Retract.* lib. I, cap. IX.

[2] *De Consol. Philosoph.*, lib. III, prosa XI.

[3] III. *Lib. Sent.* cap. VIII y IX.

[4] *De duabus anim. cont. Manich.* cap. VIII. *De Civit. Dei* lib. XII, cap. V. *Confessiones*, lib. VII, cap. V y XII. *De natura boni cont. Manich.* cap. XIX. *De vera Relig.* cap. XIV. *De lib. arb.*, lib. II, cap. XVII y XVIII. *Enchiridion* cap. XXIII y en otros muchos lugares.

[5] *Liber. arb.*, lib. II, cap. XIX.

vergänglichen Gütern dieses Lebens zu ruhen, dann tut er dies frei; denn Gott, der Urheber aller Dinge, nötigt niemanden zur Sünde, obwohl er voraussieht, daß einige sündigen werden [1]. So wenig das Gedächtnis die Ursache dessen ist, was geschah, so wenig zwingt Gott durch sein Vorauswissen jemanden zu etwas zukünftig Geschehendem, da er den Geschöpfen keinen Zwang auferlegt [2]. Und wenn das Geschöpf, welches sündigt, deshalb nämlich, weil es frei ist, besser ist als das, welches nicht sündigt, weil es der Freiheit entbehrt", — sagt er an anderer Stelle [3] — „so lasset uns Gott preisen, der sie frei machte, damit sie dem Universum zur Zierde gereichten." Unser Autor aber sagt, wenn man sich bemühe, das Böse in der Natur zu finden, so hieße dies ebensoviel, als die Finsternis sehen oder das Stillschweigen hören wollen, welche Dinge nicht mit den Augen gesehen werden könnten, sondern aus ihrem Defekt oder der Abwesenheit dessen, was vorhanden sein sollte, erkannt würde. Das ist aber ganz das nämliche, was schon Augustin gesagt hat [4] und später Isidor wiederholte [5]. Hierauf fährt Petrus fort und sagt, der böse Wille dürfe nicht für die Ursache des Bösen gehalten werden, inwiefern er Wille sei, wie er auch nicht causa efficiens der Sünde sei, sondern causa deficiens. „Ich will aber auch," — so fährt er fort — „daß du pietätvoll daran festhaltest, das Böse sei nicht von Gott gemacht worden, da der Affekt, die Bewegung [6], wodurch wir uns von Gott lossagen

---

[1] *De liber. arb.*, III, c. 4 n. 9—11; *PL* 32, 1275 f.

[2]

Augustin:	Petrus:
Sicut enim tu memoria tua non cogis facta esse quae praeterierunt: sic Deus praescientia sua non cogit facienda quae futura sunt. *De liber. arb.* III c. 4 n. 11; *PL* 32, 1276.	Si enim memoria non cogit facta esse quae praeterierunt: sic Deus praescientia sua non cogit facienda quae futura sunt. Fol. 42r b.

[3] *Ebd.* c. 5 n. 16; *PL* 32, 1279.

[4] *De Civit. Dei*, XII, c. 7; *PL* 41, 355.

[5] Non ex hoc substantiam habere credendae sunt tenebrae. *Isid. Sent.* I c. 8 n. 9; *PL* 83, 550 A.

[6]

Augustin:	Petrus:
Motus autem, quo huc aut illuc voluntas convertitur, nisi esset voluntarius atque in nostra positus potestate, neque laudandus cum ad superiora,	Motus enim voluntatis quo huc atque illuc convertimur, nisi esset voluntarius et in nostra positus potestate, nec laudandus cum ad superiora, nec

pues Dios, autor de todas las cosas, á ninguno obliga á pecar, aunque prevea quienes han de pecar [1]; y así como la memoria no es causa de lo sucedido, así tampoco Dios por la presciencia no obliga á hacer los cosas que han de ser y ninguna necesidad impone á las criaturas [2]. Y si es mejor la criatura que peca, porque tiene libertad, que la que no peca, porque carece de ella, dice en otra parte [3] alabemos á Dios que las hizo libres para que fuesen ornamento del universo. Nuestro autor dice que el pretender hallar el mal en la naturaleza sería lo mismo que el que quisiera ver las tinieblas y oir el silencio, que no se ven por los ojos, sino por su carencia ó privación, que es lo mismo que dice San Agustín [4] y repite San Isidoro [5]; luego añade que la mala voluntad no debe considerarse como causa del mal, en cuanto es voluntad, así como tampoco es causa eficiente del pecado, sino deficiente; pero quiero, continúa, que mantengas con firme piedad que el mal no ha sido hecho por Dios; de manera que el movimiento [6] por el cual nos apartamos de Dios y nos

[1] *Liber. arb.*, lib. III, cap. IV.

[2]

San Agustín	Pedro
Sicut *enim* tu *memoria* tua *non cogis facta eesse quae praeterierunt: sic Deus praescientia sua non cogit facienda quae futura sunt. Liber. arb.* cap. IV.	Si *enim memoria non cogit facta esse quae praeterierunt: sic Deus praescientia sua non cogit facienda quae futura sunt.* Fol. 42, r. b.

[3] *Id. Id.* cap. V. [4] *De Civit. Dei*, lib. XII, cap. VII.

[5] Non ex hoc substantiam habere credendae sunt tenebrae. *Lib. Sent.* I cap. VIII, 9.

[6]

San Agustín	Pedro
Motus autem, quo huc aut illuc voluntas convertitur, nisi esset voluntarius atque in nostra positus potestate, neque laudandus cum ad superiora, ne-	Motus enim voluntatis quo huc atque illuc convertimur, nisi esset voluntarius et in nostra positus potestate, nec laudandus cum ad su-

und zu den Geschöpfen hinwenden, worin die Sünde besteht, nicht von Gott kommt, der alles und jedes nach Zahl, Maß und Gewicht gut gemacht hat, sondern von dem Nichts, so defektiv es auch ist. Einzig jene Bewegung, welche wir zu den Dingen, die wir gewissermaßen als höchstes Gut erachten, empfinden, ist frei und in unsere Macht gestellt, da es im entgegengesetzen Falle keine Sünde gäbe; denn niemand sündigt in den Dingen, die er sich zu tun für verpflichtet hält [1], wie andrerseits nicht in denen, die er nicht erkennt. Im ersteren Falle fehlt ihm die fürs Entstehen der Sünde notwendige Bedingung, die Freiheit, und im zweiten entschuldigt ihn die Unwissenheit, da er sie nicht überwinden kann.“ Auch hier haben wir das nämliche, was Augustin gesagt hat.

Wer in der Todsünde stirbt, ohne sich von derselben durch Buße gereinigt zu haben, ohne die göttliche Gerechtigkeit versöhnt und ihr Genugtuung geleistet zu haben, macht sich der Hölle schuldig, von der

Augustin:	Petrus:
neque culpandus homo esset cum ad inferiora detorquet quasi quendam cardinem voluntatis. *Lib. arb.*, lib. III, c. 1 n. 3; *PL* 32, 1272.	vituperandus cum ad inferiora retorquet. Fol. 41^r a.
[1] Quaecunque ista causa est voluntatis, si non ei potest resisti, sine pecato ei creditur: si autem potest, non ei cedatur, et non pecavitur. *De liber. arb.* III, c. 18, n. 50; *PL* 32, 1295.	Quaecunque ergo illa causa sit voluntatis, si enim non potest resisti ei, sine pecato ceditur: si autem potest non ei cedatur, et non pecabitur. *Ibid.*

Da das Zitieren mehrerer Seiten lästig fiele, so belieben unsere Leser nachfolgend angegebene Stellen aus dem heil. Augustin mit den entsprechenden des Petrus zu vergleichen; letztere beziehen sich ihrer Ordnung nach auf die oben bereits genannten Bücher und Kapitel Augustins. Es sind folgende: fol. 42 a—d, 45 b, 46 b, 47 a, 40 b c d, 45 d, 46 a, 40 d—41 d.

Dazu *De Civit. Dei*, lib. XII, cap. 7. *De liber. arb.* III, c. 17. *Ibid.* lib. III, c. 2 und 3. *Ibid.* c. 4, 11, 9, 24, 19, 20, 23. *Ibid.* lib. II, c. 3, 16. *Ibid.* lib. III, c. 9, 5, 6, 7, 1. *Ibid.* lib. I, c. 14. *Ibid.* lib. III, c. 1. Lib. II, c. 20. Lib. III, c. 1, 17, 18, 16, 13, 14.

Man wolle auch beachten, daß unser Autor öfters ein Kapitel mit den letzten Worten eines Kapitels aus dem heiligen Augustin beginnt, um mit den folgenden Worten des nächsten Kapitels fortzufahren; zuweilen verfertigt er auch aus zwei oder drei Kapiteln des Heiligen zwei oder drei Blätter seines Werkes.

volvemos á las criaturas, lo cual llamamos pecado, no viene de Dios que todo lo ha hecho bueno en número, peso y medida, sino de la nada como defectuoso que es; sólo que ese movimiento que sentimos nosotros hacia las cosas como á sumo bien, es libre *et in nostra positus potestate;* pues de lo contrario no habría pecado, porque ninguno peca en aquellas cosas que se ve obligado á hacer [1], asi como tampoco en las que ignora; pues en las primeras falta la libertad, condición necesaria para que haya pecado, y en las segundas la ignorancia excusa, porque no las puede evitar; que es lo mismo que ha dicho San Agustín.

El que muere en pecado mortal sin haberlo purgado por medio de la penitencia y sin haber aplacado y satisfecho á la justicia divina, se hace reo del infierno donde

San Agustín	Pedro
que culpandus homo esset cum ad inferiora detorquet quasi quendam cardinem voluntatis. *Lib. arb.*, lib. III, cap. I.	periora, nec vituperandus cum ad inferiora retorquet. Fol. 41, r. a.
[1] Quaecunque ista causa est voluntatis, si non ei potest resisti, sine pecato ei ceditur: si autem potest, non ei cedatur, et non pecavitur. *Liber. arb.*, lib. III, cap. 18.	Quaecunque ergo illa causa sit voluntatis, si enim non potest resisti ei, sine pecato ceditur: si autem potest non ei cedatur, et non pecabitur. *Ibid.*

Como el citar más pasajes resultaría molesto, nuestros lectores pueden comparar los pasajes de San Agustín que aquí citamos con los correspondientes de Pedro que corresponden por su orden á los libros y capitulos del santo anteriormente citados. Son. fol. 42 a—d, 45 b, 46 b, 47 a, 40 b c d, 45 d, 46 a, 40 d--41 d.

De Civit. Dei, lib. XII, cap. VII. *Liber. arb.*, lib. III, cap. XVII. *Ibid.* lib. III, cap. II y III. *Ibid.* cap. IV, XI, IX, XXIV, XIX, XX, XXIII. *Ibid.* lib. II, cap. III, XVI. *Ibid.* lib. III, cap. IX, V, VI, VII, I. *Ibid.* lib. I, cap. XIV. *Ibid.* lib. III, cap. I. Lib. II, cap. XX. Lib. III, cap. I, XVII, XVIII, XVI, XIII, XIV.

Conviene tener en cuenta que nuestro autor comienza muchas veces un capítulo de su obra con las últimas palabras de uno de San Agustín y sigue con las siguientes del otro y otras veces de dos ó tres capitulos del santo compone el dos ó tres folios de su obra.

„Nemo potest fari quae maxima pena sit illa.“

Wer dagegen ohne Sünde stirbt, eilt zum Genuß der vollkommenen Seligkeit, in der

non livor ibi corrodit quempiam.

V

Bevor wir schließen, möchten wir die Aufmerksamkeit gelehrter Kreise noch auf eine besondere Tatsache hinweisen, die sich aus der bloßen Lesung unserer Handschrift ergibt, wir meinen das aus letzterer ersichtliche poetische Entstehen des Reimgedichtes.

Bekanntlich haben die Spanien entstammenden Dichter Lukan, Martial, Prudentius u. a. sich der nämlichen poetischen Formen bedient wie Horaz und Vergil. Mit dem Verfall, oder sagen wir mit der Entwicklung, der lateinischen Sprache ging auch die Bedeutung der Quantität verloren, damit aber auch die Zierlichkeit und Feinheit der Hexameter und Pentameter, und es drängte sich andrerseits das Reimgedicht in die Poesie ein, welches als rhythmisches System den Römern unbekannt war, wenngleich ja einige Reimverse bei Horaz und Vergil vorkommen und sich eine gewisse Tendenz für Reimbildung besonders in der Volkspoesie nicht verkennen läßt.

Das älteste Dokument, das augenscheinlich direktesten Einfluß auf unsere Schriftsteller ausgeübt hat, ist der Hymnus *contra Donatistas* des „göttlichen Afrikaners“, wie ihn Fernández Guerra nennt [1].

Spanien bot den Schülern des heil. Augustin, als sie, von den Barbaren des Vaterlandes verwiesen, an unseren südlichen

[1] *Memorias de la Academía Española,* Bd. IV, S. 504. „So ist es denn außer Zweifel“, — schreibt hinsichtlich dieses Gegenstandes Amador de los Ríos — „daß in diesem Lobgesang schon jenes neue Kleinod der kirchlichen Poesie auftaucht, welches bisweilen die Sequenzen verschönerte. Wohl beachten muß man aber (außer der besonderen Versstruktur und der eigentümlichen gleichmäßigen Verteilung der Cäsuren, um sich das Gedicht leichter zu machen) die Art und Weise, wie die Reime angewandt werden, sowie das Charakteristische, das sie bieten hinsichtlich Anordnung und Folge des *similiter cadens* und des *similiter desinens* der Lateiner“. *Hist. de la Literatura,* Bd. II, S. 314.

Nemo potest fari quae maxima pena sit illa;

y al contrario el que muere sin pecado, va á gozar de la felicidad perfecta en la que

non livor ibi corrodit quempiam.

V

No queremos terminar sin decir algunas palabras llamando la atención de los eruditos sobre un hecho muy particular que se desprende de la simple lectura del códice, y es el procedimiento poético de la rima que se observa en estas páginas.

Sabido es de todos que nuestros poetas Lucano, Marcial, Prudencio etc. emplearon las mismas formas poéticas que Horacio y Virgilio; mas con la corrupción ó si se quiere evolución del latín se perdió la noción de la cuantidad y con ella la galanura y esbeltez de los exámetros y pentámetros y penetró en la poesía la rima que no habían empleado los romanos, como sistema rítmico, aunque se noten en algunos versos de Horacio y Virgilio y sobre todo en la poesía popular en la que se ven tendencias á la rima.

El primer documento que se ofrece á nuestra vista como ejerciendo influjo más directo en nuestros escritores es el himno *contra Donatistas* del divino Africano, como le llama Fernández Guerra[1].

España dió hospitalidad á los discípulos de San Agustín cuando desterrados por los bárbaros buscaron asilo en nuestras

[1] *Memorias de la Academia Española,* tomo IV, pag. 504. No queda, pues, duda alguna, escribe á este propósito Amador de los Ríos, de que en este cántico aparece ya aquella nueva joya de la poesía eclesiástica, que exornaba tal vez las *Sequentia;* debiendo observarse (con la particular estructura de los versos y la división uniforme de los hemistiquios propia para facilitar el canto) la manera como se emplean las *rimas* y el carácter que las mismas ofrecen, como aplicación y consequencia del *similiter cadens* y del *similiter desinens* de los latinos. *Hist. de la Literatura,* tomo II, pag. 314.

Gestaden einen Zufluchtsort suchten, gastliche Aufnahme. Die Schriften des heil. Augustinus dienten damals als Vorbild und übten ihren Einfluß auf den heil. Isidor, den heil. Leander von Sevilla, auf Braulio und Eugenius aus und deshalb kommen schon bei allen Schriftstellern der westgotischen Herrschaft Rhythmen und betonte Endsilben vor, wie wir dies besonders klar und deutlich aus den Volkshymnen ersehen können. Muster aus späterer Zeit zeigen uns, wie die vollkommenen Reime mit den unvollkommenen abwechseln. Dies ist zu ersehen teils aus den Prosaikern, z. B. den Erzählungen des Isidor von Beja und der Chronik von Beja, teils aus den Dichtern, z. B. Grimaldus und Philipp von Hueska.

Zu der Zeit, in der unser Autor schrieb, war das Latein auf der letzten Stufe seines Verfalls angekommen und ward das entstehende kastellanische Romanzero bereits bei Abfassung von Schriftstücken angewandt. Letzteres galt zwar damals noch nicht als offizielle Sprache, übte aber bereits auf die gelehrten Schriftsteller einen unbestrittenen Einfluß aus. Reichliche Beweise dafür bietet gerade Peter von Compostella und zwar nicht nur im Gebrauche einzelner Wörter, sondern mehr noch in gewissen Wendungen des Satzbaues, ganz besonders aber in dem von ihm angewandten wunderlichen Reimsystem. Mit Bezug hierauf sagt Amador de los Ríos: „Es ist zwar bedauerlich, daß die beiden Büchern zur Ausschmückung beigegebenen Verse in die kindische und unschöne Reimform eingekleidet wurden; diese Reime sind jedoch mehr als eine bloß charakteristische Verzierung der lateinischen Poesie jener Zeit, in der Peter von Compostella schreibt, denn sie führen uns die Entwicklung vor Augen, welche die metrische Kunst unter den Händen der Gelehrten durchgemacht hat. Indem sie die Schwierigkeit des Ausdrucks nicht wenig vermehrten, machten sie den Erfolg ihrer Muse nur um so schätzenswerter“ [1].

Fast alle Verse sind übermäßig mit Reimsilben versehen. Diese folgen jedoch nicht einem einheitlichen methodischen Plane, sondern zerfallen in drei ganz voneinander verschiedene Gruppen. Die erste Gruppe hat als unterscheidendes Merkmal die Anwen-

[1] *Hist. de la Lit.*, Bd. II, S. 248.

costas meridionales, y entonces las obras de San Agustín sirvieron de modelo y ejercieron influencia en San Isidoro, San Leandro de Sevilla, los Braulios y Eugenios. Y por lo mismo en todos los escritores de la época visigoda se notan ya cadencias y desinencias, echándose de ver esto de una manera más clara y evidente en los himnos populares. Más adelante existen ejemplos en que alterna la rima perfecta con la imperfecta como se ve en las historias de Isidoro de Beja y el Cronicón Pacense, entre los prosistas, y en Grimaldo y en Filipo Oscense, entre los poetas.

En la época en que escribió nuestro autor, el latín había llegado al último grado de decadencia, y el naciente romance castellano contaba ya en esta fecha con documentos escritos, y aunque todavía no era lengua oficial, ejercía un influjo indiscutible aún en los escritores eruditos: de ello encontramos pruebas abundantísimas en Pedro Compostelano, no sólo en el uso de palabras sino más bien en ciertos giros de construcción y de una manera especialísima en el caprichoso sistema de rimas que emplea; refiriéndose á las cuales dice el Sr. Amador de los Ríos que es „digno de lástima el que apareciesen envueltos los versos, que exornan ambos libros, en el pueril y embarazoso género de rimas . . . pero sobre ser estas un ornato característico de la poesía latina en la época en que escribe Pedro Compostelano, señalan el desarrollo que había tenido el arte métrica en manos de los eruditos, y por aumentar notablemente las dificultades de la expresión, hacen mas estimables los aciertos de su musa“ [1].

Casi todos los versos son aconsonantados; pero sus rimas no obedecen á un plan fijo y sistemático, distinguiéndose perfectamente tres grupos: caracterizan al primero el uso de los consonantes finales, como en nuestros pareados, pero admitiendo

[1] *Hist. de la Lit.*, tomo II, pag. 248.

dung der Endkonsonannten, wie die aus unseren mit gleichlautenden Konsonanten endigenden Versen hervorgeht, und die Einschaltung zweier sich vollkommen reimender Wörter mitten in jedem Vers. Die zweite Gruppe läßt dagegen das ausgeschaltete Reimwort und ebenso die Übereinstimmung zwischen einem mittleren und dem Schlußwort desselben Verses vermissen und in der dritten Gruppe reimen sich bloß die Schlußworte, wie man aus nachstehenden Mustern zu ersehen beliebe:

1. Sit tibi vere contricte nomen habere
   Ecce tibi breviter pando salutis iter.
2. Compostelle presul velle videris honestum
   Berengari mente pari reprobas inhonestum.
3. Ut redimat paleas granum sensusque loquellam
   Et breve prolixum verbum censura procellam.

Die Schwierigkeit, welche der Text in der Lesung an manchen Stellen bietet, macht es in vielen Fällen unmöglich, die Meinung des Verfassers zu erraten, eine Schwierigkeit, die um so mehr unüberwindlich ist, als wir, nicht im Besitz von anderen Kopien des Originals, seine Fehler nicht durch Vergleichung mit anderen Abschriften verbessern können. Wir begnügen uns daher mit dem Abdruck des Codex Escurialensis, indem wir seine Lesarten im Text beibehalten und die Vermutungen, welche uns am wahrscheinlichsten scheinen, als Anmerkung unter den Text setzen.

tambien la rima perfecta dos palabras intermedias en cada verso; el segundo no tiene la rima intercalar y si la consonancia entre una palabra intermedia y la final del mismo verso; en el tercero riman sólo las palabras finales, como puede observarse en los siguientes ejemplos:

1. Sit tibi ve*re* contricte nomen habe*re*
   Ecce tibi brevit*er* pando salutis it*er*.
2. Composte*lle* presul ve*lle* videris honest*um*
   Berenga*ri* mente pa*ri* reprobas inhonest*um*.
3. Ut redimat paleas granum sensusque loqu*ellam*
   Et breve prolixum verbum censura proc*ellam*.

La dificultad que ofrece el texto en la lectura de algunos sus pasajes, hace muchas veces casi imposible el adivinar el pensamiento del autor, dificultad tanto más insuperable cuanto que no poseyendo más copias del original, no podemos compararle con otro para corregir sus deficiencias; y por tanto, nos contentaremos con la reprodución del códice escurialense, conservando en el texto la lectura, y poniendo en las notas la que nos aprece más acertada.

PETRI COMPOSTELLANI
LIBRI DUO DE CONSOLATIONE RATIONIS.

Incipit prohemium Magistri Petri Compostelani de Consolatione Rationis ad honorem Domini Archiepiscopi Compostellani.

Compostelle presul, velle videris honestum, 5
Berengari, mente pari reprobas inhonestum.
Nobilis es, bene dividis, es probus, ex probitate
Nomen habes, vitiorum labes fit procul a te.
Iuris amicus, mente pudicus, turpia nescis;
Iusta legem celi regem mente capescit, 10
Ecclesiam servans propriam, bene providus esse
Te manifestans, dum dehonestas crimen inesse.
In doctrina sub divina lege magister.
Quere probos, reproba reprobos, Christique minister
Iam procedas, nulli cedas, culmina recti 15
Attingis nōs contingis . . . inga viris inepti
Nec ideo prestante deo laudum tibi questum
Exhibeo. Jam parce reo, solare molestum,
Quem ratio procul a vitio solatur honeste,
Dum decorat, non dedecorat mores sine peste. 20
Et numen mundi lumen, mundique sigillum,
Splendor, honestum non infestum mentis asilum,
Trinus in uno, singula pugno qui moderaris,
Hostia vera, cibus revera factus in aris, .
Sacrum flamem, veri famem, regula mentis, 25
Vera quies et nam dies, noxs omnipotentis
Extra polum pelagusque solum qui munis inesse:
Ethereus rex ipse deus digneris adesse.

10 Iuxta capescis 11 *Verba* bene providus *in cod. manuscr. deleta; in margine:* rectum nimis 16 *Sic cod.; incertum, utrum* inga *an* iuga. *Quae erasa sunt, iam legi non possunt* 20 decorat 26 vox.

34 r. Incipit liber primus Compostellani de Consolatione Rationis.

Mundus.

Cum vicio nuper proprio caro victa pateret,
Iratum, nec mente ratum cor ad yma moveret,
Et levitas in mente sitas excedere metas 5
Auderet, nec res sineret reprehendere tretas,
Et veneris procul a superis rubrica tumultum
Inferret, nec abhorreret mens turpia multum
A . . . iram, si qua poteram virtute priorem
Ire viam, nec per dubiam, patererve pudorem 10
Fame, sed niveo roseo mox florida flore
Una puella, nitens quasi stella, repleta decore.
Prosilit in medium nimium compassa. Cur, inquit,
Sic vadis, sic mente cadis, te cor ne relinquit?
Iam redeas, letus adeas, quam forma decorat, 15
Quae facies genus et species probat, ornat, honorat.
Sum requies, sum leta dies, ingara doloris.
Dulcis, amena, decora, serena, recordor amoris.
Vestis honesta, loquela modesta, refundit honorem,
Et propias per delicias adipiscor amorem. 20
Mentis sensu, rerum censu dives habundo;
Humanarum deliciarum pocula fundo.
Pulcher cultus, suplex vultus honorat, honestat;
Laus epularum, vox citararum gaudia prestat.
Hos decorans, hos dedecorans premo colla virorum: 25
Sublimis superalta nimis levo corda meorum,
Vina venus dives et egenus amor mulierum
Ortus florum, fructus eorum, copia rerum
Arrident, me dante vident, quod adurit amore.
Cur iuvenum graviunve senum precor ergo decore 30
Virtute letus; omitte metus, quia pelo potenter.
Tristiciam prebendo viam qua convenienter
Continuo medicina tuo patet esse dolori.
Ipsa quidem promitto fidem, si cedis amori.

---

3 pateret] *Amador de los Rios legit* pararet 4 moveret] *Idem legit* moraret 6 tretas] cretas *idem* 16 Quam 17 ignara 20 propias] *i. e.* proprias; *cf. p. 57, 19. 58, 1 saepius* 30 Cur ego? 31 pello.

Compostellanus.

Tunc vero dubius quero, qua posse mederi
Arte putat, vel si reputat medicamen haberi.

Mundus.

Hec igitur puella aspectu pulcherrima, diversi coloris illustris 5 ornatibus, amictaque florum varietate vernorum, mundique gerens ymaginem, loquendi sumpsit exordium; cuius caput plumbescentibus caviciei crinibus in vestitum sertis pulprebatur purpureis, facies tamen iuvenili expolita ingenio nulla erat ex arcione fultata, que, quanvis grandeva temporibus, tandem uteri 10 sui ubertate fecundebatur insignis ac in amplam evagrata planiciem multo varioque liliata colore lilio contendere videbatur; sueque pulcritudinis non inmemor in amplexus ruens astancium nulli dedignabatur osculo arridere; cuius inextimabilis pulcritudo vultusque supra modum decencia virginei non solum suam ra- 15 cionem hominibus furebatur, verum et pudicum pectus animumque virilem sui ipsius cogeret oblivisci; que pro inveniendies mei doloris remediis ad quorum temperamentum frenaretur infirmitas multa diversaque librorum volumina ad veri disquisitionem indegabili percurrebat ingenio. Tandem selebs ex vultu forinsecus 20 interiorem animi habitum sue indagacionis industria apprehendens elegiate vocis eiulatione mei cordis querebatur imminere periculum; inque tacta ut videbatur dolore intrinsecus nunc meam cupiens temperare tristitiam, quadam nature inspiratione brachiorum ludo plansibili ioculans venerationis faciem exibebat. Nunc 25 mee copatiens passioni aspirare videbatur in lacrimas; tandem in me erectis luminibus, ait: „Non inutile coniecturo, ut ad hunc morbum melioracione curandum utilibus adquiescas consiliis, teque meis confovendum gremiis curandumque commictas, nec abscondas morbi, siquidem prohabita opitulatur noticia pericie 30 mendicantis. Non negligas igitur; turpissima siquidem est iactura que per negligentiam fit“. Cumque igitur longum prorogarem silencium, accedens cominus ait: „Non oportet te dicere,

17 inveniendis 19—20 indagabili 20 celebs 23 inquietata? 25 plausibile exhibebat 26 compatiens 29 committas melioracionem 30 morbum? perniciei? 31 medicantis.

31 v. vultus qui quidem tuus ipse loquitur dixitque circum instrantibus. Eleos mentium ex terreni nimietate amoris in extensi deductarum morbum patitur ac multifariam hinc inde provulgans sententiam, medicique gerens officium imperiosse vocis oraculo omne genus musicorum omneque visu delectabile meis iubet 5 obiectari obtutibus ac mirabili genere ludendi coream excitabat plassibilem.“ Nec ipsi coree sue deerat suavitas armonie, nunc semitonis laciviens, nunc sonoritate tonorum iuvenescens quesita timpanizacione mearum aurium excitando libidinem mi offerebat domiendi preludia; et gestu quodam, ut assolet, et 10 nutibus applaudens ait: „In remedium cedunt frequentata solatia, et quidquid animum erexerit, etiam corpori prodest his, inquid, dulcedo aridis illi igitur cordibus; atque in nonnullis peritissimi quique medicorum eos quos viderint tabo longe egritudinis affectos confortant, rigoremque temperant cathachie certo 15 vero sue exclamacionis dulcore, qui aurora nascente tristicie tenebras paulisper abstrahet in pulcritudinem puellarum.“ Reiectis occulis meus curiosius laciusque oberraret aspectus, in faciem decidens, totus in extasis alienacione sepultus, stuporis magnitudine mentem exivi, sicque nec vivens nec mortuus inter utrumque 20 neuter laborabam, et tanta depromissa sanitate animus gratulacione concutitur, ut ferino more mei oblitus, et qui quodam puellares tactus fueram dedignatus, tanto fui inebriatus ardore, ut crebro oculorum preludio ad venereas invitarer illecebras. Tandem in interioris acie mentis repositus, stupore tenebar, an 25 talia que a primeve iuventutis flore exhorrueram, virili iam profectus etate, femineo amplecterer persuasus eloquio. Que, cum me in amiracione versum attenderet, turbata ait: „Usque ad tristiciam humane varietatis more molestor, quia, ut verum fatear, tui cordis duricia perdicionis future auspicatur exordium. 30 Nam cuius aures sic surde sunt, ut de salute sua aliquid audire contempnat, huius salus desperanda est.“

---

1 siquidem? circum intrantibus] circumstantibus? 6 oblectari? 7 plausibilem 10 dormiendi 12 inquit 13 *Locus corruptus quomodo sanari possit non video* 14 tabe 18 oculis aberrarat 32 contempnant.

Hec illa loquente quedam illustris pulcraque puella rosarum redimita flosculis, cuius facies nec fletibus imbris compluta nec composicionibus evagata enormolis, sed risus preludiis serenata in utroque feriata modestius ad osculum animum intuentium invitabat; que carnis adepta vocabum in medium se ingerens puelle primarie nitebatur sanxire sentenciam et ait: 5

Caro.

Cur terrana bovis tot plena repellis inique?
Eximiis nos deliciis venerantur ubique.
Carnis ocelum si prope celum ponis, ad yma 10
Deprimitur, quia persequitur natalia prima
Ethereum nec mente deum potest insinuare;
Nec proprio potes, ingenio super astra volare.
Iam mundi tam fecundi tot gaudia cura;
Ista vides, licet illa fides putet esse futura. 15
Igitur puellam, quam quasi stellam forma decorat.
Inspicias, non despicias, quam cultus honorat.
Veris honorem, floris odorem dat meliorem;
Provida tactibus, actibus, artibus auget amorem.
Picta coloribus, obsita floribus, inclita cultu 20
Te sequitur, tecum loquitur pulcherrima vultu.
Blanditur, nec sentitur discrimen in eius
Consiliis pietate piis, ymmo tua peius
Mens patitur, si non sinitur precepta tenere,
Que decorant, non dedecorant, que crimen habere 25
Non poterunt, ymmo vel erit medicina medentis
Cura vel eius, nec sibi peius inertia mentis
Prestet crimen, dum prope lumen mors subit atra,
Dum mestus properat questus vellis ante baratra,
Quam vita nimis afflicta vivens moriaris. 30
Ergo medela cum cautela iam pociaris;
Cura brevis, medicina levis mediante puella
Adicitur, qua deicitur de corde procella.
Ergo pias ad amicicias admitte puellam.
Que propriis vult subsidiis adhibere medelam. 35

5 vocabulum 8 terrena bonis 10 ocellum 28 limen 29 *Hic quaedam corrupta sunt.*

35 r. Et hec dicens, complicatis manuum digitis, mei ad colum suspensa vultu iriali serenata, nunc velut auctoris proloquis amonicionibus insistebat, nunc puelle primarie in laudum preconia se convertens astantibus modo trahito eius offerebat insignia et ait:

Si enim quibus ornatur puella hec ornamenta prospexeris, 5 invenies omni re beaciorem eandem partusque edidisse mirabiles. *Elementa* Cum enim elementorum quatuor proprietatibus efficiatur insignis suique alteracione unum procedit in alterum, ex hoc diverssorum animalium speciebus variis fecundatur. Nam in ea parte qua *De animalibus* srigus cum siccitate abundat, cemelius est, qui corporis mestruosa 10 sturmositate deformís honori mancipatur. Illic elefans, qui procera quantitate corpus exaltat in aëra, suique pre magnitudine in dorso portat tugurium. Equus, qui sui audacia acensori commilitat in duello. Asinus quasi rusticus negociis servilibus insistens hominum usibus amministrat. Mulus sui incensus mo- 15 deratione quiete equites deferebat. Taurus mugitibus intonans, cornibus armabatur ad prelium. Bubulus, qui galeatus insponte bellum sitire convincitur. Unicorniis mortis excidium patitur, virginis captivatus ingenuo. Leo fortis catulos propiis rugitibus ad vitam suscitare dignoscitur. Linx sui acumine luminis interiora 20 animalium penetrare censetur. Pardus sub latronum ymagine pecudum vulgus deprendatur in ore. Tigris crudelitate indomita animalium sanguine saciatur. Aper armis dentium insequentium canum turmam disrumpit in morsibus. Castor genitalium abcissione venatorum fugat sequelam. Aries, prumescente lana 25 vestitus, fetu multiplicatur ad oves. Hircus hirsutus, virtuosus in semine, multos efficit fetus. Lupus vorax, cereos portans in oculis, olfatu mutos efficit intuentes. Vulpes, humane discretionis imitata sagaciam, bruti naturam videtur exuere. Cervus pedum velocitate subsequentis molossi deflaudat vestigia. Lepus, 30 animal timidum, furum latitando usurpabat officium.

De herbis In ea etiam parte arborum et herbarum lascivia, comis exaltata, virentibus flosculis stipata, purpureis fructibus fecundata fertilibus, cui pectoris mesticiam suffragantur ambigere.

1 collum 4 tradito 10 frigus camelus 10—11 monstruositate 13 ascensori 15 incessus 17 in fronte 18 unicornis 19 ingenio *ut saepius* 22 depredatur 28 *i. e.* olfactu; *cf. 59, 21* 30 defraudat.

Illic excrescit ysopus, incomdas sua propietate pulmonis pestes exterminans. Oreganum odoriferum dentibus herba medens. Pulegium sui sufumigiis obsistit reumatibus. Asero doloribus vincrum impertitur medelam. Plantago tumoribus medetur ydropisis. Ruta pudicicie mercatur divicias. Celidonia inpe- 5 tignis (*sic*) deformitati medetur. Calamentum mulierum provocari fluxum censetur. Millefolium arteticorum medetur doloribus. Senicio discoloratis probatur perditum recuperare colorem. Verbena oculorum medetur ruboribus. Rosa defectos confortat spiritus. Salvia paraliticis medetur corporibus. Enula capana 10 corporis pustulis impertitur auxilium. Lapax membrorum medetur pluritibus. Coliandrum cuius virtute fruencium muliebrium frenatur infirmitas. Centaurea stomachi doloribus impertitur medelam. Cerinandrea partibus est acomoda mulierum. Aristologia epilecticis probatur adhibere remedium. Lilium venenorum pestes 15 exterminat. Bitonica exinanitionibus opitulatur capitis. Valeriana sicut vulnera sanat, ita probatur discordes iungere in amore. Mendragula infecundam fecundat in fectibus. Absincium stomachi mederi probatur doloribus. Artimigia herba matricibus acomoda mulierum. Feniculus quasi finus oculis lumen oculorum adauget. 20 Maratrum, cuius virtute serpens pellem exuens veterem lumen innovare probatur. Lurgosa ventris tumores exterminat. Origanum dentium opitulatur doloribus. Camamilla membrorum obsistit rigoribus. Impericon febribus herba medens. Primula veris paraliticos dolores exterminat. Harum autem enumerare species 25 longum esset, que tue sufragantur mesticie.

In alia vero parte, qua frigus cum humiditate extollitur natabilibus, animalium speciebus ornatur insignis. Illic cetus sui corporis magnitudine in montem excrescere videbatur. Sirenes cantus mellifrui auribus citharizant incaptosque naufragant attra- 30 35 v. hendo. Delfinus, procellarum previsor indubius, a profundo pronosticat tempestatem. Salmo suavis tumultuositate sui rigide commovetur in retibus. Alosa sue pinguedinis magnitudine dampnosa efficitur cerebro. Lixa, cuius saginam in igne bulliens

1 incommodas proprietate; *cf. p. 53, 20* 4 vincrum] viscerum? 14 accommoda; *cf. v. 19* aristolochia 18 fetibus 19 Artemisia 25 paraliticos] et apostematicos *add. in marg.* 30 mellifui.

non exurit. Letheus piscis, quem si quis arundine pulset, inmemorem oblitumque sui nairatur efficere. Istincus, cuius improba virtus insenire in venerem etiam senes censetur. Urtica piscis, quem si quis tetigerit, et tremulum efficit membrum tangens. Canis marinus nullis indulgendo latratibus retia disrumpit in 5 morsibus. Strugio nobilitate insignis sui gratiam corporis mensis mannagatum offerebat in cibum. Plex carnis redimebat edulium. Mulio sui suavitate gustus irritabat gustancium. Hostreum suave pelrras portabat in utero. Lucius, in pisces exercens tiranidem, propia diccioni subdebat. Illic longus barbulus, turtur 10 rubens, ethivus febrigerans, morius insipiens dorea suavis, quorum *Aves* unaquaque natura in tui certant edulium deservire.

In alia vero parte. que humida existit et calida, volatilium animalium honestatur hornatibus. Illic aquila, limpiditate luminis excedens, sursum ab ethere predam intuetur in equore. Falco, agilitate 15 volatus, sagite cursum videbatur atingere. Ancipiter, regionis tiranus aeree, ardeam predabatur etiam escam. Nisus, avis nobilis, si vires subpeterent, in maiores aves inveretur magnanimus. Strucio, cultor deserti, pedibus velox, arma disrumpit in ungulis. Grisus, omni volatili senior, propria inspiciendo ova 20 pullos censetur educere. Vultur, partibus a remotis, olfatu presentit cadavera. Glues, quarum turme passim gradientes una post aliam ordinate procedunt. Ardee, longioribus sustentate cluribus, volatilia excedunt ad esum. Perdix, cibus sapidus, timore nisi manu capitur. Cotornix, referta pinguedine, proprios incultat 25 volatus. Pellicanus pectoris proprii sanguine pullos enutrire cencetur. Fenix, sola manens, ad ustionis sue pulveribus suscitatur in sobolem. Ciconia, quasi legis explens precepta, prolem decimare probatur. Thisacus, humani effigiem inmitatus eloquii, barbitire videtur. Philomena sui dulcedine cantus in auribus 30 citharizat. Alauda, laudis organo timpanizans, aures mulcere dignoscitur. Gratulus lacivus domesticatur ad homines. Cornix, rerum fiendarum prenuncia, garritu futura pronosticat. Strix, similitudine cantus, quasi lamentum exequiale pronunciat. Bubo,

---

2 narratur 4 ei 10 sudebat 16 sagittae 21 olfactu; *cf.* *57, 28* 22 Grues 24 cruribus 27 censetur 29 Psittacus 32 Graculus lascivus.

avis infelix, devastationem regionis presagit. Turtur, viduata marito, pudiciciam integram peranizat. Corruca, materno pietatis utero, alienam prolèm adaptabat in propriam. Cinus, sui albedine, nivem superare probatur. Pavo, pedum inspeccione, excessus sue pulcritudinis temperabat. Monedula, quasi avariciam inmitatam humanam, rotulas thesaurizat. Corvus novem dierum spacio pignora non cognoscit, quousque paterna induantur nigredine. Columba, avis simplex, pro cantu emittens gemitum, multiplicatur ad sobolem. Irundo, peregre proficiscens, verno revertebatur in tempore. Vespertilio, inter aviculas degens, indigne nomen sortitur volancium. 5 10

In alia vero parte, que in sublimi sita cum caliditate excedit, nullum animalium vivere dignoscitur; sed ut fabulosa antiquorum narrat assessio, pars illa in supremo posita est, ut frigiditatem occeani temperaret. 15

Ratio.

Igitur si mente percipis, puella hec, multis dotata virtutibus rerunque circumamicta dulcedine, in tui famulatum fetuum diversorum sinus aperit.

Mox vero vis ista sermonem finierat, et quedam alia inmensa claritate corusca, vultu sumisior ac virginalis pudicicie rubore perfusa oculos populo captosque obnubens rutilo aliis intemeracior cunctis pulcriorque puellis, quam providum prospicatis pudencie comendabat ingenium, non longe a me loqui videbatur invisa, que nec siccos oculos fedo violaret intuitu: faciem suam virginea composicione divertens sibi illatam quondanmodo loquebatur iniuriam et in huiusmodi verba prorumpens irata ait: 20 25 36 r.

„Quid hic iste astant, cenule meretrices, adulacionis artides, artifices figuli falsitatis, cordis aucupes imperiti, que sub hostili amicicia tanquam sirenes melodiam proferentes usque ad mortis perducunt excidium?“ 30

Et ad me vultum convertens proprium ait: „Cur a tui memoria mei sinis periglinari noticiam, in quo mea munera me

2 perennizat 3 Cignus 9 hirundo 14 assertio 20 vix 21 summissior.

locuntur? Sed illud amiracione dignum quod tu qui puellarum gremiis enutritus mearum in sensualitatis abissum miserabiliter procliveris". Tunc, ut fantastice delectacionis turpes questus in oblivionem miterem, virginum puellarum, quibus olim meas moderabatur mesticias, in medium producit exercitum. 5

Grammatica.

Prima quidem, que ver florum venatur honorem,
Et nec virgineum veneris flactura pudorem
Auferat, ac lactis torrente carere putetur,
Infantes cibat iste cibus nec pigra moretur. 10
Tres adit illa gradus, quibus amplior eius honestas
Crescit, et inmenssa patet eius prima potestas;
Ordo, genus, species, pars, instrumenta, facultas,
Qualiter ars normas referat sub canone multas.
Queritur hic quid sit numerus, quid litera pura 15
Vel duplex, cur se ratione figura
Defendit vel cur elementi iram nomen
Vendicat, autve sonum vocalis possidet omnem,
Cetera mutescunt; cur metro iura duarum
Vendicat una sibi; cur com muta liquidarum 20
Una facit longam; cur vox induit una
Diversas species vel sensus duplicat una;
Cur gravis acentus premit, erigit alter acutus,
Et circumflexus giratur ad infima ductus,
Verba ligat metris, et carmen pigere rimo 25
Noscitur et pueros informat canone primo.
Cur pertita vigens scribendi destinat artem,
Sive loquendi recte cuius regula partem
Evocat, aponit, componit, dividit, unit,
Coniugat illa gradus, quos declinatio munit. 30

Logica.

Virga secunda quidem sequitur penetrabilia mentis;
Suscitat ad pugnam, pugnans armatur elenchis.
Queritur hi. quid vis, quid maxima, quid locus artis,

8 fracturа 12 immensa 17 literam 20 cum muta 25 *an* figere? 27 partita 32 Virgo penetralia 34 hic.

Quid genus aut species, cuius moderamine partis
Demostrativa vel temtativa potestas
Inferet aut fallit, topicum cur duplice gestas
Res ratione probat, partitur, colligit, unit.
Singula cur tunicis veri fallacia munit 5
Falsa vel abscondit fur artis falsa sophista;
Vel genus in species partes ars dividat ista.
In totum cur rem descripcio pingit eandem,
Ut sua descripta cur difinitio tandem
Extra se non vult; quid sit substancia rerum, 10
De difinito vult id concludere verum.
Arte sua logica rationis inire duellum
Certat et incaptis argutum mittere tellum;
Fallax adverse temptat concludere parti
Et pseudo = logicos reserare nec, inferat arti 15
Falsa sophista loquax partem ratione tueri
Nititur ipse suam, nec possit ymmagine veri
Falsum concludi, vult denudare sophistas,
Verum septari, falsumque recindere, mistas
Explanans metados, ubi nulla sit ars specialis, 20
Quin non indigeat artis moderamine talis.

Rhetorica.

Tertia virgo nitens vultum splendore colorat,
Quasi sertum roseum pilus arte pollitus honorat;
Nullus et in facie candor peregrinus inheret, 25
Exemplans auri speciem coma fluxilis heret.
Nec velut arridens delegat lumina sursum,
In latus oblicans, nec mergit ad infima rursum.
Vestis eam vestit vario variata colore;
Serta nitent sertique valor precurrit honore. 30
Queritur hic que causa, quis ordo, queque potestas,
Forma vel officium, vel quem demostrat honestas
Finem vel cause genus ad quem pervenit apte,
Quo tendat vel quid delibet utile capte
Afirmet rectum, justum dijudicet artis. 35

---

2 Demonstrativa; *cf. infra v. 32* 13 telum 20 methodos 24 Quasi] Cui? 32 quoniam?

36 v.

Que partes, vel qualiter ars vel sancio partis
Rectorice concludat opus, vel dissipet, urgat,
Qualiter innumerisque modis oratio surgat,
Qualiter optato conclusio singula fine
Dirigat ac robur sumat sententia digne. 5
Quis locus, aut tempus, quid sit complexio facti,
Que vel quot species que viris causa peracti:
Quid fugat aut sistat dubii sermonis habenam,
Quomodo censuram faciet narratio plenam
Nec nimis obscuram; que vis vel questio juris, 10
Quis casus, vel consilium, que sancio duris
Afficit in penis occasio, causa, facultas,
Liberet aut dampnet, nec culpas linquit inultas.
Cultus rethorici precepta modosque colorum
Explicat orator; nan sub sermone leporum 15
Verba nitent sermone brevi concludere multa,
Plurima sub paucis cun sententia scientia fulta
Mostrat, et in vario presignit verba colore,
Sermonum variata modis stipata decore:
Ut redimat paleas granum sensusque loquelam 20
Et breve prolixum verbum censura procelam,
Temperies turpe pulcrum discrimen honestum,
Et vicium virtus et rerum copia questum.

Compostellanus.

Cum igitur qui spergefactus a sompno, nundum plane ab 25
excelsis alienacione semotus, virginum puellarum in noticiam
devenissem, cognovi a primeve iuventutis flore me harum fuisse
oblectatum uberibus, vocisque eiulatione correctus in faciem de-
cidens circa mei archanum pectoris veniam deprecatus mentis
merorem expandebam forinsecus. 30

Tunc puella illa, que infra se corus claudebat virgineum,
imperiose vocis preludiis in hunc modum locuta est: „Hec siqui-
dem virgines vultu decoreque parili venustate, loculente sertis
religate manus rosarunque speculis redimite, non conquisitis
fimentis circa faciem voluptuose, verum simplici quadam pulcri- 35
tudine preminentes, in penates mei thalami inmorantur; quibus

9 cessuram? 18 *ut* demostrat *p. 62, 32* 21 *vid.* 9. 25 nondum
31 virginum 35 figmentis.

si animum credideris, invenies unde tuum merorem in oblivionem mittas." Conversaque ad me ait: „Conversationis igitur pristine caulem sumis attinge vestigiis alciusque circa tuum animum erigendum ingrediaris. Non eum sinas terram intueri, cuius quidem concipio latitudinem celo coperatam, qui putalem ob- 5 tinere locum ennarrasset, eius minimam a nobis particulam edocuit possideri, nec in hanc totam alicuius gloriam posse defendi, cum transcendere causcasum montem Romani nominis fama non valuit, hac nec in parte compos dissuasor edixit eternitatem nominis posse durare, cum modo adustione, modo obli- 10 vione terrarum diuturnitati suscendat occasus, et sic ab eo terre brevitas tan diligenter ascribitur, ut parvipendendum habitum fame vir fortis intelligat, quod in tan parvo magna esse non potest; quamobrem afinior cognociorque supernis superna vocis felicioribus aplecteris ac cum sola ad celum facie humana 15 effigies videatur erecta. Illuc prospice, illuc diligens rerum discursor invenies unde tuam modereris mesticiam: plerumque si conspicis lune contra solem ponite ad mutuandum ab eo lumen sub eadem inventus linea terre conus obsistit, nec lumen mutuat ab eodem ac soli ipsa sucedens obiecto suo ab humano aspectu 20 lumen eius repellit, sed ipse quidem nichil patitur, sed noster fraudatur aspectus ac nagas alias quique que non comixte aliis sole feruntur per celum vagari. Nun tamen has per omnes celi partes passim ac sine lege discurrere donique ad septentrionem deviare verticem nunquam ad australis poli ymma demergi, sed 25 inter unius obliqui circuli limitem omnès habere discursos ac defixis vigilie que nec a sui nunquam copulatione discedit neque ydias que vicine sunt ac orionis proximam religionem relinquit septentrionum pago non solvitur axis qui inter eos vertitur circumfusum non mutat amplexum. 30

Si igitur in his quorum ununquodque divinis legibus et stata ratione procedit motus contrarios defectusque experiris diversos, non mirum opinari necesse est, ut ubi omne quod manet caducum et rerum effectus videantur contrarii, sed in hoc amirationis acrescit tumulus quod tu qui per ympoteti- 35

3 summis 5 coopertam putealem? 8 Caucasum 14 votis 15 amplecteris 18 positae 20 succedens 22 vagas 23 Nunc? 24 denique 28 regionem 35 cumulus.

37 r. corum lacte enutritus olim veritati, non amicicie, videbaris testimonium redere derisui simile habens illud fabulosum anaxagore dictum ex circumductu orbium sonitum nasci necesse foret: quia percussus aer ipso interventu itus vim de se fragoris emittit ipsa cogente natura, ut in sonum deserviat duorum corporum 5 violenta colisio; his asserens animorum quempiam musicis sonis capit, ut omnes cantus, quibus vel ad ardorem virtutis animantur, vel molliciem voluptatis resolvuntur, exerceat, quia anima deffert memoriam musice cuius in celo fit conscia.

Aut illud quod antiquorum falsa narrabat assessio, ilicet 10 ignem ethereum humore nutriri, necesse foret, eo quod sub zona celi perusta, qua via solis occupavit occeanum a natura locatum existit, ut omnis latitudo, quam sol cum quinque vagis et luna ultro citroque discurrunt, habeat subiecti humoris alimoniam, nec terra ponitus fragancia ignis uratur. Modo tui immemor, 15 invettus erroribus, hanc quasi beatam foret amplecteris vitam, quam dionisius cuidam familiari suo talem eam estimanti, quam perpetuo metu misera, quam imminencium semper periculorum plena esset volens ostendere, gladium e vagina raptum et a capulo tenui filo pendentem mucrone dimisso iussit familiari illius 20 capiti inter epulas imminere. Cumque ille siculas epulas presenti gravaret periculo, talis est, inquid, dionisius, vita quam beatam putabat. Si enim semper mortem nobis imminentem videmus, extima quam felix esse poteris, qui timere non desinit. Que, inquit, hec est alienacio mentis, que hec debilitas rationis, que sic tuum ani- 25 mum exulare coegit mentemque copulit egromie, ut transitoriis rebusque caducis quadam meretricum persuasione nefaria implicari dilectionis vinculo moderaris, que tantum simulatione duntaxat ad tempus diligunt, quod si, ut fit plerumque, periculi discrimen ingruerit? Tunc intelligitur horum amatores inopes fuisse amicicie, 30 tunc ocupato ad vocem eius animo staban a tēnor, et que de consultis pudencie illius texebatur ratio delicias fecerat audiendi. Quod vultu perpudens forinsecus animi, inquid, talami penatiori palacio adhuc puellarum nobilium quarum exornor ornatibus pulcritudine producam in modium, quarum serena oculorum 35 placiditas amica brandens claritate luciferi radios videbatur ex-

4 *leg.* ictus 10 *leg.* assertio scilicet 15 penitus 16 invectus 22 inquit 24 poterit 26 compulit 31 a tēnor] attonitus? 34 *vid.* 22 35 medium.

cedere faciei non invida super facies peregrini coloris relegans adulterium mentis habitum preferebat in vultu, horum vero formam discrectionis ambigue ad hominum noticiam studiose mentis perduxit exercicium, quarum vestes subtili indisolidabique cum sorte artificio humani ingenii habitum hebiccabant, alia vero, 5
que vestis abscondebat secrocior, meliora fore nullus ambigit.

Arismetica.

Virgo prima nitet, cuius iam copia mentis
Scribitur in vultu sensus aurora lattentis.
Exit in exterius gracilis, sutilis, acuta. 10
Ambit eam vestis, cuius concordia ducta
In numerum crescens, numerandi predicat artem.
Ostendens, que lex numeri, que regula partem
Congregat in totum, vel quis numeratus habetur,
Vel numerus numerans, vel qua ratione vocetur 15
Mars impar numerus, par scientia; cur sapientum
Dogma parem numerum mortem, sed in inpare tentum
Fert numerum vitam, que linea, que figura
Quis quadrus, quis piramis, aut que linea pura;
Que virtus numeri, cum quo deitatis idea 20
Rebus signa dedit, non a vero pharisea
Astra movens, elementa ligans, ad cuius asillum
Limes fedus amor exemprar, forma, sigillum.
Ponitur in mundo partus inmitata parentis,
Inviolata manet, se gignit, origo latentis 25
In se fit numeri, se de se multiplicando
Virgo parit, partusque suus virgo superando,
Vel superatur ab his, vel cur extrema ligentur
Sub vicibus mediis, vel cur necpti perhibentur
Uno sub modio duo quadrati, vel ab ortu 30
Radices primo simul extrait, omnia portu
Concordi religans mundum regit, ordinat illum,
37 v. Singula componens, coadunat, adauget asillum.
Indegat et numeri causas et semina rerum,
Querit et efectus certis concludere, verum 35
Legibus actemptat, numeris cur cunta ligentur,

3 discretionis 5 hebetabant 6 secretior 9 latentis 17 centum? 23 exemplar 29 nepti 34 indagat. 36 attemptat 36 cuncta.

Que ratio numeri, que vis, qua lege tenentur
Omnia sub numeris stabili sub parte ligata,
Et numeris contempta suis, sunt cuncta creata,

Musica.

Virgo secunda decens vario sub cenmate fatur. 5
Que species artis, que vox, qua lege ligatur
Musica, quo iure loquat, anni tempora motat,
Sidéra distinguit, menses, annalia dotat,
Ordinat, excessus tempus discriminat, horas
Colligit, excursus cogit citansque sonoras 10
Inducens furias proprium nescire furoram
Predicat atque sui dulcem parit ille saporem.
Quis sonus aut est in dyapason cantus ad illum,
Aut quis sex qualiter sonus est, vel prebet asillum,
Ut concors illi cantus sonet in dyapente: 15
Que vocum iunctura tiplex unaque sequente
Dat diatesaron, in tribus una sonans tamen una
Non cantus generat, sed vocum consona pugna.
Vocum divicias ambit rixasque sonorum,
Ostendens que vox turbet, vel quis modus horum 20
Aurem demulcet, vel vocum federa partem
Quam resonando tenent, que vel vox vendicat artem.

Geometria.

Tercia virgo decens precedit ymaginem florum.
Iam prati faciem vires inmitata sororum, 25
Prosilit in campum, metitur magna profundum;
Indegat alta, subit, scrutatur singula, mundum
Circuit, astra meat, mare circinat, infima terre
Ambit, et ostendit, que simplex linea vere
Curva sit aut recta, que circumflexa vocetur, 30
Quid sit treteganus, cur angulus omnis habetur
Rectus et obtusus et acutus, cur perhibetur
Equorum laterum triganus, que forma triangula detur
Aut circumducta centrum dat; qua ratione
Equalem formam sibi forma triangula prone 35
Invenit, aut quid sit centrum, que consita plano

7 notat 11 furorem 12 illa 14 sesqualiter 16 triplex
27 indagat 31 tetragonus 33 trigonus.

Vel contempta superficies; cur eleufuga sano
Vis intellectu capitur; quis prebuit artem
Commensurandi claudens immensa, refrenans
Ampla, sequens parva, sub pondere singula frenans;
Vel quid sit puctum, quis linea, quidve figura, 5
Quidve superficies, cur urget eleufuga datura
Arte sub hac dociles, quid mensura retinetur
Clausum sub triplici, quid strion esse probetur.

Astrologia.

Virgo quarta vigil vultusque reponit in altum, 10
Alta petit, terrena fugit, dat ad ardua saltum.
Queritur hic quid sint astrorum nomina, motus,
Signa, potestates, discursus ab ordine totus,
Que loca, que cause, que vis, que spera, quis ortus,
Ad quos astra meant vel sunt ducentia portus. 15
Quid sit celum, quid auxis, quid spera vocetur,
Quis polus axem terminat, aut resecare probetur
In partes speram, cur mundi forma ligetur
Quinque paralelis, cur zonis machina mundi
Ambitur variis extremis, fligora fundi 20
Partibus in mediis, estus lateralibus eius
Temperiem certat, ut sit concludere peius
Aut melius clima — probat hoc habitatio rerum —,
Linea cur oblica meat sortita severum
Motuum signiferi duodeno pingere celum 25
Sidere testetur, vel qua ratione gemelum
Motum consequitur, vel qua sub lege planeta
Devius, aut vagus est dircursus non sine meta
Circulus aut quare curvatus utrumque colurum
Possidet, aut que spera iovis, que semita durum 30
Martem saturnunque vehit; quos improbat actus;
Quis limes venerenque iovem non peste subactus
Ducit, ut opositos effectus quilibet horum
Inferat in mundo; cur cun moderamine morum
Virtus nascendis infunditur a superiori; 35
Cur venus hos lacerans urit, dum cedit amori.

5 punctum quae] quid 16 sphaera 20 frigora 24 obliqua 26 *i. e.* gemellum 28 discursus.

Ratio.

Cum vero puellarum comitunque suarum, quarum forinsecus insignis efficiebatur insignis, iam ad mei meroris temperamentum cuneum destinaret ait:

Non solum his indefense pulcritudinis puellis tue mesticie 5
38 r. refocillacionis antidotum antepono, verum etiam intrinsecus quibusdam incorruptis virginibus, quadam consaguineitate germanis, quibus mentis mee incolitur domicilium proprique archanum pectoris virtutum titulis sigillatur, tui fletus inextimabilis lacrimas tergere non dedignor. Quarum prima intenta circumspeccione 10
Pudencia cautissima cuctarum rerum distincionem discriminans puden-
carbunculus cia nomen adopta est; cuius in serto efigebatur carbunculus qui solis gerens ymaginem tenebrositatis opasce proscribebat umbraculum. Cuius germana cunctis sua tribuens nullum eo cō
iusticia non morabatur aficiens iusticia nuncupata est; cuius in serto 15
achates achates depingebatur extrinsecus, que iovis similitudine sigillatus vicinas astantium inimicicias transformabat in gratiam. Tertia
temperantia vero conceptis muneribus absque abstinencia predicanda ex
adamas morum temperancia nomen complectitur; cuius in serto adamas preminebat, qui saturni inmitatus efigiem sororibus in motu 20 tardior sue frigiditatis gelicidiis corpora videbantur afficere. Quarta vero fortissima adtolerandis omnibus adversis semper
fortitudo inflacta subeundis doloribus robore corporis quoque preparata for-
atistes titudinis vocabulum adepta est; cuius in serto atistes erat, qui martis insignitus natura inferioribus caliditatis sue imperiali mi- 25 nabatur pernicie. Quinta vero ultra mee indignacionis modum
fides sola credulitate tantum in deitatis numem conscendit, que fidei
saphirus censabatur vocabulo; cuius in serto coloris celestis saphirus erat, qui veneris assecutus effigiem sui luminis claritate parva spacii distancia interiecta soli precursor ancillabatur ad ortum. Sexta 30 vero non habitarum rerum soli mentis instinctu marcabatur exi-
spes stentiam, que spei nominabatur ex nomine; cuius in serto infere-
iacintus batur iacintus, qui propietate mercurii insignitus communi quadam familiaritate solis nunquam fraudabatur aspectibus. Septima vero 35 sorores supergressa magestate excelsior suique diffusione insignis

---

11 cunctarum 12 adepta 13 opacae 19 absque] atque? 23 infracta 28 censebatur 35 maiestate.

caritas in terris mercebatur eterna, que caritatis vocabulo vocabatur; *crisolitus* cuius in serto erat crisolitus lune similitudine assecutus, que febi radiis fecumdata circa inferiora sue influencie partitur divicias.

Harum siquidem virginum nobilitatibus serenata quidam nutricis propie infracta diligencia tuum provoor in obsequium, quod si te in mee introducam indegacionis viridarium, prae fecunditate fructuum diversorum ex quinta ecencia miraberis influenciam. Non ibi ulla peregrina inmutat alteracio, sed sue magnitudine virtutis inferius elementa alterat et in partus cogit ire diversos, sicque fit, ut aqueum aereum igneumque genus suis vestigiis emoverent, quia vivificos de celo motus assumpsisse censetur. Cuius interventu calor solaris telluris infusius gemiis rerum cuius interventu generationem publicam animali dei virtute spiritu advocato produxit in sobolem, ut de generibus ad species, de speciebus ad individua, de individuis ad sua rursum principia quibusdam circulacionis anflatibus rerum originem retorquere divina providentia videatur. Terra siquidem non movetur, quia partes ipsius undique ad centrum proprium tendunt; innovilis existebat, licet alteracionis generacionisque non flaudetur effectibus.

In isto equidem viridario arbores diverse influencieque dissimilis cententur insite. Quarum prima vite domicilium amplexa *Aries* tresdecim pomorum frusculis insiniens emisperium arietis cencebatur vocabulo. Secunda vero subem domum adepta septenque pomo- *Taurus* rum preludiis insignita sub ymagine tauri sitire prelium videbatur. Tertia incepcionis habitaculum adquisita decem et octo *Gemini* pomorum fecundabatur insigniis gemminorum immitata effigiem. Quarta patris et matris domum possidens decem et septem *Cancer* stipata palmitibus cancli in progrediendo retrogradi efigiabat ymmaginem. Quinta filiorum adepta domicilium decem et novem *Leo* pomulis honorata leonis presentabat efigiem. Sexta fratrum signum consequens tresdecim pomorum redimita ramusculis cum *Virgo* superfluo splendore luxurians virginis gaudebat premiis. Septima servorum concludens habitaculum decem et octo pomorum *Scorpio* fluctibus illustris scorpionis minacis aculeo induebat ymmaginem.

1 merebatur? 2 febi] *i. e.* Phoebi 3 fecundata 5 provehor 6 indagationis 7 essentia 12 germinibus 13 animalia 18 immobilis 19 fraudetur 21 continentur 22 hemisphaerium censebatur 23 subolem? 28 cancri 34 fructibus.

38 v. Octava uxoris signum adepta tresdecim fecundata pomulis arcus *Sagitarius* inflexione sagitarii effigiem induebat. Nona mortis assequens *Capricornius* domicilium capricornii tunicam ex capre vellere texere videbatur. Decima itineris consecuta domum aquarum corrente aquarii effi- *Aquarius* giabat effigiem. Undecima inimicorum domus existens piscium 5 *Pisces* presentabat officium. Duodecima amicorum domicilium possidebat *Libra* que ponderum trutinam spondebat in libra.

Hee siquidem duodecim signa febus quasi incola excolit annuatin, sub diversitate ipsorum diversos in inferioribus partiis disseminans. Ex cuius incolatu, secundum quod magis vel minus 10 ad cenid capitis nostri accedit, temporum causatur diversitas, nunc estas, yems oposita introducitur.

Si igitur, ut opinor, mei consideratione ad suma quasi ab ymmis recedens tua versetur intentio, mesticie tue insultus sedabitur nullunque caducum aut transitorium tue mentis titilaris 15 infestabit archanum. Sed heu, inquid, ut video, sola mali nescia et adhuc astucie innexperta simplicitas, que nomen auri felicis prestat, tuum incolit animum, ac ideo meror precurrit iudicium tulitque experiendi potestatem. — Et de mei cordis molestia locuta est in hunc modum. 20

Plantus Rationis.

Pro dolor in te nec vite flatus reperitur.
Vocum gramatica propere se voce carere
Conqueritur; logica vere ratione vigere
Vis sinitur, propia nescit, taciturna tepescit; 25
Vim patitur fisica, totum se perdere motum
Percipitur, stupida rerum cognoscere verum
Abnuitur, tota vilet, cum tota vacillet.
Quadrubium nec te trivium venerantur, ut ante.
Se subita viles vita culpa mediante, 30
Sicque mathesis non mathesis te possidet atra.
Eterenum spernendo deum petis ipse baratra
Fractus morbis totus in orbis caumate viles,
Nec vicium cernis proprium, cum mente vacilles,

4 currente 8 *i. e.* Phoebus 9 partus 25 Vis] Vix 29 quadrivium 32 Aeternum?

Et carnis labes veneris spurcissima tabes
Branditur mundi rota, que caligine tota
Obtegitur, cuius pestis non cedit honestis.
Insequitur doleo quem video sine bello
Terga dari ratione pari nec cedere celo. 5
Mente fideli sidera celi cerne serena.
Invenies, si discuties rationis habena,
Quid pliades, quid sit yades, quid sit casa pia.
Quid terion, quid sit orion, quid sit galacia.
Excedunt et eis cedunt hec res periture. 10
Iam superi vultus nivei plus sint tibi cure,
Que sistunt nec desistunt laudare potentem
Ethereum sine fine deum super astra manentem!
His flueris procul a miseris gradiens prope celum,
Sidereo servire deo si ponis ocelum, 15
Si mundum velut inmundum re spernis in omni;
Tunc poteris vinctus superis super ardua poni.

Ratio

tunc conversa a me ait: Iam cui libera iudici discrectionis cedas examini, nec mundi carnisque oblectationibus persuasionibus perfallacibus in tenebrarum evageris latibula tuusque meror tristicie amplius suscipiat incrementum, meror siquidem tuus, si exiguus et levis, paciam, si grandis, non parva gloria procelle; siquidem quanto magis habent virium, tanto minus temporis. Cum enim socrates in exortatione virtutem laudans, cum omnium bonorum totiusque prosperitatis consistere causam prope causam diceret, addidit ipsam esse solam que res impossibile ad possibilem facillitatem redigeret. Nan virtuti omnia parant, et res que non habet decus virtute adita sumit. Perseverandum est igitur intercedente virtute saltem qui accepisti; et si vires defecerint, perseverare laudabile est. Nec longum videri neccese est, in quo quod ultimum sit verum est. Magni siquidem consilii est, previdere ne quid turpe accidat; sed est non 39 r. minoris fortiter, ferre si advenerit. Vires igitur asume magnanimus, quia latet sub ocio laudabilis fortitudo, et dum 35

8 phyale hyades 9 therion? *i. e.* galaxia 14 frueris 19 ad me 27 impossibiles 29 addita.

se probandi non habet spacium, oculta est tota lex meritorum anxiaris siquidem quod magna sunt que poteris ipsum perire non magnum est.

Si igitur te pericula, si tribulacionum invadunt naufragia, quid amplius facere possunt, quam ut corpus ab anima resolvant. 5 Hec nulla diligencia devitat, nulla felicitas donat, nulla potencia vincit, et vere, ut verum fatear, humane infirmitatis ista natura est, ut ex omnibus accidentibus gravisimum putet quisque quod patitur, quamvis nullum quispiam habeat nisi ab impaciencia dolorem. Nan nulli est pena nisi invito, et ut aliquid crudele sit, me- 10 tus facit; et iste siquidem cenule meretrices morbi, cui causas se nosse menciuntur, ut veneno quadam transitoria cunicato dulcedine animum possident egrotantis, sed cui morbi cuique meroris ignorare noscuntur inicia.

Cum ab hoc videatur sumpsisse exordium, quod inordina- 15 tissimi quique viri, qui oblectamentorum carnalium obluuntur affectu, bonis probisque principantur viris teque talium anxiaris tossicatis linguarum gladiis in popularium cecidisse quamobrem dificilibus circumactus erroribus fratribus, vagans tuus animus circunducitur passimque reptatur, ut impudicicie amplectens vehi- 20 cula contra virtutem molliri aciem videaris. Sed si a veri non exobitares tramite, didicisses constantem virum bonum suum non populari rumore, sed consciencie veritate metiri, cum nemo videatur plus extimare virtutem nemoque illi magis esse devotus quam qui sibi boni viri famam perdidit, nec con- 25 scienciam perderet. Quamobrem si te in hoc anxiaris cecidisse quod insolentium contra te prevaluit iniquitas, contra ipsam virtutis conatum aciem ponas priorisque vite amplecteris vestigia, equo siquidem animo audienda sunt imperitorum convicia et ad honesta everti contempnendus est ipse contemptus. 30 Non autem advertendum est, ut de te homines loquantur, sed ut ipse tecum loquaris qui vagaris per plura, ut bene possis in his animum continere. Primo corporis tui fugam siste; nemo enim nisi vicio suo miser est.

Malis siquidem displicere laudabile est. Nan nullam aucto- 35 ritatem habet scientia, ubi qui dampnandus est, dampnat. Male de

---

2 pateris in margine *cod.* 18 *in margine* ora 19 circumnamictus?

te locuntur qui bene nesciunt loqui; faciunt quod solent, non quod ipse mereris. Preclara enim est in omni vita eadem sors et idem vultus. Nan argumentum bene composite mentis est, posse consistere et secun morari.

Iste siquidem meretrices consilio adulacione offerunt, et una 5 est eorum contemptio, que harum blandius falat. Ex quo innumerabilia noscuntur vicia evenisse, cum opinionibus inflati homines turpiter derridentur. Regi enim xasses contra grecos bellum inducenti suorum quidem dicebant, vix illi rerum natura sufficere angusta esse claudibus maria militibus castra explicandis cursis 10 ecrestibus campestria; quem sic in adulacionem versum Demaratus philosophus alloquitur, dicens: Multitudo ista que tibi placet metuenda est. Verum est enim, magnum nunquam posse regi, nec diu dannari potest qui regi non potest, nec tan magnum est quod perire non possit. Igitur non suis persuasionibus aurem 15 prebeas. Nam, ut verum fatear, nulla sunt oculciores insidie quam hee que latent in similitudinem officii; nan troianus equus idcirco fefrellit, quia formam minerve mentitus est.

Circa igitur tuum animum erigendum ingrediaris. Etenim non videmus nonnullum negociatorum incurrisse naufragium 20 totamque perdidisse substantiam, non tamen propter hoc resilire aiectunque fore, sed rursum eandem agressum viam ac eadem reparare exercicia conari; et ille quidem hec periculi dispendio, non negligencia solum, sed ventorum violencia pertulit. Non enim, inquid, ut quis cadat, sed ut nunquam quis cedat, ex- 25 tollitur.

Compostellanus

pos nimium silentium exorsus est in hunc modum: Ut verum fatear, omnium hominum natura ita comparata est, ut aliena quispiam melius iudicet quam sua. Et tu quidem tuarum de- 30 39 v. cencia puellarum omne decus excedis terrenum magestate excelsior. Sed illud quidem non mediocli amiracione stupendum quod ab illis puellis illustribus modis omnibus me averti pronuncias quod extreme demencie est, cum nullum sit tam asperum pectus

8 Xerxes 10 cladibus? 11 agrestibus? 18 fefellit 28 post 32 mediocri.

tam inmite, qui non oblectamentorum talium teneatur afectu? Ea quidem relinquere in quantum natura patitur, que corporis usus requirit, teperaciem est, sed eis uti necesitatis articulo, pietatis assercio est.

Ratio 5

hoc quidem quod oculorum nutu olim spondebat, modo propio sermone confirmas nigromanticorum velut deliramentis invectus quadam superficie rerum dealbata mortuorum sepulcra depingit exterius et irata ait:

O iuvenis, captusque cathenis carnis obesse 10
Telese cur habes? tabes. scis quod morieris?
Et superis cariturus eris, si verba puelle
Belle corde tuo fatuo septaberis? illa
Stilla manet, quanvis et pravis blanditur acellis,
Cum mellis calice, versa vice dando venenum, 15
Sirenum modulis rapiens, capiens, cor egestas
Cur non infestas deonestas hanc maledictam
Fictam depictam, que sordida tam manifeste
Mentis honeste castra subintrat, ut vitima vincat,
Ut veneris stimulo mundi iaculo superetur, 20
Pravetur vel amore cadat vel devia vadat
Iam requies, iam vera dies, iam regula veri,
Astra polum pelagusque solum sub lege teneri
Qui pateris legem superis qui ponis ad istum
Convertas oculum patulum mutaque registrum 25
Quo regitur cur sic igitur sine lege peribit
Et propii miser excidi discrimen adibit
Quis poterit si defuerit tua gracia duci
Ad superos, vel quis per eos super astra reduci
Omne bonum proprium donum capit omnipotentis, 30
Quo regitur, quo dirigitur moderacio mentis,
Quo partis, quo pectora farcis nepmate sacro,
Quo proprium pellis vicium mediante lavacro.

---

3 temperantia 7 confirmans 8 invectus] *corruptum* 14 ocellis 19 intima? 27 excidii.

Caro.

Ad hoc caro: Discrectionis vigor id poscere dignoscitur, ut si quem ad tui votum redire desideras tue laudis eundem comitetur assensus. Nan etsi equorum cursus clamoribus inxcitatur in sonatuque agitatur motibus et abrutil animalibus ex- 5 pectatur velocitas, quantum et nos stimulari posse opinoris, quas ad laudis aviditatem natas singulariter reperis. Nam rebus omnibus hec natura insita est, ut laudis ad meliora excitentur oraculo sequanturque facilius quam trahantur. Sed illud manifestum est, ut vituperabilius contenciosiusque quisque locatur quiquid pro- 10 bare non possit, et affirmacionem sumat ex nomine, quam non habet ex veritate. Nan fortis animus plus est in non sapiente. Sed id deformius est, ut de te ipsa predices presertim falsa in derisionem audiencium iocari et sub fraude fingere iusticiam odioque noscentis inocentiam perdere. Omnis enim qui de rebus 15 dubiis consulunt, ab ira et hodio vacuos esse decet. Non enim facile animus providet, ubi illa officiunt, sed sordidius est ad famam comitem, ut acusator nominetur quispiam quis iudicis personam induit.

Tu igitur in nostram prorumpens iniuriam, tanquam in 20 tuam possesionem vertis sermonem et tua insignia verborum preludiis preferens in comuni sermone viciscitudinem iniquam putas.

Ratio.

Non minus desiderabam quam sperabam, ut sumo iure tecum contempdam. Tu quidem quadam germane consanguineytatis 25 mecum figula connectaris ac in eodem unimur sub posito entitatis. Quamobrem non livoris caligo intus deservies, vel hodii fervor foris progrediens, vel detractionis malignitas utrobique corrodens ad tui redargucionem me compulit se per se loquentis evidencia veritatis. 30

Quis enim tante demencie est ut asperitatem medicine, qua totum corpus redimitur, obiurgabitur non suferre mellisque veniferi appetat tossicari dulcedine? Fit plerumque ut minora non ferentes in maiora pericli ducantur discrimina, et dum nitun-

4 incitatur 5 a brutis 6 opinaris 10 *i. e.* loquatur quicquid 16 *i. e.* odio 22 vicissitudinem 28 *i. e.* odii.

tur torrentis impetus evadere, stamni limositatibus inviscantur, et dum pendentis rupis precipicia declinare desiderant, in equata 40 r. pranicie precipites colliduntur.

Illa siquidem, quibus a te persuaderi sua videtur sanitas et sic transitoria quadam dilectant dulcedine, officiunt tamen, nec ad 5 fruicionis illius apicem quispiam attingere valeat, cuius gustu quisque beatus est.

Caro.

Putasne quod verbis tuis persuasionem spondentibus fiam declivior ad consensum. Facilius est enim multitudinem vinci, quam 10 quempiam qui veritati inheret, siquidem negligencia fore dignoscitur non propulsare iniurias, cum possit aut debeat, et, ut verum loquar, in rebus certius nil existit quam id quod carnalibus cernitur oculis. Nan quia ad ipsum celi finem vere non potest humana acies pervenire, quantuncunque quispiam 15 oculos circunferendo conspexerit, proprium sibi celi quod super terram est terminum facit. Cun igitur natalis origo totaque humana condicio terram amplexa sit et in ipsam resolvi luce clarius constet, cum omnem carnem neccesse sit ad sui originis sedem reverti, hunc ab his non retrahendum actumo que non de facili 20 excusare potest nature condicio.

Ratio.

Cum sim ymago opificis cunctis sublimior intemeraciorque puellis, meum non decet aspectum pulcherrimum faciemque decoram fodo cun maculari intuitu. Tandem nec tibi fortasis sa- 25 piens videris, te responsis agrediar dunmodo ad laudis pompam, nec ipsa videatur lascivire oratio, si res vere vocabulis exprimantur. Nan cito in suam redibit originem cui veritas non inest.

Caro.

Meam sententiam sub brevitate cogam verborum iam 30 queso pronuncias, qua ex re rerum mortalium capax homo negligencie arguitur, si mundi oblectacionibus oblectatur, cum non aliud ex natura propia quod supra terram sit posse consequi videatur.

---

3 planicie 5 nec] *i. e.* ne 11 fere 20 autumo 25 foedo conmaculari nec] *i. e.* ne.

Ratio.

Quia oculos tenebris asuetos ad perpetue veritatis lucem necquis attollere niticoramtum intuitui similes, ignoras quod ad rem que natura incomprehensibilis videtur viam sibi fecit mentis ingenium. Nan actor mentium deus, cuius legibus 5 inevastatibus motus rerum mutabilium perturbatus esse non sinitur frenisque circuneuncium seculorum ad similitudinem stabilitatis revocatur, ex alta providencie sue specula duplicem homini impertitur naturam: unam que corporea est, aliam que rationis capax celestia adipiscitur, et illam pociorem esse ratione 10 fulcitur.

Nan cum sint tria hec: esse, vivere et intelligire; et lapis est, et pecus vivit, qui autem intelligit, eum esse vivere his duobus certius est, quamobrem id iudicat excellencius, ut pote comunis sensus etiam insensibilibus proprio excellenciori sensu discernere 15 dignoscitur, quod ipsi proprio sensui minime congruit.

Quamobrem ipsa siquidem mentis intelligencia excellencior illuc penetrat quo ipsa nequis ingredi nil inquid ut opinor tibi dificile ut assencias, relinquitur mentis aciem illuc ingredi quo sensus non habet accursum. 20

Caro.

Verba producis in ventum honorosa querelis, nunc cum viciis verborum, non lenociniis puellarum, non rei veritate sufulta oblectacionum nostrarum exterminans discriminansque cohorte vi non virtute alas presumis audacia. Nan si mearum 25 exercitum puellarum producam in medium tuarum obfuscabitur pulcritudo.

Luxuria.

Tunc ipsa mandante venit velut impetuosa
Turba puellarum, sed non ad bella morosa. 30
Luxuries prior et oculis vaga, languida vultu,
Alta superciliis, vario circumsita cultu.
Contra quam nescit pugnare pericia rerum,
Non probitatis apex, non mentis copia verum.

---

2 nycticoracum 5 auctor 6 in aevo stantibus. 22 onerosa.

Ira, dolus, morbus, furtum, fraus, impetus, error,
Huius regna tenent; non ius spes gloria tercor
Hanc superare queunt. Hec dulcis promit amara.
Hic modus absque modo, verax fallacia, cara
Tristicies, risus flens, ignorancia nara, 5
Absque fide dampnata fides, dilectio rara
Incolumis langor, vox livida, lux tenebrosa,
Egra quies, stabilis derisio, penna iocosa,
Qua superare potes fugiens; nam pocio nulla
Est pocior; sed si sequeris, sequitur. Tamen ulla 10
Non vincetur ope, nisi fugis; illa fugatur,
40 v. Et locus et tempus vitetur, et illa vetatur.

Temperancia.

Que ludo ioculans capiebat corda virorum
Mox ad velle suum, sed mox mederancia morum 15
Corruit in lacrimas propia sub sorte duelli
Tegmine nec cingi voluit, sed cuspide telli
Invadit miseram felix humilisque superbam,
Munda ream, virgo corruptam, dulcis acerbam;
Erigitur mediunque ferit librata cerebrum 20
Luxurie cuneunque suum non terita crebrum.

Avaricia.

Depulit hinc inde, sed mota dolore sororis
Pestis avaricie, via culpe, tella doloris,
Penna gravis, semen odii, corructio morum, 25
Obex pacis, origo mali, mater viciorum,
Usure genitrix, ferroque lacescere gentem
Inquid non pudet inocuam caligine mentem,
Cur retines, velut eterni sis nuncia regis
Niteris antique doctrinam pellere legis. 30
Tunc iaculum iacit in cerebrum nec parcit eidem.
Saucia mox moritur, sicut soror altera pridem,
Tunc abdens sub pace dolos, sub melle venenum,
Sub specie recti vicium, sub aromate fenum.

---

2 terror 5 gnara 9 Quam 15 moderantia 17 telli] *i. e.* teli 25 corruptio 28 inquit.

Gula.

Pugnatura gula mortem doluisse sororum
Pingitur in vultu meretrix inimica pudorum.
Ebrietas mentis clamabant indice bellum.
Altera tunc turbata manu vitrice duellum 5
Dissipat et stabili sub eodem temporis hora
Huius cervicem resecat, compresit et ora.
Tunc dispersa fugit celerum formidinis omnis
Nugatrix acies morum contraria donis.

Ratio. 10

Iam tibi oculata fide ut opinor innotescere dignoscitur nullarum puellarum tuarum posse resistere in conflictu.

Caro.

In hoc amiratione teneor, quod cun in rebus vicium non 15 sit, rebus terrenis quibus alimur et ssimus, abstinere licitum arbitreris; quod, ut verum fatear, extreme demencie est.

Ratio.

Pecus quamvis in gradu suo laudibus digna efficitur, sed quí eius inmoderato usu a veritatis percepcione avertuntur, illi 20 vituperio digni sunt. Non enim sane mentis fore ambigo, ut ea amet quispiam oberrans in vestigiis pro eo qui eorum opifex existit, ut non sit speciem corporis fabricati percurrat oculis, ut in eum qui fecerat recurrat affectu. Quem quidem similem autumo illis qui oratoris cuiuspiam attendentes facundiam, dum 25 suavitatem vocis avide audiunt, sententiarum amittunt sententiam, cuius illa verba tanquam signa sonuerunt.

Qui quidem dum se a sumo bono avertentes deorsum in carnalibus irraciuntur operibus, velut in sua defingiuntur umbra. Sed umbra dum amatur, langiorem facit oculum mentis ad in- 30 tuendum ineffabilem lucem eius. Propterea magis magisque quispiam tenebrescit, dum libentius sectatur, quicquid carnalitatis infimum excipit.

---

5 victrice 6 eadem 16 sumus? 23 sic 28 summo 29 irretiuntur 30 languidorem] *cf.* S. Agustin. *Lib. arb.* lib. II. cap. XVI.

Caro.

Iam mi maioris acrescit dubitationis tumulus. Dic queso: movetur quispiam ad amorem rerum temporalium velut ad sumum bonum, estne necessarius motus iste voluntatis, aut liber? Si necessarius, etiam si ad pernicien moveatur, nature sue tantum 5 necessitatem convellitur; sicut nullus lapidem peccare diceret, eo quod pondere suo descendens immo petat. Si vero liber est voluntatis motus ille, unusquisque beatus est. Nan omnes illud volunt.

Ratio.

Nil te scire cupio ulla re servam libidinis mentem fieri, 10 nisi propia voluntate: quod si mente percipias, oculata fide mostratur. Non enim quispiam ab aliquo ad huiusmodi dedecus cogi posse dignoscitur. Nan a superiori non cogitur, quia foret iniustum, nec ab inferiori, quia non posset nec ab equali, si vult. Restat ergo ut eius propius sit iste motus, quidem motus illi 15 motui similis esse convincitur quo deorsum versus lapis fertur, sed in eo dissimilis, quod in procella non habet lapis quo ferebatur inferius cohiberem motum, animus vero dum non vult, non movetur, ita ut desertis superioribus imma diligat. Quare cencetur naturalis lapidi motus ille, voluntarius vero iste existit, 20 hoc posito quod libera voluntate unusquisque moveatur. Nec 41 r. ideo miseri, et si volunt, beati frunt, quia id quod beatitudo exigit et sine quo nemo asequitur nemoque dignus est, recte siquidem vivere, non utique volunt. Quamobrem his invictis miseriam consequi necese est. Nam illi qui beati sunt, non ideo 25 beati sunt, quia beate vivere voluerunt, nam id volunt et mali, *Questio* sed quia recte quod boni volunt vivere voluerunt. Quamobrem non mirum, si non assecuntur quod volunt miseri, quia scilicet recte vivere noluerunt.

Caro. 30

Adhuc meum titilat animum una anceps dubitatio. Dic, queso: cun voluntas ipsa res quedan sit, omnisque res natura sua iure bona cencenda sit: motus ille voluntatis quo movetur,

2 mihi 7 ima 15 *i. e.* proprius, *ut saepius* quidem] Qui quidem? 18 cohibere 19 ima 20 censetur 22 fiunt 31 titillat 33 censenda.

cun se a sumo bono avertit seque convertit ad ima, unde existat scire molior; quis siquidem motus profecto malus est — alias peccatum non induceret, nisi malus foret — nec enim auttorem peccati deum pronuncio; unde ergo eveniat?

Ratio. 5

Quod queris nulla ratione fulcitur. Nan carni mali invenire nil aliud est quam si quispiam vellit videre tenebras, vel audire silencium, que non per oculos vel aures videri innata sunt. Sed enim speciei privatione non in specie attendendam. Talia siquidem nesciendo sciuntur ut sciendo nesciantur; 10 silencium enim non audiendo auditur. Ergo mala voluntas non est eficiens, sed deficiens. Quare cencenda non est causa mali in quantum voluntas est, sed illud inconcussa volo te pietate tenere, scilicet a deo rerum opifice omne fore bonum nullanque ordinatam fore naturam que non ex eo sit. Quamobrem ipsi 15 rerum auctori rem omnem atribuas in qua mensuram, numerum et ordinem esse deprehenderis. Unde ergo ista detraxeris, nil omnino remanebit motus ergo ille aversionis, quem fatemur peccatum, quia defectuosus motus est; sed defectus omnis ex nilo est. Vide ergo quod pertineat, cun omnem bonum ex deo 20 sit. quo detracto nichil convertitur remanere.

Non ergo ad ipsum deum pertinere pronuncies. Qui tamen defectus quia voluntarius est, in nostra ponitur potestate. Motus enim voluntatis quo huc atque illuc convertimur, nisi esset voluntarius et in nostra positus potestate, nec laudandus cum ad 25 superiora, nec vituperandus homo esset cum ad inferiora retorquet, nec etiam ipsa voluntas que in quibusdam cencetur bonis mala dicendam est, sed malum fit eius a sumo bono adversio; que tamen aversio quia non cogitur, sed voluntaria est, digne eam miserie pena subsequitur. Voluntas igitur non est causa 30 peccati, sed voluntas perproba, que si secundum naturam esset, conservaret ipsa et omnino esset improba.

Questio Si autem queratur que illius improbe voluntatis causa sit, si inciatur, non cessabitur adhuc queri que illius causa sit, et

2 quis] qui 3 enim] etiam? autorem 6 carni] causam 7 velit *vel* vellet 9 privatione non in] privationem in? 20 omne 21 convincetur 27 censetur 28 dicenda 32 conservaret] *videtur vox corrupta esse* 34 insciatur?

ita in infinitum erit ire. Qua ex re accendendum est quam si ante voluntatem voluntatis causa aliqua est, aut ipsa est voluntas, et dę radice voluntatis ista non receditur: aut non est voluntas, et peccatum nullum habet. Aut igitur est voluntas prima causa pecandi, aut nullum peccatum peccandi causa prima est. 5 Non est cui recte imputetur peccatum, ut opinor, nisi peccati, igitur non nisi volenti: quare voluntas peccandi causa est. Quecunque igitur voluntas illa causa sit, erit iusta. Si iusta, eidem obtemperans non peccavit: si iniusta, non ei obtemperet et non peccaverit, aut in nolente violencia est et cogit invictum, et ita 10 non erit peccatum. Quecunque ergo illa causa sit voluntatis, si enim non potest resisti ei, sine peccatum ceditur: si autem potest, non ei cedatur et non peccabitur. Aut forte falsit incaptum? Ergo caveat nec fallatur. Aut tanta fallacia est ac caveri non possit? Si ita est, nulla peccata sunt. Quis enim 15 peccat in eo, quod caveri non potest? Peccatur, ergo caveri.

Caro.

Sumo opere scire desidero si voluntas in quantum voluntas non est causa peccati, si id de natura concludere tua potest intentio, cum ipsa natura bona sit. 20

Ratio.

Natura sua nullum cogit ut peccet. Nec ab aliena cogi videbitur. Non enim quisque dum id quod non vult patitur, peccat. Nan si iuste patitur, non in eo peccat quod patitur, sed 41 v. in eo peccaret quod ita fecit volens, ut quod volens iure pate- 25 retur. Si autem iniuste patitur, quomodo peccat? Non enim iniuste aliquid pati, sed iniuste aliquid facere, peccatum est. Quod si neque sua neque aliena natura peccare quis cogitur, restat ut propia voluntate pectetur.

Quod si rerum conditori id atribuas, peccantem immunem 30 officis, qui si ipse recte defunditur, non pecavit: non est ergo quod tribuas conditori, neque nature in quantum natura est.

Lauda ergo rerum opificem auctoremque nature lauda, si potest defendi peccator, lauda autem, si defendi non potes pecca-

1 attendendum? quam] quod? 6 peccati] peccanti 10 invitum 12 peccato 13 fallit incautum 14 nec] *i. e.* ne ac] ut 15 potes 16 ergo caveri] ergo caveri potest 18 Summo 28 restat 29 propria peccetur 31 efficis defenditur 34 potes] potest.

tor in quantum se a creatore evertit. Non ergo invenio, unde ipsi deo nostra tribuantur peccata, quando et in ipsis cum laudabilem invenio, non solum quod ea punit, sed etiam cum fiunt, cum ab eius veritate receditur; nec etiam ipsi nature, contra quam vicium opponitur. 5

Questio Si enim nature non nocet vicium, vicium non esset; si autem quia nocet, ideo vicium est, quia contra naturam est, quod sic nec suo nec alieno vicio aliqua viciatur natura, ideo vicium vituperatur iniuste. Sed natura que non viciatur, caret vicio: cuius autem vicio alia viciatur natura, illa utique habet vicium. 10 Prius ergo suo coerrumpitur vicio, cuius vicio alia utique natura corrupi potest. Ex quo colligitur, contra naturam omne fore vicium.

Caro.

Questio Ulterius tuum porrigas sermonem referasque utrum una 15 natura alterius nature vicio vicietur.

Ratio.

Illud siquidem brevi sub ratione pronuncio. Nan si natura aliqua ad aliam accedit naturam suo cum vicio corrumpendam, si enim in eodem non invenit aliquid corruptibile, eam non corrumpere dignoscitur, si autem invenit, eius adito vicio corrucionem eius operatur. 20

Unde potencior si nolit ab inferiore corrumpi, non corrupitur; si autem vellit, prius vicio suo corrumpi incipit quam alieno. Equalis etiam ab equali si nolit, corrumpi non potest. 25 Nan quecunque natura cum vicio ad eam que sine vicio est, ut eam corrumpat accedit, eo ipso non equalis accendit, sed vicio suo infirmior.

Si vero pocecior infirmiorem corrumpit, aut utriusque vicio fit, si utriusque pravitate fit, aut vicio potencioris, si nature tante 30 prestantior est, ut inferiorem quam corrupit, etiam viciosa precedat. Sed in hoc amiratione tennor, cur me in tot questionum facit ire discursus, cum tamen ipsa videaris mundi oblectacionibus irritiri.

---

2 cum] eum? 11 corrumpitur 12 corrumpi 20 eadem 21 addito corruptionem 23 corrumpitur 24 velit 27 accendit] accedit 29 pocecior] potentior 31 praestantiae 32 teneor.

Caro.

Cur tua verba videntur acerba minisque referta?
Tolle minas, in pace signas nos; verba diserta
Si loqueris, nec nos poteris convertere verbis,
Obloquiis licet ex propiis elata superbis 5
Dampna puellis fraudis telis ingeris, harum
Cola terens armaque ferens, nec rebus earum
Parcere queris; non veris honorata querelis
Conquereris verbis teneris et fulta loquelis,
Sed logicis, non veridicis sermonibus audes 10
Voce per horas fraude laboris murmure gaudes
Efigie vel sub specie rationis amicas
Velle polum vitare solum cur tolia dicas
Non tandem moderaris eandem rem ratione
Quam loqueris rata non veris rata non alicone, 15
Sed res istis sepe sophistis cum sub elenchis
Attentes hominum mentes confudere lentis
Non quasi verbis nec sub acerbis percutis omnes,
Sed terrena bonis tot plena per ob tria pones,
Si rerum sequeris verum. Nan nulla videmus 20
His exceptis quorum ceptis esse docemus
Perpetuum non esse suum presumere ceptum,
Nec finem quem falsa per ignem fingis adeptum.
Sed post annum mundi magnum cuncta novantur,
Ordo prior fit posterior, quia res variantur. 25
Post et erit quecunque fuerit, et renovantur
Que fuerant, iam antea erant quando generantur,
Ac animas carnis dominas in corpus abire
Constat, iusta premua iusta videntur adire,
Vel rectum vel corpus ineptum, si renovantur 30
In melius vel deterius, velut hic operantur.
42 r. Luxuriosos vel viciosos corpus ineptum,
Ut porcorum vel colubrorum, sumere; rectum

---

2 *sqq. Hic multa restitui vix possunt* 3 signas] sinas 5 propriis 7 Colla 8 honorata] onerata? 11 *in margine* laboras 13 talia 17 confundere 19 peroptima? 29 praemia.

Costat dignos sive benignos corpus adire,
Ut iustorum non reproborum sic reperire
Quis poterit post, qualis erit, quia corpora mutat
Ob meritum vel demeritum, dum fata refutat.

Ratio. 5

Iam, ut video, in vanum mei producuntur sermones, quem magicis quibusdam fallacibusque evagaris erroribus.

Caro.

Adhuc alterius dubitationis scrupulum vici tue discrecionis exponam. Dic queso: recte vivere volo, sumis desideriis beatam 10 fore desidero; sed rerum conditor opifexque nature providit aliter; aliter ergo veniet quam ipse providerit. — Quod si ita evenerit, ex neccesitate ununquodque neccese est miserum fieri vel beatum. Nan eius scientia infallibilis est, ut omnino eveniat quod ipse ante previderit. — Praeterea si deus prescit futura, 15 certe sunt cause futurorum, quibus fit omne quod fit. Fato ergo omnia fiant. Nullum ergo arbitrium voluntatis; nan ista duo stare non possunt.

Ratio.

Sicut frustra sparguntur semina, nisi ea primolitus fuerit 20 surcus, ita doctrina mea nequibit alescere, nisi sociata sint tradentis suscipientisque concordia. Nam concordia prave res crescunt, discordia dilabuntur. Quamobrem, ut mee conveniencius solutionis lima tue dubitacionis tenebras abigam, illum rerum *Questio* datorem ad tui rectificationem senso invocandum pronuncio, ut 25 non solum non auferatur si quid forte didicisti, sed etiam ne interdicatur tibi auditus eorum quibus percipiendis hinias. Et ait:

Non sequi siquidem autumo, si deo certus est numerus causarum, quod nil sit in nostre voluntatis arbitrio, voluntates siquidem ipse in causarum ordinem sunt; sed non omnis causa 30 fatalis dicitur. Deus autem non omnium voluntatum dator est, male siquidem voluntates ab eo non sunt, quia circa naturam sunt que ab eo sunt.

1 Constat 6 quem] quoniam 10 summis 11 praevidit 12 praeviderit 13 necesse 20 ea primolitus] *locus corruptus* 21 sulcus? 22 prave] parvae.

Caro.

Questio Inficiari nequeo; sed adhuc alciori invador dubitacionis articulo. Hoc prestitum est a deo: aut ergo potes aliter venire quod prestitum est, aut non. Si non, ergo de neccesitate eveniet. Si autem potest, sequitur impossibile, quia hoc est possibile, 5 quo posito nullum sequitur imposibile; sed ex hi sequitur imposibile, scilicet sciencia dei falli.

Ratio.

In arduos disputationis me ire compellit, sed acupato ad ymagines nec visu ipsam veritatis lucem valebis intueri, nisi ille 10 verus fulgor radiat teque in exteriora relabentem ipsis exteriorum formis intus revocet, ut quicquid delectat in corpore et per corpores alicit sensus, quadam interioris pulcritudinis lege sive exigua laude iudicetur id dignum ad inefabilem creatoris gratiarum referas ac accione. Cuius ope que postulas quantum ad 15 presens verbis edissero, quamvis non oportet te amplius scire quam deceat, sed illa in prontum habere quemadmodum genasiorum omnis luctator qui nexus non omnes didicit quorum Taurus est usus, sed qui in uno vel in altero se cercuit. Non refert quod multa sciats, si scits quantum vitorie satis est. Hunc igitur sequens 20 modum vertas nosti tu ne omnem presciencian certam fore.

Caro.

Questio Id siquidem neccesse est fieri, si presciencia est. Ergo ne, si tu prescires peccaturum aliquem, non esset neccesse ut peccaret? Non utique, quanvis pecaturus esset. 25

Ratio.

Sic ergo non oppositum esse videtur, ut presciencia tua noveris, quod alius sua voluntate facturus esse, sic rerum auctor omnium ad peccandum nominem cogens, eos previdet qui voluntate peccaverint. Si enim memoria non cogit facta esse que pre- 30 terierunt, si presciencia sua non cogit facienda que factura sunt. Presciencia ergo dei ad salutem loquendo nullam rebus neces-

3 *Sic ms.; lege* praescitum potest 4 praescitum 6 hi] hoc 7 scientiam 9 compellis occupatus? 11 irradiat 12 corporis 14 ad] ac? 15 ac accione] actionem? 17 in promptu? 17—18 gymnasiorum 19 cercuit] exercuerit *in margine* 20 scias si scis victoriae 23 Ergo ne] Ergone 27 Sicut 28 esse] est 29 neminem 30 si] sic.

sitatem imponit. Vitemus siquidem in quam pluribus poni scibile, tamen illius sciencia invenio similisque modo oracionis veras esse premissas tandem existente medio contigeri de contingenti conclusionem sequi igitur sciencia dei ponitur licet aliquem non illud evenerit. 5

Caro.

Questio Adhuc mi dubitacionis acrescit tumulus. Nan aut ille deus sumus creaturam si fecit, ut pecare non posset, aut peccandi na- 42 v. turam intulit. Si talem fecit, ut peccare non posset, nil hanc mereri sencio, quia ex naturalibus quispiam non meretur. Si 10 autem ad hoc, ut peccaret, naturam impertitus est, in hoc ad peccandum hanc cogisse videtur.

Ratio.

Id certissima tene fide, quod deus ad peccandum neminem cogit. Sed universi hoc ordo exigit, qui perfectus non esset, 15 nisi ibi maiora ita presto sunt, ut minora non desint. Dicas queso: est nec in homine membrum melius quam cor? Ergo si cor solum esset in homine, ubi manus, nisi pes? Aut credis celo corpus aliquod fore nobilius? Igitur si totum universum celum esset, ubi elementa existerent? Ergo rerum animarunque 20 diferencia cogita in quibus hoc invenies, ut earum miserias adhuc valere cognoscas, ut perfectioni universi nec ille desint anime que misere fieri debuerunt, quia peccatrices fieri voluerunt. Nec tamem obstat quod deus eas tales facere non debuit, cum plerunque animis miseris inferiores fecerit alias creaturas. Nam omnis anima 25 omni corpore nobilior. Ergo omnis anima quanvis pecatrix. Laudetur ergo deus qui fecit eas, ut essent ornature universi, sive peccare sive non peccare voluissent.

Questio Quid enim tam infirmum in rebus quam corpus omne terrenum? Hoc tam corruptibile peccatrix anima sic adornare vide- 30 tur, ut ei decentisima impertiatur ipse.

Si ergo anima habitacioni celestium celesti non congruit per peccatum, terrestri autem congruit precipicium nec elegerit

1 Videmus 2 similique (*locus corruptus est*) 4 aliquem] aliquando? 8 summus si] sic 17 est nec] estne 18 nisi] ubi 21 differentiam 26 Ergo] Nobilior ergo 31 ipsa? 32 Sic? 33 precipicium] supplicium *S. Augustinus.*

universalitatis pulcritudo decetissimis partibus ordinetur. Peccatrix enim anima celestibus non es digna locis sublimibus, quia nil illis ornamenti afferret.

Similem quidem dixerin, si iusti corpus ignibus concremetur, non hoc vocamus peccati penam, sed paciencie documentum. 5 Cum vero latronis membra ignibus concremantur, legum ordinem aprobamus. Ambo igitur illa hornant tormenta, sed ille merito virtutis, nam peccati. Iustum vero, illum si super ethera atollitur, mens letatur utique nostra. Si auten latro ad inferos deducitur, dignum fore dicimus. Quem enim tan magnum tanque nobile 10 in domo quam homo, tan vile tanque abiectum quam domus ipsa coacra. Servus tamen in peccato detentus, ut mundande croacre dignus habeatur, non est incongruum; sua enim turpitudine hornat eadem. Utroque enim horum, scilicet turpitudo servi et mundatio cloacre, iam convincun in quandam sui generis 15 unitatem, in disposicioni domui coaptura, ut eius universalitati ordinatissimo decore conveniat. Si tamem servus peccare noluisset, domestice discipline alia provisio, qua ipsa mondaretur cohacra.

Caro. 20

Questio Ex dictis tuis colligo nostram miseriam universalitatis perfeccionem complere; qua ex re si semper beati essemus, huic perfeccioni aliquid defuisset. Qum prope si ad miseriam non pervenit anima nisi peccando, peccata nostra illi perfeccioni neccesaria sunt; quam quidem perfeccionem deus ipse condidit. 25 Qualiter ergo iuste punit peccata, que si defuissent, creatura eius perfecta nullatenus videretur?

Ratio.

Si interioris hominis ocelis recte videris, videre liquido didicisses nec peccata nec miseriam universalitati fore necessaria, 30 sed anima vel natura. Peccatum ergo vel suplicium peccati non nature sunt, sed naturarum affecciones, illa voluntaria, ista realis; sed voluntaria que in peccato fit, turpis afeccio est.

1 decentissimis *Locus corruptus est* 2 est 4 Simile *vel* Similiter 7 ornant 8 nam] non 10 Quem] Quid 12 cloaca 13 cloacae 14 eandem? Utraque? harum? 15 conveniunt? 16 dispositione? 18 mundaretur 19 cloaca 23 Qum prope] Qua propter? 29 ocelllis 32 animas vel naturas?

Quod autem ipse non desint anime, quas vel peccantes sequitur miseria, vel recte facientes beatitudo, semper modis omnibus universalitas perfecta esse dignoscitur.

Caro.

Parce queso. Pudet ceccitatis; ratione siquidem fateri cogor 5 ex parte dei nil esse defectus, sed ex eo quod ab eo avertimur nos necesse esse miseriam consequi. Et de sui condiccione conquesta ait:

Plantus carnis.

Pauperies, dolor, esuries, lamenta, ruina 10
Debilitas, langor, levitas, pressura, rapina,
Fraus, terror, plantus, error, dissensio, pena,
Luxus, amor mortis, clamor livoris, abena,
Excubie, insidie, dispendia, cura,
Calliditas, dolus, impietas, ieiunia dura, 15
Lix, usura, fames, pressura, sephistica vita,
43 r. Mors, lacrime, terror anime, dilectio ficta,
Rodans ira, pericula dira, maligna voluntas
Fessa senecta, male dicta sub aura votas voluptas,
Mors, gemitus, timor implicitus, fortuna bipenis, 20
Falsum fedus, amor fedus, sors consita penis,
Fraus orbis pleni morbis, sine munere fido,
Lis, odium, tabes, vicium, scelerata cupido,
Ambicio, mala condicio, fallacia nequam,
Mundi luxus, carnis fluxus rem fugit equam. 25
Ardor opum, gemitus inopum, terror viciorum,
Parva quies, honorosa dies, formido laborum,
Hymber et estas et tempestas aëris ingens,
Ros, pluvie, latices nimie, nix candida nigens,
Frigus et estus, turpis questus, luxuriei 30
Vina venus, viciis plenus lambor ingluviei.
Ut quid plura? gravis mea cura gravis dolor angit
Et miseram viciis teneran contriccio tangit.

5 caecitatis 7 condicione 13 habena 14 *Hic deest vox* labor *quae in margine adscripta est* 16 Lis? *cf. v. 23* sophistica 18 Rodens 19 votas] *delendum* 27 honorosa] onerosa 28 Imber 29 rigens? 30 Viva ·31 *cod.* rgluici 32 gravis (*ante* mea) *delendum.*

Res mundi causa pereundi sunt viciosis.
Hec odio spleto vicio sum religiosis.
Musa Maronem, dogma Pratonem, laus Salomonem
Non redimit, nec fraus adimit de morte Neronem.
Cur ergo pariter pergo moritura caducum? 5
Cotidie mortis proprie velut imbibo suum,
Iam mortis pestis fortis rapiat morituram,
Ut propiis a viciis vitare futuram
Possin penam finiri plenam, quam paciuntur,
Qui mundi velut inmundi precepta secuntur. 10

Ratio.

Turbarisve qui angustiis pressa sit, aut due tribulacionum concausata turbine confringaris, ut illum mortis eventum cunctis orrendum imperterrita impreceris.

Nan et si quid pateris propter iusticiam, dubium non est, 15 cui laboris nullo pacto perire mercedem, congrediendum siquidem tibi est cun volumptariis rebus, ut aversus eas non fuga absencia tuta sis, sed vigore animi. Maior quippe animus discendus est, qui vitam erupnosam magis preferre quam fugere. Ad hoc siquidem debes non dolore molestari, non desiderio perturbari, non 20 merore dissolvi, ut aliquid utile cognoscas et ser eam cognicionem vitam moresque componas.

Caro.

Quid insentire valean nisi quibus aficior blandicias quibusque crucior molestias. Nam metu tabesco, formidinis toxicatis 25 linguarum gladiis fedior, proximorum cun viciis malorum circundor, pondera presa sunt, siquidem circundata erumpnis, conclusa adversis, opresa angustiis, obsita miseriis, mille penarum exapta cruciatibus, mille tormentorum obiecta supliciis, mille angustiarum lacerata tumultibus, ut nullus sit lacrimarum modus insurgencium, 30 nullus dolorum finis, egritudinum terminus adherencium, vivendi sit tedium, dissolvendi desiderium moriendique votum nec cum mala tot hic paciar, plura paciar in futura.

---

2 *locus corruptus* 3 Platonem 6 suum] *leg.* sucum *i. e.* succum 8 propriis *ante* a viciis *in margine additur* procul 14 horrendum 16 cui] tui 17 voluptariis 19 aerumnosam praefert? 21 per eam 26 fodior 32 nec] *i. e.* ne.

Ratio.

Ut verum fatear, plura sunt que te terrent quam premunt, et sepius opinione quan re laboras; si siquidem non potest iram vincere, vel tempera, si non furorem vitare, vel cohibe; irrisorum blanda blasphemias deridendo exupera, dissimulando calca. Miserias 5 prospice aliorum quibus crebitatis aliquid accidit, ut dum tibi aliena mala comemoras, meritis tuis tua portas, qui carnis periculi nunquid ista nova sunt ab uno ferendum, siquidem est quo pluribus accidit. Tolerabilem siquidem est, quod sub celo habent finem omnia. 10

Caro.

Qua ratione hoc fieri potest, ut dum mee miserie claudem familiarem lugeo, quod supervia inflat, invidia non dehonestat, iram non dissipet, tristicia non vexet, cupiditas non excecet, ut gula inflamet, luxuria non corrodat? Nan in hac valle miserie 15 hinc pungit erogancia, que sibi atribuit quod non habet, hinc insolencia, quod sibi atribuit que aliis deest, hinc fastus, qui de se cedit quem non sunt, hinc contumacia, que se erigit in palacio. Isti enim sunt quatuor venti qui mundanis tumoribus meum perferant domicilium. 20

Ratio.

Ut verum fatear, tua contra te arma dimicant. Ipsa fit tibi censura supplicii que fuit causa peccati. Sed modum peccatorum dispar est causa penarum. Hic melius te pati dixerin, quam hic, 43 v. ubi nullus ad conffessionem recursus, nullus ad veniam regresus, 25 nullus indulgencie locus, ubi nulla correctionis datur licencia, ubi tormentum sine refrigerio, ubi morbus sine remedio, ubi dolor sine intermissione, fletus sine remissione, labor sine quiete. Utilius siquidem consilium est cordis tui humilitas, ut ex alteris qui inflatur aliditur; ex excelso gravior est casus, si siquidem paciemtiae 30 arma capescas: illa carnis anervat blandicies, mundi devincit illecebras diaboli exutlat sugestiones, proximi abdicat detractiones, in qua militat fortitudo, roboratur iusticia, spes sursum fertur, que non confundit, sed reficit, alleviat, non excecat, dat formam

3 potes 6—8 *haec corrupta sunt* 8 quo] quod 9 Tolerabile 12 cladem? 13 superbia 14 ira 16 arrogantia 17 quod] quae que] quod 18 credit quem] quae 23 Sed] Sed secundum 24 quam hic] quam illic? 25 confessionem, 30 eliditur? patientiae 31 enevat.

operi, regulam actioni, fortune iacula non exoret, deridet blandam, contempnit iratam.

Iam queso, inquid, aliorum pericula te captum efficient, te siquidem adversitas non destruit, sed extollit, angustia non interficit, sed arguit, inimicorum pravitas non te deicit, sed 5 erudit. Iam siquidem artificis illius poli non inmemor existas, qui falari situlo crudelem exercenti tiranidem deservire cupiens taurum eneum fecit, in quem quis introductus prope eris mugitum vix aut nunquam evadere posset; quem tiranus amplectens, sed auctorem execrans ipsum primo suo invencione punivit; si si- 10 quidem omnium iniuriarum iudex sumus iniuste agentes primo suis faciet laqueus irriteri.

Et hec dicens adiecit: Noli mala tua tibi facere graviora et te querelis honerare. In hoc enim iniquorum morsibus patet cordisque tui dolorem facies allescere amplius. Igitur mentem felicio- 15 ribus subleves vestigiis ad eterna, nec terrenorum pulvere inviscatus illud archanum non ingredi valeas, quo quisque beatus est, quod nemo novit nisi qui accipit, et dum percipitur nullo pacto perdi potest.

Caro.

O lacrimarum unde, o genarum lamenta, quod vos se- 20 duxistis itinere quibus estis semote fratribus, ut inferatur medicina qua sanies viciorum infecta tumultibus, qua revocer peccatorum corrupta prestigiis, ut ultra me iacula non penetrent; mi ocurrite me iuvate. Quis enim inter thot errorum ipsa pericula in mediis voluptatibus embrisque periculis, inter seculi laqueos non teneri 25 nullis iam concupiscenciis obnoxiam fieri exceptam perfixisque diaboli faucibus liberatam ad illam eternam beatitudinis vitam, que sensus cogitacione non capitur, ire non delectet toto conamine voluntatis?

Ratio. 30

Hoc ipsum argumentum est animi in melius transmutati, quod vicia sua quod prius ignoraverat videt, et illud supervacuum est in illud quod tendit te impelli, quod circa plus cavendum est, ne aliquam tibi moliaris iniuriam. Quem enim alienum fidelem invenies, tibi vel tuis si hostis fueris? 35

---

6 poli] Perilli 7 falari situlo] Phalari Siculo 8 propter aeris 10 sua 11 summus 12 laqueis irretiri 14 onerare pates 15 allescere] gravescere? alescere? 16 nec] *i. e.* ne 21 semoti a fratribus? *Locus corruptus* 24 tot 25 crebrisque? 32 quod prius] quae prius.

Caro.

Ut verum fatear, mi a te impensa beneficia nec non etiam sua via atque satis amodo mi delectalia exercitacionum tuarum colloquia in tantum allecta sunt, ut nil iam mi omnino libeat quod ab illius eterno regule stabilitate discordat. Quamobrem 5 mearum dubitationum tranquillatur impulsus, lumenque redditur oculis. Idcirco preces favorabiles exaudicioneque dignas infra tui peccatoris archanum admuti iubeas, itaque pandos vivendi, ut id consequi merear, quod futurum expectatur, in quo omnis se creatorum esterius agromerat, faciasque tui sequacem qua sensus 10 faciat alienam, ut nec regem res turpes nec faciam rogata.

Ratio.

Certis viis atque ingoviis inmorari et nutriri, et si vis aliquid trahere quod fideliter in animo sedeat, caro dicat et ipsa secar.

Conversio carnis. 15

Sit tibi vis vere contricte nomen habere,
Ecce tibi breviter pando salutis iter:
Seniciem fugias, celestis gloria regni
Non dabitur segni, nec dat ad astra vias,
Sed super ethereum tibi restat magna corona, 20
Mente quidem prona si colis ipsa deum.
Si tibi quid pridem traxit petulancia sordis,
Contricti cordis victima purget idem,
Non carni subeas, nec venter sit tibi cure.
44 r. Credas nature, ne vicio pateas. 25
Ille petit nimium, modicis hec lecta quiesce,
Ille modus nescit; sic ruit in vicium.
Indulge celeri, mensuram grata resumat,
Nec te consumas sub dicione meri.
Iam vicium nimium carnibus amplus copia rerum 30
Obtenebrant verum, cum generent vicium,
Linguam contineas, rege visum, dirige gresum,
Aptat et incessum, nec celeri pateas,

5 aeternae 7 *sqq. Locus corruptus* 8 admitti 10 creaturarum] *sic corr. in codice* 13 ingoviis] *sic cod.* 14 sequar 16 Si contritae 18 Segnitiem 23 Contriti 24 carni 26 laeta quiescit? 27 modum 28 resumant? 30 *Versus corruptus* 32 gressum 33 ne sceleri.

Nan mala lingua gerit virus, plus ignibus urit,
Plus mucrone furit, plus feriente ferit.
Aures detineas, ut non audire maligna
Verba, vel indigna vel volis aut valeat,
Nam si quod vicium reprobe tua percipit auris, 5
Dampna vel ex auris vel reperis hodium.
Lumina contineas, quia semita sunt viciorum,
Sint hostes morum, sunt foveas,
Nan servans occulos bene se servare videtur,
Cum si vitetur nec ruat instimulus. 10
Tactus vel manuum vel complexus mulierum,
Ut fatear unum, vertitur in vicium;
Quem si non caveas etiam scire mulieris,
Vix inmunnis eris. Ut vicio careas,
Gustum non acuant species, vel aroma soporum, 15
Cum sit vile forum quicquid hi alliciat.
Nan vires veneri piperata cibaria prestant,
Corpus et infestant, ut pateat sceleri.
Sesniciem fugias, vigila, meditare, labora,
Votis exora, nec viciis pateas. 20
Nam labor extenuat, mox incemptiva maligni
Obsistens igni tecta nec introeat.
Membra doma, roris fuge crimem, quia supernos
Pastus internos sacra peracta foris.
Nan cito pereunt que delectare videntur, 25
Et cum perdentur, non iterum redeunt.
Si recte facias, id solvi tempore nescit,
Id non marcescit, sed dat ad astra vias.
Omne scelus vita, quod vivas hic et in evum,
Nec subeas lenum, sed merearis ita 30
Mente deo tota salas. Quod in ore movetur
Intus versetur interiore nota.
Sit tibi vox humilis, vultus gravis, actus honestus,
Compositus gestus, mens pia, mens habilis.

4 vel volis] *sic cod.* 6 ex auris] exhauris? odium 8 Sunt sunt foveas] *in marg. additur* iter (*lege* sunt iter ad foveas) 10 instimulus] *sic cod.* 12 unum] verum 16 hi] *sic cod.* 19 Segnitiem 20 nec] *i. e.* ne 21 intemptiva 30 letum? 31 salas] *sic cod.* 34 *in margine* humilis.

Incipit secundus liber.

Ratio

addidit: Compostellane! Iam ut opinor, mente percipis quod puella illa superciliis elata sublimibus, que cum Zenone nitebatur falsitatem probabilitate tunicare sophistica, mei ingenii solertia 5 superata primarie rigore opinionis expurgato se retulit activus sensus aliis que morum vestitur insigniis fidei sinaculis circunscricta et armis velut depositis ad pacificam ingreditur unitatem, mentem nostram propinquiori vestigio subsecuta precibusque exortatur suplicibus, ut nec sue temeritatis assignemus errori, nec 10 vel indignacionis sencilio deputemus vel ingratitudinis diluviis ascribamus, quod nostre sententie non prebuerit asensum. Tu ergo quem celum olim scrutari ausum, quem rerum opificem cuius vultum cultus celestis mirabiliter intuetur olim mentis conatu attingere autumabant, illud tendas itinere pietatis ad quod factus 15 est nec temporalium vis compare tue impendiantur quibus integris opus est, ut ad inefabilem lucem eius ab his tenebris evoles intelligencie vestigia subsecutus, que cun irracionabiles animi motus regit id dannatur in homine cui dannacio iure debetur. Ad hoc conveniens fore senancitur maiorum vestigia sequi, si 20 recte procedunt. Bonum enim virum ante occulos habendum pronuncio, ut sic tanquam illo expectante vivas. Magna enim peccatorum pars collitur, si testis asistet. Iam, inquid, virtutis conatu occulos aperiens veritati. Nan qui luci avertit oculos, illi dampnum intulit nulum seque tenebris obicit si siquidem qui 25 se alienum dei effecerit a virtute. Putasne si quid terrenorum te delectet, id parum habere laboris? Qua ex re ille Epicurus cibis non preciosibus quempiam, sed glosioribus uti iussit, dicens, 44 v. plus in talibus adquirendis laboris existere quam delectacio ipsa foret. Et vide est quo delectacionibus carnalibus pena acerva est, 30 siquidem cum ibi presit cupiditas, expoliata nempe mens virtutis epulencia per diversam inopem trahit, et cum interea illud regnum tiranice seviat et variis contrariisque procellis totum ho-

7 *sqq.*] *Hic multa corrupta sunt* signaculis 11 sencilio] supercilio *in margine* 15 illuc 19 damnatur damnatio 20 sancitur? 23 tollitur 24 aperies? 29 videre 30 quo] quod acerba.

minis perturbat animum, hinc timore, hinc desiderio, hinc timore rei amisse que diligebatur, hinc ardore adipiscende que non habebatur; sicque permaxima ista pena est, quam, ut verum fatear, omnes qui non adherent rationi necesse est pati. Nan et si fortuna homini faverit mundique eum prosequatur hono- 5 ribus, quemadmodum non difert urrum egrum in lecto lineo vel aureo colloces — quocunque enim illum tuleris, morbum secum portat — si siquidem inordinatus animus, quantumque mundanis afluat deliciis, nunquam par sibi idenque manens sibi ipsi pena est. Quamobrem opus est aliquod ad quem mores tui se erigant, 10 ut ita animum componas, ut quicquid ręs exigit, illud vellis. Nan si ipsa cautela modestiam deserit, et ipse a caule virtutis recedit. Igitur mentis invixus insigniis non incumbas molestiis. Ad yma declivior putasne hominum fore quempiam, qui aliqua turbationum turbine non turbetur? Quem enim passio vel iactura non com- 15 movit? Quod vel reatus consciencie vel in pectus ire vel tumo superbie non vexavit? Quem visus vel auditus vel sensuum aliorum quispiam non offendit? Quem variabiles vices fortune vel importuna dispendiam fame non infecit? Et sic discurre per singula: non reperies in hac vita ex omni parte beatum. Verump- 20 tamen quacunque anxietate vite presentis propinet afflictio, parum exigunque toleratur, si pensatur future vitem fluycio vel eterni ignis dampnacio.

Hoc illa loquente, mox puella illa que mundi gerebat ymaginem, voce querulla aspirare videbatur in lacrimas et ait: 25

Mundus.

Heu quid agam, que scuta feram, quo protegar ense?
Turba puellarum periit viciis ipsa repense
Cun quo dampna luam rerum cognacio tota
Si periit? Rediet renovabitur tempore mota, 30
Omnes res iterum redunt que preteriere,
Ad loca sumpta prius pati hoc per tempora vere
Frosculus insurgit aptuni tempore marcet

6 utrum 8 si] sic 10 quem] quod calle 13 innixus 16 Quod] Quem in pectus] impetus tumor 19 fame] *i. e.* famae infecit] infecerunt? 22 exiguumque vitae fruitio 24 querula 26 *sqq. Permulta in his versibus corrupta sunt, quibus quae remedia afferri possint divinari non ausus sum* 28 repenta 31 redeunt 33 flosculus aptuni] autumni.

Post cun ver rediet ad amorem frolculus arcat
Ire voluntates hodie sol predicat ortum
Post petit occasum, repetunt sic singula portum,
Unde renascuntur redent sub tempore certo
Astrorum cursus sub cardine surgit aperto 5
Quaque die celum repetit loca suma diei
Post petit ocasum loca postea prima diei
Sic cursu propio redunt ab origine cuncta
Et redeunt et eunt simili sub ymagine sumpta.
Ego puellarum careo si tristis honore, 10
Has rehabebo cito, quia tali cuncta tenore
Vadunt, ut redeant, et si moriuntur in uno,
Surgunt in reliquis, quia sentencia singula pugno
Cumcludens deus hoc voluit, cur ego timebo?
Crescunt et crescent et cras iam plura videbo. 15
Partu nata meo me predicat annua, menta
Fructu multiplici me celum sive plancta
Cursu disimili polus influit astra volore
Me miro variant vario me terra colore
Hornat in excessu valde nil tale quid esse 20
Extimo quod possit mihi quanvis vellet obesse
Si generata necet iterum generabo supestes.
Istud ad exemplum sunt anni tempora testes.
Ventre meo pariens renovabo vetustam
Etatem veterum rebus honustam 25
Amplector nec ibi sive re laus est nec ibidem
Res sine laude manet eadem primordia pridem
Que nec possideo librat generatio rerum
Nunc mostrum generans nec virtute severum
Abdicat incessum nec recti libra capescit 30
Insignes fetusque gerit, nec previa nescit
Stella tenere modum sed partus exuit omnes,
Nec facit oblicos, nec rectos, nec ibi fomes,
Nec ibi castus amor infunditur a superiori
Sidere nascendis, nec nascitur ille recedit 35
Alter eterna nunquam generacio cedit.

1 flosculus arcet 6 repetit suma 8 redeunt 14 concludens?

45 r. Aler aves, pelagus pisces, animalia terra
Gignit in pastus hominum natura severa
Impluit he hominis, ut sit natura superstes
Sunt sibi cuncta cibus et eorum vellera vestes.

Mundus addidit: Ut verum fatear, permultiloquium tuum in- 5
sipiencium mentes decipit, et quadan facundia fandi imperitum
animum irretire videris, falsitatem tunicans similitudine veritatis.

Ratio.

Ob siquidem vicium est eorum, qui nec credere volunt,
nec vincere possunt, vituperiis uti. Sed rerum obtimarum de- 10
cencium, etiam si lenociniis verborum destituta sit, satis tamen
suo ornatur natura. Non ex opinione hominum rebus dignitas,
sed ex earum natura indita est.

Mundus.

Questio Quanvis tue nimietate sciencie insanias, caulem tecum dis- 15
putacionis agrediar. Et vere, ut verum fatear, verba tua nulla
veritatis luce clarescunt. Nan meis oblectacionibus nullum enteo
inesse peccatum. Si enim igitur eadem deus sine peccato fecisse
potuit et non fecit, qua ex re id non fecit? Videtur siquidem aut
non potuisse, aut invidisse. Sed utrunque nefas esse pronuncio. 20
Igitur sine peccato unaquaque res bona existit. Nan deus bonus
est, propriunque gentis est sibi similem eficere; quare si bonum
est agens, et eius efectus.

Ratio.

Non enim vestra intrinsecus luce tua mens fulgere dignosce- 25
tur. Nan creaturarum noveris ordinem a summa ad infima
gradibus quibusdam currere cunctis. Nan si talem vis esse hanc
qualis superior est, iam illam creatura sic est, ut ei eddi non
possit; nan perfecta est, et sic est iniustus.

Si vero vis istam non esse, quia talis est, malus et invidus 30
esse comprobaris, cum non vis esse inferiorem. Quid enim im-
peracius esset quam si diceret quispiam non esse equm ut est,
sed qualem elephantem vides, talem debuisse fore equm, quod
nil aliud est quam dicere equm non esse in rerum natura? Cun
tamen inferioris gradus asinum laudare cogamur, quia multa utilis 35

1 Aler] Aer 9 Ob] Hoc? 12 sua 15 callem 17 censeo 21 unaquaeque 22 agentis 25 vera 26 infimam 27 cunctis] iustis 28 illa 28 addi 31 imperitius?

pre existentie convincitur. Qua in re in duobus a recti exorbitas veritate, tunc quia rerum perfectioni aliquid adere cupis, cun desideras alteram elefantorum speciem, tunc quia naturam diminuere comprobaris, quia non esse equm afectas. Similem quidem dixerint non esse lucernam ut est, quam nocturnis acomedan 5 usibus esse dicimus, sed esse ut celi luminaria clariora, quod quidem nichil aliud est quam dicere quod non esse lucernam.

Laudetur ergo deus non solum quia peccatrices eas iuste ordinant, sed etiam quia tales instituit, ut etiam peccatis sorditate nullo modo superetur lucis corporis digartate. Sicut enim vino 10 inebriatum vituperandum sencio hominem, vinum in genere suo laudans, talem quidem quanvis inebriatum brutis hominem antepono; sicut melior est equs errans, quam lapis qui motu et sensu caret: sic excellencior est natura illa, qui peccat libera voluntate, quam qui non peccat, quia non habet liberam voluntatem. 15

Questio Si enim diceret, quia deus fecit magna bona, non debuisse fecisse minora, iam a veri tramite discordor est. Magna siquidem bona virtutes sunt quibus recte vivitur, minora vero quorum liberus corporum species sunt sine quibus recte potest vivere quispiam, bona vero media potencie sunt animi sine quibus nullus 20 recte vivere potest. Virtibus nemo male utitur, alis vero duobus non solum bone sed etiam male quispiam viti potest. Igitur laudanda est dei pietas qui non solum magna, sed etiam alia bona esse tribuit, et amplius laudanda in magnis quam in aliis mediis, et plus in mediis quam in minimis, sed magis in omnibus, quan 25 si non omnia tribuisset, tunc mundus consusus abscessit.

Ratio.

Ut video obcenarum iam meretricum que tuum invaserant animum cum eius terga vertit et, ut opinor, iam talibus erubescit quibus aliquem illectus mentem prestieras. 30

45 v.

Compostellanus.

Iniciari nequeo quin ista terrena transitaria sunt, quanvis plerunque delectent animum, si in hoc miserabilior effectus sun quod per ista miser cun sin esse nequeo cun volo opifexque

1 pre existentie] praestantia? 2 addere 4 Similiter? 5 accommodam 7 quod *delendum* 9 ordinat? peccati? 10 digartate] dignitas 14 natura] creatura *Augustin.* 14 *et* 15 qui] quae 17 discordor] discordia *vel* discors? 18 quorumlibet? 21 virtutibus aliis 22 uti 25 quam] quoniam 26 confusus 32 Infitiari transitoria.

ipse nature id prestitit, ut miser per peccatum esse possin, nec tamen cun velin non esse non illud consequor, cun tamem id delectabilius esset quam post mortem ignibus exuri perpetuis, presertim prope temporalem culpam quam eterna subsequitur pena, quod iniuste fieri non ambigo, quia iusta peccata mensuram debet fieri censura suplicii. — Tunc ratio in clamorem excitata in huius modo verba prorumpit et ait:

Ratio.

Si tua cura reflingit iura, vel impietatem
Prosequitur, vel non sinitur, vel ob improbitatem
Degenerare. vel aut obstare videtur honestis,
Culpa rei, non culpa dei, verum sua pestis
Est hominis qui prava bonis proponit inique,
Qui terrena procellis plena requirit ubique.
Si sequeris cultum veneris, cur arguis illum
Quid decuit, quid distribuit, mendicantis asillum
Flena capesse tibi nec obesse videbitur orbis,
Tunc propiis volo subsidiis sucurrere morbis.
Ergo tuam penssa fatuam reprehendere mentem
Degenerem quo velut venerem replicare sequentem
Fluxus eras nomem queras quod competit illi
Qui viciis sordet propiis sub mentis ovili
Culpa patet mens falsa latet tunc hec reseratur
Dum propium mentis odium vox improba fatur
Si non actu si non tactu contigis illam
Hanc sequeris procul a superis que pectore scillam
Ni tement mentis letum reprobare proberis
Tunc superis procul a miseris sine fine flueris
Si propiis victus viciis caligine mentis
Deplimeris pariter celeris tua colla prementis
Ac aratro fungens recto iam respicit ymo
Ut canis ad vomitum volitum deponis in ymo
Si volitun vel propositun deponis in orbis
Illebris ceterum crebis subcumbere morbis
Mens poterit, nec crimen erit nisi mentis inique
Ergo rei non culra dei dampnatis ubique

7 modi 8 *sqq.*] *Hic quoque quam plurima corrupta sunt* 9 refringit 34 illecebris 36 culpa.

Ipse quidem sicut pridem mea vox referebat
Hos punit, iustos munit, quos vita tenebat
Innocuos non quos fatuos mens prava capescit.
Nan viciis pravus propiis homo cedere nescit.
Sed levum quanvis et in evum vivent ille 5
Semper adiret non odiret pestis ovile
Sic quoque plena malis sibi penna perhennis inheret
Ob meritum vel demeritum sors taliter heret.

Ratio.

Questio Iam vagus mentisque inops graderis per amphantus. Dicis, 10
non malem non esse, quam miserum esse. Nan verum, ut verum
fatear, aseris; nan quia miser es mori non ob aliud vis, nisi ut sis;
ita, cum miser nolis esse, esse vis tamen. Igitur gracias age ex
eo quod es volens, ut quod invictus es auferatur. Volens enim
es, et miser invictus es. Quod si ingratus es in eo quod esse 15
vis, iure cogerit esse quod non vis. Ex eo igitur quod ingratus
habes quod non vis, creatoris laudo bonitatem: ex eo non quod
ingratus pateris quod non vis, ordinatoris dei laudo iusticiam.

Compostellanus.

Non meam capis sententiam. Quod enim non esse appeto, 20
non ob aliud est quam post mortem nec miserior fiam.

Ratio.

Si hoc iniustum est, non sic eris; si autem iustum est, laudemus eum cuius nutibus sic eris.

Compostellanus. 25

Questio Unde scire potero quod, si hoc iniustum est, non sic ero?

Ratio.

Quia sic eris in tua potestate, aut miser non eris, aut te
iniuste regens iuste miser eris; aut nolendo et non volendo iuste
regere non eris in tua potestate: aut ergo in nullius eris potestate, 30
aut in alterius potestate eris. Si in nullius potestate, aut invictus, aut volens; si invictus nil esse potest, nisi te vis aliqua
superauris; igitur nulla vi superari potest, qui in nullius est po-
Questio testate. Si autem volens in nullius eris potestate, adhuc ratio ad hec

5 viveret 10 amphantus] amfractus? 10—11 Dicis non malem] Dicis enim, mallem 11 Nan] Non 12 asseris 15 invitus 16 cogeris 17 ex eo non] ex eo vero 21 nec] ne 28 sic] si 29 volendo et non valendo *August.* 31—32 invitus 32 sed invitus potes 33 superavit.

recurrit, ut si in tua potestate; ut vel te iniuste regendo miser sis, aut quoniam quodlibet volens eris, habes ergo unde laudes rerum opifici referas. Quod si in tua potestate non eris, aut potentior eris
46 r. aut infirmior te habebis in potestate. Quod si infirmior, tua eris culpa; potes non infirmiorem superare, si vis. Si autem potentior 5 te habueris infirmiorem in potestate, tam rectam ordinationem non iniustam putabis. Bene ergo dicitur, si hoc iniustum est, non sic eris; si autem iustum est, laudemus eum cuius legibus sic eris.

Compostellanus.

Questio Dixeram enim magis volo vel miser esse, quam omnino 10 non esse, quia iam sum: non autem priusquam essem possem consuli, ut eligere pocius non esse quam ut essem miser. Nunc autem quia timeo non esse cum miser sum, ad ipsam miseriam ad ipsam pertinet, quamquam id non volo, quod velle debuisem; magis enim non esse, quam miserum esse velle debuissem. Nunc 15 autem fateor me quidem malem vel miserum esse quam non; sed tanto stulcius illud volo quanto miserius; quanto verius immo hoc non velle me debuisse assero.

Ratio.

Si beatus esses, utique esse quam non esse males: et nunc 20 miser cum sit, mavis tamen esse vel miser cum esse mavis miser ipsum esse et boni et mali volunt. Si ergo mavis non esse quam miser esse, quia non esse non potest, restat ut miser sis. Si ergo primum consideres, invenis te misserum esse, in quantum non apropinquas ei qui sume est; et in tantum putarem melius 25 esse ut quisque non sit quam ut miser sit, in quantum non
Questio videt quod sume est. Quod si dicas, malem non esse quam miserum esse: sin dicis, malem hoc quam illud, eligis aliquid. Non esse igitur non est aliquid, sed nil; et ideo non recte eligis, quia id quod melius est deberes eligere; quod autem non est, non po- 30 test esse melius; ergo non id velle debuisti. — Tunc addidit, ut opinor ad tui rectificacionem sensus: deum invocandum pronuncio nec per amphantus evageris ancipites; et hec dicens palmas ad celum extulit dicens:

3 *dele* eris 4 habebit erit 5 non] enim 6 habuerit 12 eligerem 14 *dele* ad ipsam quamquam] qua *August.* 16 malle 17 *post* miserius *adde ex August.* tanto autem miserius 20 malles 21 sis *dele* esse mavis miser 23 potes 25 *et* 27 summe 27 *et* 28 mallem 28 sin] si 33 nec] ne amphantus] amfractus.

Laus dei.

Sume deus rex ethereus libramem honesti
Vera quies et vera dies et origo modesti
Tu numem mundi, lumem sine nube serenum
Mentis honestum, non infestum, munere plenum,
Vita perhenis quam sine penis dat deus unus.
Forma boni sumi doni dans utile munus,
Sprendor, asilum, forma, sigilum, regula mundi,
Orbis honestas, suma potestas, que redeundi
Ad patriam dans ipse viam, que munere sacro 10
Pectus alis vicium fallis mediante lavacro.
Eficiens, non deficiens, qui regula rerum
Existis, non desistis producere verum
In rebus nec maceriebus indere formas
Atque decorem dans meliorem, singula formas 15
Ex nichilo propioque stilo virtutis ab evo
Cunta gubernas, dans eternas non sine sevo
Crimine penas funere plenas, qui radiosi
Lumune solis noctem tolis, qui furiosi
Petiorem martis arodorem cum iove pellis 20
Non impingue . . . . llis
Largiris . . . .
Et nocturno sub saturno corpora duris
Pennis affixis et iove perficis, ad meliora
Proficui qui mercurii res dirigis ora: 25
Dirige mentem labe iacentem pauperis huius;
Astra, polum pelagusque solum moderamine cuius
Credimus esse, nec illis deesse putamus honestum:
Da mundi nimis inmundi iam spernere questum.

Compostellanus. 30

Questio Quod deum invocas, id dignum autumo. Sed queso iam dubitationis alterius scrupulum amoveas. Dixisti enim viciorum iam nostrorum non esse actorem rerum opificem. Sed nec id digne dici videbitur. Si enim peccata nostra protraximus originaliter

8 Splendor 9 *et* 10 qui? 10 das? 14 induere? 15 das? 16 proprioque 17 Cuncta *In codice omnia desunt a verbis* Cunta gubernas . . . *tisque ad verba* spernere questum, *sed scripta sunt in margine inferioris partis codicis; et verba quae in sequentibus versibus punctis indicantur, erasa sunt et legi non possunt* 19 lumine 20 ardorem? 24 afficis? 33 auctorem.

a parente, vel sapiens factus est primus parens, vel stultus. Si sapiens: cur seductus? Si stultus, cun sit stulticiam peccatum non modicum, quomodo non eris deus nostrorum actor viciorum?

Ratio.

Oculata fide nollo te ambigere, inter sapienciam et stulticiam 5
46 v. esse medium, quod nec sapiencia, nec stulticia potest dici; neque enim infantem sapientem vel favuum appellat qui sapientia, quamvis homo sit ille. Sic igitur factus est homo primus, quanvis sapiens nundum esset, posset tamem preceptum accipere, cui obtemperare utique debuisset, nec illud siquidem mirum est, quod seducti 10 potuit, quia nundum sapiens erat, nec illud iniustum, quod precepto non obtemperans penas luit; nec creator horum actor viciorum est, quia non habere sapientiam nundum erat vicium hominis, si nundum unde habere poterat, aceperat. Sed aliquid habebat tamen, quo si bene uti vellet, ad id quod non habebat ascenderet. 15

Compostellanus.

Questio Non id obstare videbitur, si mente percipias. Nan primus homo racionalis erat; si autem racionalis, ergo sapiens.

Ratio.

Questio Hoc scire te cupio, quod aliud est esse racionalem, aliud 20 esse sapientem. Rationalis nanque nature est qui precepti capax, cui fidem debet, ut quod precipitur, faciat. Sicut enim nature racionalis capit preceptum, sic precepti observatio sapientiam. Quod autem est natura ad preceptum adcipiendum, hec est voluntas ad servandum. Et sicut rationalis natura tamquam 25 medium est precepti accipiendi, sic precepti observacio accipiende sapiencie medium. Ex quo autem incipit homo capax esse precepti, ex tunc incipit posse peccare.

Duobus autem modis homo peccat antequam sapiens fiat: primo, si se ad accipiendum preceptum non acomodat, secundo, 30 cun accipit, non observat. Sapiens autem peccat, si se avertit a sapiencia. Sicut enim preceptum non est ab illo cui precipitur, sed ab illo qui precipit: et sapiencia non ab illo qui illuminatur, sed ab eo qui illuminat. Bonum est ergo esse hominem, et

3 erit auctor 5 nolo 7 fatuum qui sapientia non caret? 8 Sic] Si *post* primus *adde ex August.* ut 9 (*ut* 11. 13. 14) nondum 10 seduci 12 auctor 20—21 aliud . . . Rationalis *in margine* 22 natura 24 hoc 30 secundo si?

melius quam pecus, ex eo quod precepti capax. Et hec melius, cum praecepto parvierit. Et his omnibus melius, cun eterno lumine beatitudinis beatus est. Peccatum autem malum est in negligencia vel ad accipiendum preceptum, vel observandum, vel ad custodiendum contempla tenere sapiencie. 5

Compostellanus.

Questio Nec id obstare videbitur: dic, queso, vel stulticia homo recessit a deo, vel recedendo stultus factus est? Si enim stulticia recessit a sapiencia, videtur hunc stultum fuisse ante quam a sapiencia recederet, ut peccandi causa sibi esset stulticia. Si 10 vero dicatur, quod peccando stultus factus est homo, tunc adhuc *Questio* queritur, utrum stulte, vel sapienter fecerit, quod recessit. Si enim sapienter fecit, recte fecit, nilque peccavit; si stulte, iam erat in eo stulticia, qua factum est ut recederet. Non enin stulte aliquid sine stulticia facere potuit. 15

Ratio.

Ut verum fatear, iam quidem questioni huic me memini respondise. Nan medium, quo a stulticia ad sapienciam devenitur, nec stulte nec sapienter dici poterit.

Compostellanus. 20

Questio Inficiari nequeo. Sed alterius dubitationis me angit ambignitas. Si enim Adam peccavit, quid miseri meruimus, ut nascaremur ignorancie cecitate, et dum precepta nobis adultis innotescunt, carnalis concupiscencie nescio qua neccesitate non ea implere valeamus?

Ratio. 25

Querimonia tua iusta esset, si erroris vel libidinis nullus hominum victor existeret. Non enin tibi deputatur ad culpam, quod invictus ignoras, sed quod negligis querere quod ignoras; nec quod membra vulnerata non colligit, sed quod volentem sanare contepnis. 30

Compostellanus.

Iam alterius questionis anglor stumulis. Dic, queso, cur in generacionibus suis homo meliores generavit quan ipse esset, cun arbor mala fructos malos faciat?

1 hoc *post* melius *add. Augustinus*: cum praeceptum iam cepit. Rursus hoc melius 2 paruerit 5 contempla tenere] contemplationem 18 respondisse 21 ambiguitas 22 nasceremur 28 invitus 29 colligis 30 contemnis 32 angor stimulus.

Ratio.

Questio Ut verum fatear, non erat hoc equitatis; sed ex convincione ad deum, ut vinceret quisque suplicium, quod origo eius ex aversione ad deum meruerat, non solum volentem non proiberi, sed etiam adiuvari. Sic enim rerum creator omnium deus osten- 5 dit, quanta facilitate potuisset homo, si voluisset, retinere quod factus est, cun prolex eius potuit superare quod nata est, quam quanvis in ignorancia natam esse comperias, non tamem ad permanendum in eo quod nata est aliqua neccesitate compelitur.

Compostellanus. 10

47 r. Adhuc una meum titillat mimum dubitatio. Dic, queso, insontes quid meruerunt parvuli, qui tot patiuntur corporis cruciatus? Quorum nulla esse peccata pronuncio; nisi forsitam dicas eorum animas ante existere, quod apud christianum nefarium est. Iam, queso, potest esse mercedis meritum, ante quam quis- 15 piam mereatur? Vel qui boni meruerunt, qui tot excecentur incommodis, vel pęcora quid meruerunt, ut tanta paciantur discrimina?

Ratio.

Questio In longos me ire facis ambitus questionum. Si pie adten- 20 das, omnis creaturarum motus et species, que in nostram cedunt considerationem, nostrarum loquentur erudicionem, ipsis motibus affectibus quia quibusdam qui quadam linguarum varietate clamantes, cognoscendum esse creatorem. Nulla enim res est earum que vel dolorem vel voluntatem sentiunt, que non aliqua unitate 25 decus propii generis adsequatur, vel omnino nature sue stabilitate aliqua. Nulla autem res est earum que vel doloris melestias, vel brandicias se noverit voluntatis, quod non eo ipso quid dolorem fugit et appetit voluntatem, destructionem fugere unitatenque appetere fateatur. In ipsis autem nimis omnis appetitus 30 cognitionis, que illa natura letatur, et ad unitatem refert omne quod percipit, et in errore nil fugit aliud quam inconprehensibili ab unitate confundi. Omne autem ambiguum nam molestum est,

2 conversione 4 a deo prohiberi *post* adiuvari *addit August.* oportebat 7 proles 9 necessitate 11 animum 16 exercentur? 21 cadunt 23 affectibus . . . quadam] affectionibusque quasi quadam *August.* 25 voluptatem 26 proprii 27molestias 28 blanditias sentiunt voluptatis, quae non eo ipso quod 30 nimis] animis 31 qua 33 ab unitate] ambiguitate nam] unde.

nisi ire cuncta non habet unitatem? Ex quo apparet, quo domnia sive exaffenduntur vel offendunt, sive cun delectant vel delectantur, unitatem insinuare creatoris. Si autem ignorantia vel dificultas est, a quibus istam vitam neccesarie est incipere, et non sunt naturales, restat ergo ut aut officio sucepte sint, aut irogate supplicio. 5

Compostellanus.

Tue cognitionis magnitudinem omnem sensum excedis humanum. Et rationis in laudum preconia se convertens ait:

Laudes rationis.

Tu sis omne bonum, sed solun crimurta nescit. 10
Tu ius canonicun, tu ius civile capescis.
Tu duo testamenta dei capis aure perita.
Tu contemplativa quid est activaque vita
Scis, omnes artes et quidquid scibile scitur.
Tu scis qua methado sursum velocius itur. 15
Tu scis dona dei, tu scis qua docte beatur
Iustus post mortem, vel quo malus igne crematur.
Tu nosti quod falsa ferat sacra valis et illa
India, mundum dans eternum, que quasi scilla
Diluvium regnat orientis parte fuisse; 20
Sed scriptura probat super hoc hos falsa tulisse.
Scismata si terre cognoscis, falsa fateri,
Hos dices, quem fugiunt a tramite veri.
Tu nosti, qua materia vel secla creentur,
Vel quot sunt elementa modis, qua lege tenetur 25
Omnia, sub nimius vel sigo sub duodeno
Febus habet cursum resplendens lumine pleno;
Quid iovis inocuus calor infert partibus orbis,
Que risu gaudensque suo non corpora morbis
Aficit indepnis dirum martisque furorem 30
Eminus expellit tranquilla pace tumorem
Saturni relegans; cur sol qua vena caloris
Lucens scaturit, aut cur fomenta vigoris
In res infundit; cur lucifer ille diei
Precursor solis indivisus speciei 35

1 ire cuncta] quia certam 2 exaffenduntur] offenduntur 5 irrogatae 7 magnitudine 15 methodo dote 20 renegat *in margine* 22 si te recognoscis? 23 quem] quoniam 25 tenentur 26 signo? 27 Phoebus.

Est pulcre, socius cur semper solis ad ortum
Previus incedit; cur ad unum singula portum
Et redeunt et eunt; quis fedus prestitit esse
Fedus, ubi nullum martem iussit adesse
Mars ubi non regnat, quis liti iuxit amorem, 5
Litigio pacem; quis non servare rigorem
Saturnum statuit ubi presidet, quis inire
Iusit fedus, ubi lix aut miscuit ire
Pacem, nec sua iura tenet mars nec loca martis.
Mars ubi regnat, habet nec motio partis 10
Opposite corrumpit eum, quia non peregrina
Verberat illic res impresio line maligna,
Vel cur cuncta deus regit, aut cur recta reservat,
Omnia sub numero mensura pondere servat.
Eficiens causa deus est, non materialis, 15
Formalis causa, sed non pars particularis;
Finalis causa, cum res conservat in esse;
Eficiens causa, cum res producuunt ad esse.
47 v. Quid duodena cohors signorum predicet orbi,
Ex quibus ista bonum generant, hec semina morbi. 20
Exquirat libera diem, difunditur urna, rigescit
Capra, madent pisces, florens ariensque virescit,
Taurus pradiat, ardet cancer, geminorum
Resprendet radius, urit leo, scorpius horum
Concors crudescit, alget tiron, sine fructu 25
Virgo resultat inops, quorum moderamina nutu
Solis pensantur; cur luna dante tumescit
Equor et aumentum luna crescente capescit.
Sic nich est quod pretereat te, nilque latere
Te valet in rebus mentis moderamine vere. 30

Compostellanus.

Questio Idcirco quia nature vires excondis, tue discretionis examini scrupulum mee dubitationis exponam. Dic, queso: cun antiquorum triplex aseveret asercio rerum originem fiendarum prodire multifariam, que verior sit pronuncies. Nan eorum quidam solum a 35

8 Iussit lis 17 Finalis] Formalis? 18 producit 21 libra 22 ariesque 23 praeradiat? 24 Resplendet 28 augmentum 29 nihil.

fortuna, quidam a distincione, alii vero ab utroque quosdam feliciores alios vero infeliciores esse determinant. Quorum similem efigiaverunt in lundis primi taxillorum seriscocorum, ceteri vero alearum ludum invenientes adaptaverunt ex eo. Sed ut verum fatear, a fortuna solum autumo illud fieri. Nec ipse rerum opifex 5 aliud de me scire poterit quod contra humanam sit naturam; nam potencie racionales ad utrunlibet inveniuntur in homine. Cum igitur ab eo quod res est vel non est, proposicio nan vel falsa existat, quomodo scire poterit quod non est? Nan de non ente non est sciencia. Quod enim simetros sit diametros, nulla scitur sciencia. 10 Quod ergo facturus sunt, tunc scit omnium rerum opifex, quando ipse perpetuo. Alias iam eorum que ad utrunlibet sunt una pars magis determinata foret quam altera; sicque homo non habebet liberum arbitrium voluntatis. Et id quod dico quadan sancio unumate. Novi hominem sub canone ordinis cuiusdam degentem 15 taten orationis tantarunque precum invigilasse instanciis, ut noctes insonnes duceret. Qui cun apostolo bertolameo in nocte cencies flectans genua compellagia sub numero peccatorum tot lapides lacrimarum imblibus irrigabat sicque totus divinus plus celi quam terre incolla videretur, cum vero nocte quadam de 20 altari cruce acepta crucifici stimata lacrimis perfundisset, claritas quedam indicibilis solis malialis radiositatem excedens, ipsum totumque irradiavit altare fere duarum horarum spacio persistens ibidem mirum in modum, mox tantus eundem ardor dilectionis christi invasit, nunc lacrimarum profluviis, nunc cor digitis constigens propiis, ut iam extra se positus in sublime agens qui in 25 extasi videretur. Et ex tunc illi impertita est gratia angelos demenesque videre. Nan cum in compostellana civitate vulgus contra quosdam nobiles surrexisset ipsosque crudeliter trucidasset, audito in urbe clamore ad dormitorii fenestras se inferens erectis 30 in aera luminibus quinque iuvenes pulcherrimos albis inductos aliosque quinque nigerrimos proxpexit, ab oriente versus locum interfeccionis per aera gradientes. Qui acepto socio perrexit ad locum et unum ex illis, qui suus in scolis socius fuerat, qui semi-

2 simile? similitudinem? 3 ludis 8 nan] vera 11 sum? 12 perpetro 13 habet *vel* haberet 15 unumate] *non legitur bene* 16 taten] tantae 17 insomnes Bartholomaeo 19 imbribus 21 crucifixi stigmata 22 materialis 25 constringens 26 propriis qui] quasi 27—28 daemones 32 prospexit 34 qui] quasi.

vivum de confecione audivit, aliis interfectis. Post parum non temporis baro quidam eandem obsidere civitatem nititur. Idem vero ad confesiones audiendas vocatur, vidit in aera iuvenem auris indutum vestibus, evaginatum gladium ferentem in manibus; qui post parum eundem reposuit in vagina, sic perpendit beronem 5 illum, nil discriminis inferre civibus civitatis; quod factun est. In eorumdem monasterio ad misas audiendas lunaticus quidam fere cotidie veniebat. Sed hora illa qua vexabatur quendam igneum hominem per medium ecclesie gradientem videbat. Qui cum ad predicton lunaticum acesisset, statim cadens vexabatur a de- 10 48 r. mone. Illum etiam hominem igneum per claustrum videre consueverat; sed illa die experimento didicerat, cisinil inter fratres aliqualiter suboriri. Si quando exibat extra monasterium super sepultos vel suspensus in viis, hoc habebat ex gratia, ut aliquando efugiens albissima hominis, aliquando teterrimi eius aspec- 15 tibus apparerent; per quod perpendebat, quis horum salvandus, vel dapnandus existeret. Obitum etiam fratrum tali presagio previdebat; nan aliqua defunctorum in sede illius in capitulo ante fere per mensem insidere videbat. In die etiam beati dominici ad vesperas frequentem fratrem quadam corona aurea coronatum 20 a terra ad celum conspexit ascendere, tompoulius illis vix prope ecclesiam sancti alicuius vel sancte mansit, qui insanis non appareret eidem frequentem etiam compremeretur molestiis radius quidam qui solarius tan in nocte quam in die eius figebatur in pectore, moxque tota mesticia illa recedebat. Quosdam etiam 25 a sui predicacione suspiria emitentes huiusmodi radiis claritatis irradiari videbat; frequentem etiam fratres populo predicantes quodam lucidisimo radio in predicacione irradiari compexit, cuius una cuspis fugebatur in celum, altera in cenit capitis predicantis. Cum autem haberet ex consuetudine in lectulo iacens 30 per fenestram celum inspicere, quadam nocte vidit angelum per aera gradientem, in manibus portantem infantulum versus celum. Natata igitur ora et die, cognosvit fratrem iohannem arie apud stellam a mortis dubitum exsolvisse. Quadam etiam nocte in me-

1 confessione non] vero 3 vocatus aëre aureis 4 qui cum? 5 baronem 7 eodem? 8—9 igneum 10 predictum accessisset 12 cisinil] *sic cod.* 15 effigies albissimi hominis 20 frequenter 21 temporibus *(locus corruptus)* 27 frequenter 28 conspexit 29 zenith fingebatur? 33 Notata hora cognovit 34 debitum.

dio lune crucem in ea vidit. Notans igitur horam invenit . . . die illa a christianis captum fuisse. Quadam vero die gloriam circa capud cuiusdam fratris, qui petrus auriensis nomine vocabatur, vidit consistere; quo defuncto qui fructum nivis eius anima portans evolavit ad celum. Quociescumque autem frater aliquis mortis 5 debitum exolvebat, eius animam in ipsa spiritus exalacione nunc quasi frustrum nivis, nunc quasi rotam ignis visibiliter ad celum videbat conscendere. Frequenter demonum turbam quasi porcorum per dormitorium videbat discurrere, aliquando quasi mures circa aures dormientium, aliquem sub diversis speciebus commedentibus 10 in refetorio fratribus eorum capitibus insidere; et tanta erat illorum inquietudo spirituum malignorum, ut in duobus annis primis ipsum de lecto prosternerent; post vero illud tempus eius iusibus obtemperantes de domibus recedebant. Talibus igitur XV annis detatus graciis fatebatur, nunquam aliquid postulasse a deo quod 15 non consequeretur. Ob tantum frequenter sine lumine sibi incendebatur candella, frequenter ad orationem excitabatur a spiritibus. Quibus revelationibus illis temporibus est refertus, vix lingua possit edicere. Interim inter barbaros ad studium mititur, ibique more solito flexis genibus qualibet nocte perambulabat ecclesiam, 20 cun virgulis percutiens nudas costas fratribus dormientibus. Quod sacrista latitans in ecclesia avertit aliisque fratibus nunciavit; qui eum per quandam biginnam sibi familiarem, qui factum extimaret, currit sermo iste inter socios et quidam qui eum saxonibus adeherere putabant, turpiter difamarunt per urbem. Qui ofensus 25 cun saxonibus ad parcialitates se convertens, de divino mundanus eficitur, cunque vero libelum acusationum scriberent contra illos qui frutum nivis ab eius ore prosiliens celum petere videbatur auditaque est vox: qui tibi iam superest despecta prole dei mei? Tunc ab illa hora de malo in peius impulsus, omni genere vicio- 30 rum corrutus, privatus est graciis totusque mundi oblectacionibus obvolutus. Quomodo ergo si deus hunc talem futurum sciebat, quare tot tantisque dotavit graciis? Non enim, ut opinor, cum idem esset libere voluntatis, aliquid de illo a deo scire potuit nisi tum quando factum est.

1 *ad* crucem *add. in margine* igneam *post* invenit *aliquae litterae erasae sunt* 10 aliquem] aliquando 15 dotatus 19 mittitur 23 qui eum] *quaedam deesse videntur* 29 quid *(locus corruptus est)* 31 corruptus 34 sciri.

Ratio.

Amiracione teneor, quod tu, qui theologicis instructus studiis, talia aseveres, cum diligentibus deum omnia cooperentur in bonum, etiam peccata, quia ex hoc humiliores fiunt. Nunquid David rex, nunquid Petrus apostolus peccaverunt, non tamen propterea 5 reprobi effecti sunt? An putas quod ipse rerum opifex datorque formarum secundum tempora mutet scienciam? Ipse enim causa omnium, idenque patet in nunc eternitatis uno actu omnia prospicit; ideoque qui frivola verba pronuncias; id enim quod apud nos ad utrun-
48 v. libet quasi continges existit, presens determinatunque fateor apud 10 ipsum. Nolo enim te letate, triplicem fore actum: quendam cui nulla substernitur potentia — taleque esse divinum pronuncio, cui loco mensure respondet eternitas —; estque alius actus, ubi quedam substant potentia, sed ille actus complectus est in illa potentia adquisitus, cui evum respondet; estque actus alius, cui potentia 15 substernitur, admixtaque est illi potentia ad actum completum, sed sucesionem perfectionis adicionem recipiens, huicque tempus responderet termino. Primus actus ad deum, secundus ad creaturas spiritulas, tertius ad res corrutibiles pertinere dignoscitur.

Compostellanus. 20

Iam circa eterna, quibus beantur perfecti, tuum convertas sermonem. Illa quanvis nostram excedant naturam, nimis delectant animam.

Ratio.

Conditiones paradisi

Celestis patria divino munere gaudet. 25
Non ibi livor adest, nec ibi fallacia plaudet,
Non ibi corpus adit colore vis ignea nostrum.
Que soli in membris fedum producere mortum.
Non ibi luxurias, nec corpus concutit ullum
Humor aquosus ibi, nec morbo prestat asilum. 30
Non fex humorum confratribus excitat iras.
Que solet in membris pestes producere diras.
Non ibi saturni glaciali fligore nostrum

3 *cf. Rom. 8, 28* 3 asseveres 8 itemque patet quod? 9 qui] quasi? 10 contingens? 11 latere 14 substat? completus 15 *post* respondet *sequuntur litterae quaedam quae legi non possunt* 17 successionem 17 additionem 19 spirituales corruptibiles 27 calor? 28 mostrum (*i. e.* monstrum, *ut p. 114, 1*) 29 luxuries 31 cum fratribus 32 Quae 33 frigore

Alget corpus, aut mars producere mostrum
Prevalet in membris, nec corpus torret in estu.
Non ibi luna madet pluviarum predita questu.
Non venus incedit, nec membra libidine mota
Luxuriant, sed munda manent dulcedine fota, 5
Stellera qua se saciant indeficienter
Que sursum remanent fecili sorte potenter
Aspera non brandis noctis tenebrosa serenis.
Non tenebre luci, factis funesta iocosis
Non licet pati, non facta benigna dolesis 10
Iunta manent. Sed ibi presunt, quos gloria rerum
Non delecteat inops, quos non fallcia verum
Dēclinus re facit, quos non furiosa cupido
Excitat in venere falens non tramite fido.
Est ibi temperies, sub qua non decoquit estas, 15
Non florem comburit yens, res nulla molestas
Infert mesticias boree, non fluminat ulla
Tempestas, quia ventus ondit discrimina nulla,
Non ibi terrarum motus, non imber abundat,
Sed requies, perfecta dies, pax vera redundat. 20
Non ibi flama velat, ignis comburere nullum
Prevalet. Est ibi sprendor, sed non materialis,
Sed lux et lumem deus est lux spiritualis.
Non lux ista capit ocasum, nebula nulla,
Nescit et eclisis, vestigia non timet ulla. 25
Fulgor fulgori, lux luci consona nescit
Erroris tenebras, nec noctis dapna capescit.
Fligora pecati, flamas ire furientis,
Ardorem veneris, hyemes torporis hebentis
Eminus expellit, sordes sistit viciorum 30
Et facinus desicat atrax. A lege colorum
Discrebat iste calor, sed non a sole recedit.
Sed cun sole manet, nec eidem lux suci cedit.
Sed cun luce manet: sic alter sistit in uno.
Huius erit similis, qui continet omnia pugno. 35

1 mavors? 4 incendit 6 Stellera *etc.*] *sic cod.* 7 felici 8 blandis 10 dolosis 12 delectat fallacia 13 Declinare 14 fallens 16 hiems 18 quia] *an delendum?* condit? ostendit? 21 flamma volat 22 splendor 25 eclipsis vertigia? 27 damna 28 Frigora flammas irae 29 hȳmes *cod.* 31 atrox 32 Discrepat color? 33 suci] sua?

De beatitudine.

Compostellanus.

Iam mundum illius beatitudinis, queso, edisseras.

Ratio.

Cum beatitudo sit status omnium bonorum agregatione per- 5
fectus, conrtat quod ipse deus beatitudo nostra est, in quo sunt
omnes bonitates simpliciter, que aliqualiter participate in creaturis
existunt. Cum igitur beatitudo illa deus sit, in quo omnia vident
qui beati sunt, illa visione in deum beatificantur quasi in speculo
quo relucent omnia; sed quidam magis, quidamque minus secundum 10
capacitatem nature sue illa fluuntur beatitudine, licet habundanter
omnes perfluantur eadem. Omnibus similem dixerint: si quispiam
procere stature induantur ex pulpura habens pallium et tunicam
ex eadem, alter vero pussillus ex corpore simili modo vestiretur
eadem, nunquid maior quia plus quam minor recipit ex eadem, 15
melius illum iudicabo indutum? Verum nec tunica parvi magno,
nec magni parvo conveniens esse videbitur. Utrunque ergo eque
bene indutum esse difinio, prout illis competit. Ideoque nec livor
ibi corrodit quempiam, sed ibidem pace beati perfluntur perpetua.

Compostellanus. 20

Iam, queso, angeli animeque humane eadem cognitione
beantur, aut ne?

Ratio.

Questio Duplici angeli cognicione letantur, matutina, qua omnia in
Verbo prospiciunt, et vespertina qua res in propia natura cogno- 25
scunt. Omnia vero in Verbo cognoscit, et ex rebus scienciam
retinet adquisitam, fitque ut anima, sed maioritatem meriti vel
minoritatem diversis angelorum ordinibus eficiatur equalis. Cum
enim novem angelorum reperiantur ordines, diversas apud patrem
deum mansiones inveniri non ambigo. 30

Compostellanus.

Placet quod dicis. Sed apud quamplurimos sancitum autumo,
ultra novem angelorum ordines hominum decimum ordinem repe-

6 constat 11 fruuntur 12 perfruantur Quibus simile 13 induatur
13 purpura 19 perfruuntur 25 propria 28 *Hic quaedam corrupta sunt.*

riri, quem quidem sub thipo, ubi noven drame censentur in tuto manere gaudium unius invente, que perdita fuerat, plus leticie angelis intulit, figurari pronunciant.

Ratio.

Quod dicit, nulla veritate fulcitur. Nam beatam illam virginem dominique matrem et filium super angelos exaltari nullus ambigit christianus; quod quidem prope excelenciam meriti id fieri non dubito, et id idem de aliis sanctis sentiendum esse pronuncio, ut iusta ipsorum merita diversis angelorum ordinibus adequatur in Verbo beatificate eodem. 10

Compostellanus.

Queso referas, si ipsius verbi incarnati perfecta complectaque extitit redempcio a primi parentis delicto nos redimens, qua ex re est, ut anima iusti simul cum corpore non asumatur ad gloriam illaque beatitudine perfluatur; quod quidam in Adam, si 15 non pecasset, actum fuisset nullus dubitat christianus. Perfecta siquidem non eius videtur redempcio, presertim cum iusticie terminos videbatur excedere; corpus siquidem iusti sicut simul cum anima molestias cruciatusque pertulit in hac vita, idoneum dignumque pronuncio, ut simul gloria beatificetur eandem. Nec autem ita 20 est quod id in pulverem verti dignoscitur, non a corrucione liberum, anima vero verbo beatificatur eterno.

Ratio.

In diversos questionis anflantus me ire compellis. Sed te cire non dubito quosdam secundum rationem iam dictam animas autumase 25 nulla perflui beatitudine nisi post iudicium resuptis corporibus, ut bone vel male anime secundum merita vel demerita mercedem reciperent cum eisdem. Sed hoc dicere christiano nefarium est; sed ut verius dicam: conveniencius est, ut corpus tunc liberum a corrucione fiat, quando unietur anime et eadem cum anima bea- 30 tificabitur in gloria. Adam autem, si non peccasset, unius cum corpore adsumeretur ad gloriam; sed dato quod mortem corporis pateretur, dubito utrum cum corpore adsumeretur ad celum.

1 typo *(cf. Luc. 15, 8—9)* drachmae 5 dicis 7 propter id] *an delendum?* 9 iuxta? 10 adaequetur in Verbo beatificatio eorum? 12 completaque 15 perfruatur 16 fuisse 20 eadem Nec] Nunc 24 anfractus cire] scire 25 autumasse 26 resumptis 30 corruptione 31 unius] una?

Compostellanus.

Amiracione teneor, id fieri non debuisse, cum certum sit, multa corpora sanctorum resurrexisse multisque aparuisse, domino resurgente a mortuis; que quidem fortasis celum ascendisse pronuncio.

Ratio. 5

Nollo te latare corpora illa que cum domino surrexerunt nullatinus celum conscendere, sed im primam se redigere materiam, posmodum in iudicio animas resuptura.

Compostellanus.

Gravis et anceps ex dictis tuis me agravat dubitatio. Si enim 10 corpora hominum post mortem in primam materiam se redigunt, cum materia prima distincionem nullam videbatur habere, anima quelibet in corpore non resurget propio. Ubi enim nulla distinctio est, non magis hanc quam illam sui corporis anima resumet materiam, et ita iohannes in materia cor- poris petri potest resurgere. 15

Ratio.

Ut verum fatear, in arduos questionis me facit ire impulsus. Sed indubitata fide teneas, quod licet materia prima nullam distincionem prehabeat, ipsa tamen anima, in quantum forma, ad ipsam materiam sui corporis dependenciam quandam quandanque 20 videtur habere respectum, propter quam unaquaque anima suo corpori, non alteri, unietur.

Compostellanus.

Dixisti enim Virginem gloriosam super angelos exaltari. Qua ex re, queso, si in corpore sive extra corpus asupta sit, ediseras. 25 Quod si in corpore asupta est, cum eandem fuisse mortuam pronunciem, dictis tuis videris contrarius.

Ratio.

49 v. Non enim mireris, si propter honorem domini mater eius super omnem creaturam excelenciam videratur dignitatemque sor- 30 tiri. Non enim inconveniens esse arbitor, ut corpus verbi incarnati ex purisimo virginis elicitum sanguine exaltatumque in ethera velit partem alteram manentem in virginem secum non sociari in

5 Ratio] *in codice*: Compostellanus 6 Nolo te latere 8 postmodum resumptura 12 videatur 13 proprio 17 facis 20 quandanque] quendamque 21 quam] quem? quae? unaquaeque 25 assumpta 26—27 pronuncies? 30 videbatur? 31 arbitror 33 virgine non sociari] consociari?

gloria, presertim cum idem virginis filius rerumque opifex, idenque pater matrem preceperit honorari; sed dignum esse videbitur, ut quod ipse preceperit exequatur. Nam beata hec virgo tot privilegiata insigniis nostram adtulit vitam erupnamque nostre miserie abstulit. — Et in laudem virginis prorumpens ayt: 5
Hec enim multis est signata misteriis

Laus virginis.

Stella maris sine parte maris, sine nube serena,
Nam dies et vera quies, dulcedine plena,
Laux superum, procul a celerum discrimine gaudens 10
Si deo que grata deo sit femina plaudens,
Archa Noe vestisque Ioseb, genitrix genitoris,
Scala Iacob, mons salvans Iob, rosa plena decoris.
Urs profugorum, regula morum, semita veri,
Mater honesta, decora, modesta probatur haberi. 15
Fons . . . Gedeonis velus adaptat,
Que si cellam mundi stellam tepmate captat.
Viis Sansonis. mens Salamonis sistit villa.
Hanc satanam vicisse canam non mente pusilla.
Arca dei nostreque spei fiducia tota. 20
Flons Moysi, turrisque David, legalia vota,
Porta salutis, lex virtutis, gloria mundi,
Lux celestis, nescia pestis, que redeundi
Ad celum moderatur oculum, nec dolus orbis
Degentem faciat mentem subcumbere morbis. 25
Nata parens similique carens super astra beatur.
Lex antiqua per hanc fit amica, per hanc renovatur.
Campus amenus, fluctu plenus, foridus ortus,
Forma boni miseris poni datur inclita portus,
Virgo dei nostre fidei lux omnibus orta, 30
Virgula plati fit peccati nescia porta,
Spes miseris, requies superis, pausacio fecis,
Cur redolens, specie polens, dans lumina cecis.

4 *i. e.* aerumnamque 6 figurata? 8 parte] prate; *corr. in marg.* 9 Nam] Vera? 10 Laus? celerum] scelerum 11 Si deo] *sic cod.* 14 Urbs 16 vellus 17 *versus corruptus est* 18 Vis sistit] *in margine*: cointatur, *sed erasum* villa] in illa 21 Frons 24 ocelum (*i. e.* ocellum) nec] ne 28 fructu floridus hortus 31 prati 33 Cur] Tus (*i. e.* Thus) pollens.

Sidus solem terre molem ubi gloria defert.
Hanc superis procul a miseris dignatio prefert.
Vis matrem gestare patrem racione capescis.
Quod fidei sumique dei mens insora nescis,
Vis logicies nec Aristotiles discernere quiret 5
Nata parens cum sorte carens cur unum audiret
Virginis ymmo presus in ymmo talia scire
Intellectus nequit infectus vel rectus edire
Iura tacent, decreta iacent, dubitatio crescit
Lexque silet, ratio vilet, dyalectica nescit. 10
Ipsa fides, qua tu fides, dat credere totum.
Fida nimis sic mens hominis det ad ardua motum.

Compostellanus.

Questio De incarnatione ex virgine, que tot est insinignita misteriis, dubitationis mee, queso, scrupulum admoveas. 15

Finiti enim ad infinitum nulla potest esse proportio. Quorum autem non est propoetio, non autumo posibilem unionem. Deus autem a creatura in infinitum distare dignoscitur; idcirco eidem non posse uniri pronuncio.

Ratio. 20

Id adverte, et satis est dubitationi tue. Noveris enim proportionem quandam habitudinem ordinis dicere, ut pote inter materiam ipsanque formam poportionem esse difinio ex hoc quod in ordine habet, ut per formam perficiatur et illa, istoque modo agens paciensque proportionem habere non ambigo. Nec tamem 25 pasivam pacientis potenciam active agentis cum mensuram arbitor; artifex enim per artem plures potest formans inducere, ut arche serreque materialis, lignunque non nisi unam potest recipere; similique modo idem artifex per artem sculturam pulcherrimam posse producere invenitur, quam tamen nodosum lignum 30 non posse suscipere autumo, nec conveniens esse arbitror.

50 v. Hanc proportionem inter deum ipsanque creaturam esse posibilem, quanvis in infinitum distare, luce clarius constet. Verum proportionem mensurationis non esse nisi duorum finitorum, quorum unum excedit alterum, secundum aliquid determinatum pronuncio. 35

1 Sidus] *an* Sic? ubi] *an* sua *vel tale quid?* 3 Vix? 4 inscia nescit? 5 logices? 5—6 *Verbis corruptis medelam adhibere nequeo* 6 unum] nomen? 14 insignita 15 amoveas 17 proportio 26 passivam cum] esse? 26—27 arbitror 27 formas 29 sculpturam 33 distant constat?

Compostellanus.

Cuiusdam dubitationis mi crescit cumulus, scilicet utrum solum ex illa virgine, vel in omnibus nature humane individuis dubuit carnem asumere. Id siquidem videtur, cun bonum sit sui difusivum, suique comunicativum experiar. Ipse autem rerum opi- 5 fex, cum sume bonus sit sumanque suam bonitatem in incarnatione maxime ostendisse patescat, non solum ex illa sola, sed in omnibus aliis debuit carnem asumere.

Ratio.

Questio Te cupio non latere bonitatem divinam, quam in incarna- 10 tione manifestavit, se ipsam omnibus se comunicasse hominibus. Sed non equaliter tamen comunicacionem illam fieri indico; nan licet per dilectionem se omnibus comunicet, non tamen modo eodem, sed virgini per gratiam unionis, aliis vero per adopcionis gratiam se cumunicase fatebor. 15

Compostellanus.

Dicas, queso, carnem illam que in unione sumitur dican antea conceptam, quam fuisse asuptan, aut ne? Id siquidem videretur, cun terminum motus motus ipse precedat tempore Sed conceptionem ad unionem terminari contemplor sicut motum ad 20 terminum; qua ex re conceptio unionem precedere dignoscitur.

Ratio.

Questio Oculata sancio veritate motum secundum sui principium mediunque simul esse non posse cun eo, ad quod motum autumo terminari; licet cun illo ultimum motus esse posse pronuncien, sicut 25 alcreacionem ad generacionem terminare refero, ita quod seodem instansti, in quo alteracionem terminari dicto, formam sbanlem in dicto introducti. Similiter in eoden instanti, in quo terminatur concepcio, quan carnem primo conceptam indico, tunc asumi posse non ambigo. Nanque cun concepcio instanti facta sit, in ea prin- 30 cipium mediunque finem diferre non arbitror.

Ideoque conceptam simul et asuptum insinuo, et quia partes a toto substantialitatem habere fatebor, simul et animatam difinio.

4 debuit 6 *i. e.* summamque 15 communicasse 18 *i. e.* assumptam 26 alterationem terminari seodem] in eodem 27 instanti dico substantialem 27--28 in dicto] indico 28 introduci 30 in instanti? 32 assumptam 33 fateor.

Compostellanus.

Questio Conceptio illa instanti et subito facta est, aut ne, iam, queso, ediseras. Id enim videtur. Cum enim corpus christi conceptum ex sanguinibus virginis innotescat, aut in eodem instanti fuisse dican carnem et sanguinem — et sic eandem materiam simul sub 5 duabus formis substancialibus dispacisque esse difinian, quod imposibile esse arbitror —, aut in alio et in alio instanti. Sed inter quodlibet duo instancia tempus cadere medium non ambigo. Concepcionem igitur corporis christi tempore mensurari confirmo.

Ratio. 10

In diversos me facis ire ambitus questionum. Sed unum te scire cupio, quam quanvis concepcio corporis christi proprie non sit motus, quia situacionem non habere invenio, cuidam tamem motui in locali sanguinis mulieris conmergitur ad locum generacionis, ubi ipsam congellari pronuncio, in ultimoque motus illo 15 termino sub specie corporis christi materiam illam stare non dubito. Neque opportet aliquod tempus ponere medium, ut concepcionem referan sucesivam. Non enim est acipere ultimum instans, ut aer illuminatus sit tenebrosus, nisi in ultimo instanti illius temporis, eo quod in termino a quo in istis mutacionibus 20 transmutacionem esse considero in toto tempore, quod illum mensurat motum, cui mutacionem sicut terminum difinio.

Compostellanus.

Questio Iam quedam alia meum titillat animum dubitacio. Dic, queso: que istam concipere et parere meruit, sine originali con- 25 ceptam referan, aut ne? Ut verum fatear, id conveniens esse videbitur. Nan virgini gloriose matrisque domini, quanquam gratie conferre ei potuit, eidem collatum fuisse arbitror. Qua ex re liret eam in concepcione santificari, ut ab originali absolvetur pecato.

Ratio. 30

50 v. Nulli dubium est eandem omnium gratiarum plenitudinem adimpleri. Sed id averte, et satis est dubitacioni tue, quod scinficationis capax non est nisi racionalis natura. Qua ratione patet.

2 in instanti? 6 disparibusque? 8 quaelibet 12 quam] quoniam? 14 in] *sic cod.* 15 congelari illius? 25 istum (*sc.* Christum) 27 matrique quanquam] quantum *vel* quantumcunque 28 conferri? liquet 29 sanctificari absolveretur 31 plenitudine 31 adverte 32—33 sanctificationis.

ante infusionem anime, qua homo racionalis efficitur, nullo posse modo santificari eandem, nec per consequens ab originali absolvi peccato. Nan naturaliter animam viris usque ad dies XV feminis autem usque ad octoginta V infundi non dubites. Sed in ipsa anime infusione omnium gratiarum plenitudine eandem beari non 5 ambigo. Illa enim virgo peperit virgoque concepit, omnium virtutum matrem eficiens, protulit omnium redemptorem.

Compostellanus.

Modum concepcionis illius vellen perpendere.

Ratio ait: 10

Modus concepcionis

Ut propiis solis radiis lux vitra subintat,
Sic uterum rector superum mox virginis intrat.
Ut dominus clausis foribus loca dicipulorum
Ingreditur, sic rex oritur de matre bonorum.
Vit rubrus ardens non tamen ardens uritur igne: 15
Sic igitur Christus oritur de virgine digne.
Vit Moysi Iudea tui ficella patescat
Stella maris sine parte maris que crimina nescit
Hec haarum paritura deum que virgula floret
Et sine semine, non sine germine, crimen oborret. 20
Hec igitur sole vestitur, sub pede lunam
Grata premens, vicium demens, dat vincere pugnam.
Sic genitum ventre positum vestivit, et illo
Vestitur, dum perfluitur virtutis asilo.
Egiptum celerum ritum tenebre reprehendunt 25
Iudei qui turba dei cun lumine redunt.
Hoc lumen portans numen signatur in illa,
Que recreat, que nos radiat non luce pusilla.
Archa dei similis fit ei, dum mana tenebat
Et tabulas pro lege datas virganque ferebat. 30
Virgo parens, sed peste carens, fit filia tandem.
Sic deitas, sed non levitas, habitavit eandem.
Tres miri virtute viri Sodomas adiere,
Tresque vides, sed cunta fides ab hahan tua vere

11 propriis subintrat 13 discipulorum 15 Ut rubus tamen ardens] *aliquid delendum est* 17 Ut 20 obhorret? 25 scelerum 26 lumine *in margine* 29 manna 34 Abram 34 *sqq.*] *Hic quoque multa corrupta sunt, quae quomodo restitui possint non video.*

Unum tantum sumum sanctum mitis adorat
Hec in ea base virginea comulta colorat
Tres tamem unus sumum munus dicitur esse
Tres personas recte ponas unus adesse
Ethereus dabiturque deus substantia certe 5
Ista probat, nec tres reprobat, sed munit aperte.
Sol, radius, calor exterius ratione probare
Hec potuerunt exempla fuerunt simul he reserare
Tres dicas pannique plicas, tamem unus habetur.
Hec mirum reserare parum profecto videtur. 10
Hic igitur mortem patitur, dei carnis ovile
Sortitur, sed non moritur, prout est deus ille.
Sic habraam prolem propiam dum sacrificare
Conatur, petus aptatur superadditus are.

Compostellanus. 15

Questio Amiracione teneor, qua ex causa et nasci et mori voluit. Non enim propter peccatum hominis id fecisse arbitror; non enim credibile est hominem ex peccato aliquod commendum consequi; maximum autem comodum humane nature pronuncio in hoc, quod in divine persone unitatem asumpta est. 20

Ratio.

Non enim inconveniens arbitror deum actorem omnium aliquod bonum elice per peccatum, quod sine peccato non fuisse autumo, ut impenitentia manifestum existit; sicque dei filium propter primi hominis peccatum incarnari et mori non ambigo. 25

Compostellanus.

Questio Mi ocurrit questio. Iam, queso, pronunciet qualiter peccatum illud primi parentis in suam progeniem originaliter decendisse fatemur. Cum enim aliquod defectum excusari a culpa ex hoc ipso, quod involuntarius est, auctum est, nec in potestatem illius in 30 quo est id esse omne quodquod in nobis per generacionen existit involuntarium, et in nostra non positum potestate predicen a primo parente in nobis per originem nullum peccatum transduci considera.

14 pecus superadditum arae 18 commodum 22 auctorem 23 elicere 24 in poenitentia 26 Mihi pronuncies? 29 aliquem 30 auctum etc.] *locus corruptus.*

Ratio.

51 r. Tuarum dubitacionum me angit importunitas. Tamen idem tenere, quod homines duplici ex modo, aut singularis ratione persone, aut tocius nature ratione, aliquid posse atribui non dubites. Quod modo primo atribuitur, singulis divisim atribui nulli 5 dubium est; altero vero modo omnibus vellut uni atribuitur, quia participatione speciei pleri homines unum hominem dixerim. Sicut ergo actule peccatum ratione singulis persone, cuius est agere, alicui homini atribuendus pronuncio, ita ratione nature homini peccatum originale atribui definio. Originem enim ad nature con- 10 servationem ordinatam esse constat, cun unius inordinatam voluntatem, que nature fuit principium, ad culpe rationem constituendam in omnibus suficere arbitror, quam naturam ab illo humanam naturali origine aceperunt. Nec obstat quod licet defectus, qui ex infeccione corporis redundat in animam, voluntate 15 unius persone in qua originale peccatum transducitur, non voluntarian dixerim, voluntarium tamem illius persone voluntate arbitror, qui nature fuit tocius principium, ex qua in naturam racionem culpe redundare coniicio, et per consequens in eos qui a primo parente naturam corrutam acepisse fatemur. 20

Compostellanus.

Questio Iam mi alterius dubitacionis acrescit cumulus, utrum scilicet per transducionem corporis possit peccatum originale transduci. Corporis enin transducionem mediante semine fieri pronuncio; culpe autem supceptuum constat semem non esse, cun non 25 habeat animam, quan quidem animam liquet in semine non transduci; sicque originale peccatum per transduccionem corporis non transduci difinicio.

Ratio.

Noveris ad prolem originale devenire peccatum eo modo 30 quod natura humana deve. . . . per corporis cum libidinem . . . cionem fieri non dubito . . . cionis consideratum ab salutem . . . dixerim sicque permixtum . . . cun culpa naturam transducere arbi-

3 tene? hominibus? 6 velut 7 plures 8 actuale singularis 9 attribuendum 14 *sqq.*] *Hic quaedam corrupta sunt* 20 corruptam 23 transductionem 25 susceptivum 28 definio 31 *sqq.*] *Hic quaedam desunt, superiore folii parte abscissa.*

tror. Libidinem enim generationis permixtam actui ex peccato originali parentis initium sumere nullus ambigit, ac ex hoc originale transducendi peccatum in prolem eficaciam habere pronuncio; sicut ipsum generacionis actum, in quantum eum nature defectum asero, in prolem nostram transducere non dubiten. Nec obstat, in 5 semine culpam esse non posse, cun tamen in eo infecto quod culpe causam esse pronuncio, sicut in leprosi semine non esset leperlam liquet; quam tamem corrucionem, quam leple principium est, esse dubiten.

Compostellanus. 10

Iam, queso, meum animum in dubitacione amoveas. Dic igitur, originale peccatum in anima est, aut ne? Siquidem anima: vel in esencia, vel in potencia esse dixerim. Non in esencia, quia equaliter respicit omnes vires; quod falsum esse difinio, cun solam generativam infectam dixerim, non posse alias, cum ad actum, 15 quem originale peccatum non respicit, potentie ordinentur. Quare peccatum originalem in animam esse non autumo.

Ratio.

Oculata teneas fide, rationem speciei et que ipsam consequitur ad naturam propre pertinere; actus vero, quod singularium 20 sunt, propie pertinent ad personam. Ipsa vero anima, in quantum corporis forma, quod corpus per suam perficit essenciam, racionem speciei habere non dubito. Ideoque originale peccatum esenciam anime sicut principale subiectum primo respicit, carnenque ex consequenti, cuius anima est actus per suam esenciam, per- 25
51 v. ficere dinoscitur, ut peccata actualia que in concupis. . . . sunt in princi . . . subiectis in originis . . . ratione actus sunt ex conse . . . existere nec obstat quod . . . est cun esenciam anime in quantum eam nature perfeccionen dixerim et originale peccatum habeat . . ., ideoque illas precipue personas respicit que ad nature actum 30 generationis inmediacius ordinatur; a quo quidem actu vim generativam ut exsequentem concupicibilenque ut in parentem, tantum ut delectacionem facientem insinuo. Qua ex re est, ut in pre aliis

7 causam] causa est esset] esse 8 lepram quam (*ante* tamen)] cui quam leple] quae leprae 9 inesse non dubitem? 12 anima] in anima 14 respiceret 15 posse] potentias 17 originale 19—20 consequuntur 20 quod] qui 21 proprie 25—26 perficere] inficere? respicere? 26 *sqq.*] *Videas quaeso quae ad versum* 31 *paginae* 124 *annotata sunt* 29 *post* habeat *cod.* pnsbō 30 personas] potentias 32 concupiscibilemque.

vegettabilis viribus pecato originali generativa censeatur in facta: sicque vim concupicibilem pro motivis aliis sensumque factus pre aliis sensibus dixerim, et hi idem quia vires huius in se inordinacionem habent et aliis culpe infeccionem transmittunt.

Compostellanus. 5

Queso ediseras, utrum per originale peccatum perveneris berius penam sensibilem aseveren veniali cui penam debetur sensibilem minus originale constat cumque maiori culpe maiori pena infligi debeat, originale pena sensibile punietur.

Ratio. 10

Perconstanti tene fide infeccionem originalis peccati in hiis qui ex adam nasci, liquet ex imperfeccione nature devenire ad personam dixerim. Qua ex re non debetur penna pro tali peccato, nisi talis que ad nature sibi relicte condicionem pertineat. Ad naturam autem sibi relictam pertinet, ut divinam careat vi- 15 sione, ad quam consequendam omnis nature create facultas deficit. Ad naturam autem sibi relictam et mors vite presentis et penalitas que ex principiis nature consuergit pertinere dignoscitur. Penam autem sensibilem in anima separata ad condicionem nature non pertinere arbitror. Quare pueris sine baptismo dece- 20 dentes constat pena sensibili non puniri, sed sola carencia visionis. Nec obstat, quod dictum est, quia veniale peccatum persone esse constat: quamobrem penam personali id puniri extimo: non autem oportet originale, quod nature peccatum esse arbitror, penna puniri eadem. Quosdam autem liquet dixisse puerorum adeo ob- 25 tenebratas mentes fore dampnum non cognoscere quod incurrunt, ex eo quod sine baptismo eosdem constat decedere. Alii non hiis dicunt oppositum, cun condempnatos alios magis obtenebratos dixerim, et dampna sua illos constet cognoscere. Qua ex re dicendum actumo, quod hii sua dampna cognoscunt et tamem 30 non afliguntur, quia sciunt, non se fuisse in potestate bonum consequi, qui privantur, sicut rusticus non afligitur de his quod rex non eficitur, quem tandem afligitur non dubito, si rex esse potuisset.

2 pro] prae factus] tactus 3 hi] hoc? huius] huiusmodi? 6—10 *Loci corrupti medelam non habeo* 12 nascuntur liquet] licet 13 poena 15 divina 18 consurgit 20 pueros 23 poena 26 forte 27 non] vero 30 autumo 32 qui] quo his] hoc 33 affligi.

Compostellanus

De sui condicione conquestus ait:

Conditio nature humane.

O natura gravis et prave conditionis,
Quam damnavit Adam, dum nostre perditionis 5
Atrax causa fuit, dum principiumque ruine
Extitit et nostre mortisque tributa maligne
Impendens homini mortis nos mersit ad yma,
Et nos corrupit eius infectio prima.
Non elementa malum, non ignis, non aqua dampnum 10
In feffent homini, sed sors gratisima magnam.
Si non pecasset, donum prestasset eidem,
Ut sine morte manens semper feliciter idem
Viverit et celum post hi iturus ad altum
Vitrici merito faceret super ardua saltum; 15
Sed per pecatum caret illa conditione.
Iam genus humanum sub pennarum dicione
Subditur. Ut brutum sibi cunta nocent elementa.
52 r. Fit sua conditio simili sub ymagine tenta.
Ut brutum moritur; plus carnem quam rationem 20
Infelix sequitur; terranam vult dicionem
Plus quam celestem; plus appetit omne caducum,
Quam velit eternum; mortis bibit improba sucum,
Ut ratione carens vitiis devintitur, orbis
Cogitur et varie mortis subcumbere morbis. 25
O mala conditio, quave dampnum penna perhenis!
Ullus ibi tabilis modo sanctus creditur esse;
Cras ruit infatnius. Carui subiecta subesse
Improba mens sinitur. Odio nescit vel amore
Si quis dignus erit, meritum vel spe meliore 30
Vendicet aut dapnum; tamem exitus acca probabit.
Sic ignorat homo que sors extrema probabit.
O nimis infelix et atrox fortuna, protervum
Si quid comicto, iam mens vincatur animum;

6 Atrox 11 Inferrent magnum 14 Viveret posthac? 15 Victrici merito *in marg.* 17 poenarum 21 terrenam 24 devincitur 27 ibi tabilis] si stabilis 28 infatnius] in facinus Carni 31 acca] atra 34 committo animum] *ex clausula* protervum *conicias* acervum *vel* acerbum. *At sic quoque quomodo sententia restitui possit, non video.*

Sed bona si fatiam, quid ego sim digus amore.
Ingoro penitus; si mens turbata timore
Concutitur vario, dubia sub sorte, molestus
Aficitur mentis inops petore mestus.
Sic variatur homo qui dican perpete vita 5
Vivere desidero caro scenis rebus amicta
Plus vult terrena; sic est contraria, quanquam,
Si non peccasset homo, tamquam servula, tamquam
Mantipium subiecta foret; sic dampna carescit
Hec per pecatum, nec ob id discrimina vescit. 10

Compostellanus.

Iam, queso, cur homo talis extitit condicionis, ut omnino ex sui natura non expeps foret peccati, ediseras.

Ratio.

Sine ulla dubitationis ambage teneas, qua duplici ex modo 15 propter universi conexionem rerum opificem creaturas creasse quasdam, quas nullo interveniente delicto constat bonis actibus inherere, quas limidicas angelorum coros esse non dubito; quasdam vero permisive non bonis, sed semper malis inherere actibus pronuncio, quas spurcissimas demonum turbas esse fatebor; 20 alias vero nec bonum nec malum operantes, quantum ex se est, aliam ... dixerim; quasdam vero, que et bonum et malum, ad utrunlibet se habentes, pro velle efficiunt, quas humanas creaturas esse convincio. Qua ex re est, ut hominum bona vel mala agere condicione dixerim, ut si in morte actionis maligne culpam pe- 25 nitencia non pulgaverit, demonia consors eficiatur infelix; qua purgata, beatis angelorum sociabitur coris. Ipseque actor omnium sic dispossuit, ut non pecati condicio tot infferret discrimina, quot remedia ipsum adibuisse fatebor; nan contra originale, baptismum, contra quem veniale quam plurima, contra mortale ex oposito 30 penitentiam indulxit.

1 faciam dignus 2 Ignoro 4 petore] in pectore? — *In codice versus de suo loco transpositus est* 5—7] *nec verba nec sententiam intelligo* 9 Mancipium 10 nescit? 13 expers 15 qua] quaeso 18 limidicos] lucificos? lucifluos? 19 permisive] *an* perversas quas? 22 aliam . . .] *an* animalium genera *vel tale quid?* 26 purgaverit daemonum? 30 contra quem] contraque? 31 indulsit.

Compostellanus.

Triplicis huius pecati que penna existat, queso ediseras.

Ratio.

Ut verum fatear, divine carenciam visionis originale nascitur, veniale vero ad mortale constat disponere, per mortale 5 vero inferni cruciatibus iniqui subiiciuntur eterniis, quoque etiam hac in vita quam iniciatur dampnandi.

Compostellanus.

Quod loqueris, veritate fulcitur. Memini me a viro illo, cuius superius mencionem feci, audivisse, quod cun quadam die idem 10 cum quodam fratre, qui Lupus Vetus nomine vocabant, in terram Dacie perrexisset, ibidem militem quendam contra fratrem suum maiorem parare exercitum reperit, cunque circunquaque militis exercitum conspexisset, ex averso demonum multitudinem que in papilionibus existencium vidit, cunque prope acederet, illos 15 teterrimos spiritus de morte militis taccare comperit; qui miles post paucos dies a fratre germano interfectus interit.

Narrabat etiam vir ille, quod in eadem terram eodem tempore, cum idem frater Lupus ad sanctam Marinam ad predi-52 v. candum pergeret, cunque puellarum coreas quam plurimas in- 20 venisset ibidem, vidit vir ille demones in aere corisantes, qui puellarum similitudinem ymitari. Cum vero ab eodem fratre Lupo expectet, si quem videret in aere, respondit, nil penitus se videre. Aciditque ut die illa prope iuvenculas ibidem inter homines dampnosa iurgia suboriri. Ipsius etiam viri memorati 25 relacione didici, quod cum apud Compostellam canonicum quendam infirmum Marcum Picum nomine vissitasset, totam domum teterrimis replletam spiritibus reperit; sed expulsa a domo concubina eiusdem factaque adsolucione, illis recedentibus, quibusdam aliis lucidissimiis viris domus repleta est; sicque spiritum 30 exalavit. Dicebat etiam vir idem, quod apud Patronum mulier quedam carnis oblectacionibus dedita longinca egritudine detenta

2 poena 4—5 nascitur] nanciscitur 6 aeternis quoque] quique? 7 initiantur? 11 vocabatur 15 *dele* que 16 tractare 17 interiit 18 terra 22 imitati sunt? 23 expeteret 24 Acciditque propter 25 suborirentur 27 visitasset 18 repletam 29 absolutione 31 exhalavit patronum] *sic codex hic et p. 130, 10* 32 longinqua.

obvit, quam vir suus in quodam lapideo circa eclesiam reposuit monumento. Quadam vero die circa crepusculum homo quidam circa ecclesiam iter faciens eandem feminam ululantem supra monumentum intuytus est. Qui cun ululatus causam exquisisset, ait illa: infelix ego quod in sepulcro viri dei reposita 5 sunt; qua ex causa maioribus ignium cruciatibus exardosco. Quo audito, cum vir eius eandem a monumento vellet deponere, inventa est in aquam nigerrimam resoluta, totaque villa eius fatore infecta est. Tunc vir ille memoratus his auditis a Compostella ad Patronum iter aripuit intra visique loci illius ecclesiam, ubi 10 mulier reposita fuerat; aparuit ei quidam episcopali habitu insignitus vestibusque lucidisimis solis materialis superantibus claritatem, qui a terra elevatus, per aera gradiens quinquies ecclesiam circuivit; perpendique vir ille hunc fuisse, cuius mulier sepulcrum suripuerat. Ex quibus omnibus coniecturo, malos hic iniciari su- 15 plicium, et salvandos modo pulgatorio hic puniri.

Ratio.

Hunc virum novi de quo tua intendit intentio, sed propter peccatum actule hunc cecidisse confiteor. Sed ad hunc usque ad terminum mortis eius sub iudice lis est. 20

Compostellanus.

Iam, queso, de peccato actuali, quod nobis tot dampna ingerit, dubitationis mee scrupulum admoveas, utrum si in actu exteriori virium actuale consistat. Id siquidem videtur, quia peccatum merito opponitur; quantitatem autem meriti ex radice cari- 25 tatis totam ut dependere dixerim, ita peccati quantitatem ex voluntatis cupiditate esse arbitror. Qua ex re actus exterior ad peccatum nil eficit.

Ratio.

Firma teneas fide, actum aliquem ex duobus culpe ratio- 30 nem habere: ex eo scilicet quod actum inordinatum, ac ex eo quod voluntarium ipsum dixerim. Per prius autem in actu exteriori quam ex interiore inordinacionem esse non dubito. Ipsam voluntatem ex hoc quod in aliquod inordinatum tendit, inordinatam

1 obiit 4 intuitus 6 sum exardesco 8 foetore 10 intra visique] intravitque? 14 perpenditque 15 surripuerat 16 purgatorio 19 actuale adhuc 23 amoveas si] scilicet 24 videtur] non videtur?

iudico. Sed voluntarium, quod complet culpe racionem, per prius esse in actu interiori quam exteriori pronuncio, cun actum exteriorem non voluntarium, nisi per hoc quod per interiorem actum imperatum, dixerim. Nec obstat quod dictum est, quia deformitas exterioris actus in peccato materialiter sunt. Sed formaliter culpe 5 racionem ex eo, quod voluntarium est peccatum, compleri non ambigo; ideoque exterior actus, nisi ex voluntate procederet, fateor non posset esse peccatum.

Compostellanus.

Iam, queso, utrum sit in actu voluntatis ediseras. Id siquidem 10 videtur bonum non per se obiectum voluntatis esse autumo; nan actum bonum aliarum potenciarum est obiectum; qua ex re 53 r. minus damnari per peccatum bonitatem voluntatis quam bonitatem aliarum potenciarum definio.

Ratio. 15

Omni teneas dubitatione sub cun nota, quod peccatum quantum ad operacionem inordinatam in omnibus equaliter consistit potens, quantum vero ut est in potestate agentis, principaliter in voluntate, qui sui actus est domina, esse pronuncio. Secundario vero in his quibus voluntas imperare non potest, sicut 20 nutritive, nullo potest modo culpe racio convenire, quia in hoc ultimo sancio culpe formaliter racionem proprie per prius in actu voluntatis quam aliarum virium iudico culpe consistere racionem. Nec obstat, quod dictum, quod bonum et malum sunt opposita circa idem; unde sicut bonum per prius pertinere ad 25 voluntatem quam ad alias potencias dixerim, ita malum fatebor.

Compostellanus.

Iam ut video non solum ex originali, verum exteriori actuque interiori ad peccatum prolabimur, ac hic multis variisque dispendis afficimur et in alio seculo multiplicibus aduremus in- 30 cendiis; quod etiam saltem quoad tempus divina impertiremur dignacio, nec inferni supliciis deputaremur eternis, de quibus iam suplico sermonem officias.

4 deformitates? 11 videtur] quod videtur 13 depravari? 16 sub cun nota] submota 18 potens] potentiis? 29—30 dispendiis 30 aduremur 31 impertiretur? 32 nec] ne 33 efficias.

Ratio.

Conditiones inferni.

Infervi rabies excedens omne severum,
Omne malum superat, ut possim dicere verum.
Nemo potest fari, qua maxima penna sit illa. 5
Non est mors maior ignis, non improba Scilla.
Impetus, ira, furor, dolor, error, pena, ruina,
Inpietas, livor mortis, cruciamina digna,
Mors, gemitus, lacrime, fletus, sevus crutianus
Ignis, sulfur olens, ignis sine fine paratus; 10
Dentes stridor adit ingens, uritque caminus.
Spiritus spes afititur tanto crutiamine dignus.
Illa vorago vorax maledictos mergit ad yma,
Nulla sibi requies, nec adest miseratio pia.
Que, dum vita manet, datur omnibus, et redeundi 15
Ad venian locus est, sed ibi nec pectora tundi.
Nec valet emenda, quia iam sub conditione
Demonis existunt, sub mortis perditione.
Est ibi flama, fames, luctus, mors perpetuata;
Sunt et in eternum pravis tormenta parata. 20
Fetidus orror ibi, quia fetidus est locus ille;
Algor et ignis ibi confundit mentis ovile.
Non moriuntur ibi, quanvis sub morte tenentur.
Sed nimis aflixei mortis sub peste prementur.
Non ibi magestas, nec opes, nec copia census 25
Salvat Alexandrum, sed nec prudentia sensus
Salvat Aristotilem, nec mens discreta Platonem,
Nec laux nec severum, nec provida mens Salamonem.
Non ibi lux, sed sunt tenebre, non pax, nec honestas
Nec probiras, nec honor; sed pena perpete mestas 30
Angit mors animas, ubi maior pena paratur,
Cun super astra bonos cernunt. Ibi perpetuatur
Mors sine morte manens, ibi nulla sciencia tandem;
Qua scivit pridem moriens, ibi perdit eamdem.

5 quae? poena 9 cruciatus 12 spes *delendum* afficitur cruciamine 22 horror 24 afflicti? affixi? 25 maiestas 26 Salvat . . . sensus *in margine* 28 Nec laus Assuerum? Salomonem 30 probitas.

Convenit ille locus sibi, quia nil super astra valeret
Inpius, ornatum nec ibi deffere pateret.
Convenit inferno per eum quia nobilitatur
Corpore plus cuam valet omni sic moderatur
Cunta deus celo iustus defertque decorem 5
Non quia pondus habens super astra requirit honorem
Impius yma petens, quia pondus habere probatur.
Non abit ad celum, sed ad infima precipitatur.

---

1 sibi *delendum videtur* — *In versibus 1—6 multa corrupta esse apparet* 4 cuam] *sic cod.*

Appendix.

Augustinus	Compostellanus
Quia cum tria sint haec: esse, vivere, intelligere, et lapis est, et pecus vivit, ... qui autem intelligit, eum et esse et vivere certissimum est: quare non dubito id excellentius iudicare, cui omnia tria insunt, quam id cui duo vel unum desit. *Lib. arb.* lib. II. cap. III.	p. 78, 12. Nam cum tria hec, esse, vivere et intelligere, et lapis est, et pecus vivit, qui autem intelligit, eum esse vivere his duobus certius est, quamobrem id iudicat excellentius, ut pote communis sensus etiam insensibilibus proprio excellentiori sensu discernere dignoscitur quod ipsi proprio sensui minime congruit.
Vae qui derelinqunt te ducem, et oberrant in vestigiis tuis ... Et artifex enim quodam modo innuit spectatori operis sui de ipsa operis pulchritudine, ne ibi totus haereat, sed speciem corporis fabricati sic percurrat oculis, ut in eum qui fabricaverit recurrat affectu. Similes autem sunt hominibus, qui . . . cum audiunt aliquem facundum sapientem, dum nimis suavitatem vocis . . . avide audiunt, amittunt sententiarum principatum, cuius illa verba tamquam signa sonuerunt. ... Tamquam enim dorsum ad te ponentes in carnali opere velut in umbra sua defiguntur. . . Sed umbra dum amatur, languidiorem facit oculum animi et invalidiorem ad perferendum conspectum tuum. Propterea magis magisque homo tenebratur, dum sectatur libentius, quidquid infirmiorem tolerabilius excipit. *Ibid.* lib. II. cap. XVI.	p. 80, 21. Non enim sanae mentis fore ambigo, ut ea amet quispiam oberrans in vestigiis pro eo qui eorum opifex existit, ut non sic speciem corporis fabricati percurrat oculis, ut in eum qui fecerat recurrat affectu. Quem quidem similem autumo illis qui oratoris cuiuspiam attendentes facundiam, dum suavitatem vocis avide audiunt, sententiarum amittunt sententiam, cuius illa verba tanquam signa sonuerunt. Qui quidem dum se a summo bono avertentes deorsum in carnalibus irretiuntur operibus, velut in sua defiguntur umbra. Sed umbra dum amatur, languidiorem facit oculum mentis ad intuendum ineffabilem lucem eius. Propterea magis magisque quispiam tenebrescit, dum libentius sectatur, quicquid carnalitatis infirmum excipit.
Credo ergo meminisse te in prima disputatione satis esse compertum, nulla re fieri mentem servam libidinis, nisi propria voluntate: nam neque a su-	p. 81, 10. *Ratio.* Nil te scire cupio ulla re servam libidinis mentem fieri nisi propria voluntate: quod si mente percipias, oculata fide monstratur. Non

Augustinus

periore, neque ab aequali eam posse ad hoc dedecus cogi, quia iniustum est, neque ab inferiore, quia non potest. Restat igitur ut eius sit proprius iste motus . . . non est utique naturalis, sed voluntarius; in eoque similis est illi motui quo deorsum versus lapis fertur, quod sicut iste proprius est lapidis, sic ille animi: verumtamen in eo dissimilis, quod in potestate non habet lapis cohibere motum quo fertur inferius, animus vero dum non vult, non ita movetur, ut superioribus desertis inferiora diligat; et ideo lapidi naturalis est ille motus, animo vero iste voluntarius. Hinc est quod lapidem si quis dicat peccare, quod pondere suo tendit infima, profecto demens iudicatur.

Ibid. lib. III. cap. I.

Compostellanus

enim quispiam ab aliquo ad huiusmodi dedecus cogi posse dignoscitur. Nam a superiori non cogitur, quia foret iniustum, nec ab inferiori, quia non posset, nec ab aequali, si vult. Restat ergo ut eius proprius sit iste motus; qui quidem motus illi motui similis esse convincitur quo deorsum versus lapis fertur, sed in eo dissimilis quod in procella non habet lapis quo ferebatur inferius cohibere motum, animus vero dum non vult, non movetur, ita ut desertis superioribus ima diligat. Quare censetur naturalis lapidi motus ille, voluntarius vero iste existit, hoc posito quod libera voluntate unusquisque moveatur. Nec ideo miseri, etsi volunt, beati fiunt, quia id quod beatitudo exigit et sine quo nemo assequitur nemoque dignus est, recte siquidem vivere, non utique volunt. Quamobrem his invitis miseriam consequi necesse est.

Nam illi qui beati sunt, quos etiam bonos esse oportet, non propterea sunt beati, quia beate vivere voluerunt, nam hoc volunt etiam mali: sed quia recte quod mali nolunt. Quamobrem nihil mirum est, quod miseri homines non adipiscuntur quod volunt, id est beatam vitam. Illud enim cui comes est, et sine quo ea nemo dignus est, nemoque assequitur, recte scilicet vivere non itidem volunt.

Ibid. lib. I. cap. XIV.

p. 81, 25. Nam illi qui beati sunt, non ideo beati sunt, quia beate vivere voluerunt, nam id volunt et mali, sed quia recte quod boni volunt vivere voluerunt. Quamobrem non mirum, si non assecuntur quod volunt misseri, quia scilicet recte vivere noluerunt.

Sed tu fortasse quaesiturus es, quoniam movetur voluntas cum se avertit ab incommutabili bono ad mutabile bonum, unde ei iste motus existat; qui profecto malus est; . . . Si enim motus iste, id est aversio voluntatis a Domino Deo, sine dubitatione peccatum est, num possumus auctorem peccati Deum dicere?

Ibid. lib. II. cap. XX.

p. 81, 30. *Caro.* Adhuc meum titillat animum una anceps dubitatio. Dic, quaeso: cum voluntas ipsa res quaedam sit, omnisque res natura sua iure bona censenda sit, motus ille voluntatis quo movetur, cum se a summo bono avertit seque convertit ad ima, unde existat scire molior; qui siquidem motus profecto malus est — alias peccatum non induceret, nisi malus foret — nec enim auctorem peccati deum pronuncio; unde ergo eveniat?

Augustinus	Compostellanus
Nemo igitur quaerat efficientem causam malae voluntatis; non enim est efficiens sed deficiens, quia nec illa effectio, sed defectio . . . Causas porro defectionum istarum, cum efficientes non sint, ut dixi, sed deficientes, velle invenire tale est, ac si quisquam velit videre tenebras, vel audire silentium . . . Ea quippe quae non in specie, sed in eius privatione sciuntur, si dici aut intelligi potest, quodammodo nesciendo sciuntur, ut sciendo nesciantur. *De Civit. Dei* lib. XII. cap. VII.	p. 82, 5. *Ratio.* Quod quaeris, nulla ratione fulcitur. Nam causam mali invenire nil aliud est, quam si quispiam velit videre tenebras, vel audire silentium, quae non per oculos vel aures videri innata sunt. Sed enim speciei privatione, non in specie attendenda; talia siquidem nesciendo sciuntur, ut sciendo nesciantur; silentium enim non audiendo auditur. Ergo mala voluntas non est efficiens, sed deficiens.
Non erit ergo iste motus ex Deo. . . . Sciri enim non potest quod nihil est. Tu tantum pietatem inconcussam tene, ut nullum tibi bonum vel sentienti, vel intelligenti, vel quoquo modo cogitanti occurrat, quod non sit ex Deo . . . Omnem quippe rem, ubi mensuram et numerum et ordinem videris, Deo artifici tribuere ne cuncteris. Unde autem ista penitus detraxeris, nihil omnino remanebit . . . Motus ergo ille aversionis, quod fatemur esse peccatum, quoniam defectivus motus est, omnis autem defectus ex nihilo est, vide quo pertineat, et ad Deum non pertinere ne dubites. Qui tamem defectus quoniam est voluntarius, in nostra est positus potestate. *Lib. arb.* lib. II. cap. XX.	p. 82, 12. Quare censenda non est causa mali in quantum voluntas est; sed illud inconcussa volo te pietate tenere, scilicet a deo rerum opifice omne fore bonum nullamque ordinatam fore naturam quae non ex eo sit. Quamobrem ipsi rerum auctori rem omnem attribuas in qua mensuram, numerum et ordinem deprehenderis. Unde ergo ista detraxeris, nihil omninor emanebit. Motus ergo ille aversionis, quem fatemur peccatum, quia defectuosus motus est — sed defectus omnis ex nihilo est —: vide ergo quo pertineat, cum omne bonum ex deo sit, quo detracto nihil convincitur remanere. Non ergo ad ipsum deum pertinere pronunties. Qui tamen defectus quia voluntarius est, et in nostra positus potestate.
Motus autem quo huc aut illuc voluntas convertitur, nisi esset voluntarius atque in nostra positus potestate, neque laudandus cum ad superiora, neque culpandus homo esset cum ad inferiora detorquet quasi quendam cardinem voluntatis. *Ibid.* lib. III. cap. I.	p. 82, 23. Motus enim voluntatis quo huc atque illuc convertimur, nisi esset voluntarius et in nostra positus potestate, nec laudandus cum ad superiora, nec vituperandus homo esset cum ad inferiora retorquet.
Ergo improba voluntas malorum omnium causa est. Quae si secundum naturam esset, conservaret utique naturam, nec ei perniciosa esset, et ideo non esset improba.	p. 82, 30. Voluntas igitur non est causa peccati, sed voluntas perproba; quae si secundam naturam esset, conservaret ipsam et omnino non esset improba.

Augustinus

Tu autem si huius radicis causam requiris, quomodo erit ista radix omnium malorum? ... Sed quae tandem esse poterit ante voluntatem causa voluntatis.? Aut enim et ipsa voluntas est; et a radice ista voluntatis non receditur: aut non est voluntas, et peccatum nullum habet. Aut igitur ipsa voluntas est prima causa peccandi, aut nullum peccatum est prima causa peccandi. Nec est cui recte imputetur peccatum nisi peccanti. Non est ergo cui recte imputetur nisi volenti: sed nescio cur aliud te quaerere libeat. Deinde quaecunque illa causa est voluntatis, aut iusta profecto est, aut iniusta. Si iusta, quisquis ei obtemperaverit, non peccabit: si iniusta, non ei obtemperet et non peccabit.

Lib. arb. lib. III. cap. XVII.

An forte violenta est et cogit invitum? ... Quaecunque ista causa est voluntatis, si non ei potest resisti, sine peccato ei ceditur: si autem potest, non ei cedatur, et non peccabitur. An forte fallit incautum? Ergo caveat ne fallatur. An tanta fallacia est ut caveri omnino non possit? Si ita est, nulla peccata sunt. Quis enim peccat in eo, quod nullo modo caveri potest? Peccatur autem. Caveri igitur potest.

Ibid. lib. III. cap. XVIII (*cf. Retract.* cap. IX).

Quod si scelus est dicere, neminem natura sua cogit ut peccet. Sed nec aliena. Non enim quisquis dum id quod non vult patitur, peccat. Nam si iuste patitur, non in eo peccat quod patitur invitus, sed in eo peccavit quod ita fecit volens, ut quod nollet iure pateretur. Si autem iniuste patitur, quomodo peccat? Non enim iniuste aliquid pati, sed iniuste aliquid facere, peccatum est. Quod si neque sua neque aliena natura quis peccare cogitur, restat ut propria voluntate

Compostellanus

Si autem quaeratur quae illius improbae voluntatis causa sit, si insciatur, non cessabitur adhuc quaeri quae illius causa sit, et ita in infinitum erit ire. Qua ex re attendendum est quod si ante voluntatem voluntatis causa aliqua est, aut ipsa est voluntas, et de radice voluntatis ista non receditur: aut non est voluntas, et peccatum nullum habet. Aut igitur est voluntas prima causa peccandi, aut nullum peccatum peccandi causa prima est. Non est cui recte imputetur peccatum, ut opinor, nisi peccanti, igitur non nisi volenti: quare voluntas peccandi causa est. Quaecunque igitur voluntatis illa causa sit, erit iusta. Si iusta, eidem obtemperans non peccabit: si iniusta, non ei obtemperet et non peccabit.

p. 83, 10. Aut in nolente violentia est et cogit invitum, et ita non erit peccatum Quaecunque ergo illa causa sit voluntatis, si enim non potest resisti ei, sine peccato ceditur: si autem potest, non ei cedatur, et non peccabitur. Aut forte fallit incautum? Ergo caveat ne fallatur. Aut tanta fallacia est ut caveri non possit? Si ita est, nulla peccata sunt. Quis enim peccat in eo, quod caveri non potest? Peccatur; ergo caveri potest.

Caro. Summo opere scire desidero, si voluntas in quantum voluntas non est causa peccati, si id de natura concludere tua potest intentio, cum ipsa natura bona sit.

Ratio. Natura sua nullum cogit ut peccet. Nec ab aliena cogi videbitur. Non enim quisque dum id quod non vult patitur, peccat. Nam si iuste patitur, non in eo peccat quod patitur, sed in eo peccaret quod ita fecit volens, ut quod nollet iure pateretur. Si autem iniuste patitur, quomodo peccat? Non enim iniuste aliquid pati, sed iniuste aliquid facere peccatum est. Quod si neque sua neque aliena natura pec-

Augustinus	Compostellanus
peccetur. Quod si tribuere volueris Conditori, peccantem purgabis, qui nihil praeter sui Conditoris instituta commisit, qui si recte defenditur, non peccavit: non est ergo quod tribuas Conditori. Laudemus ergo Conditorem, si potest defendi peccator, laudemus, si non potest ... Si autem defendi non potest, in tantum peccator est in quantum se a Creatore avertit: Lauda ergo Creatorem. Omnino igitur non invenio, nec inveniri posse et prorsus non esse confirmo, quomodo tribuantur peccata nostra Creatori nostro Deo; quando et in ipsis eum laudabilem invenio, non solum quod ea punit, sed etiam quod tunc fiunt, cum ab eius veritate receditur.	care quis cogitur, restat ut propria voluntate peccetur. Quod si rerum conditori id attribuas, peccantem immunem efficis, qui si ipse recte defenditur, non peccavit: non est ergo quod tribuas conditori, neque naturae in quantum natura est. Lauda ergo rerum opificem auctoremque naturae lauda, si potest defendi peccator, lauda autem, si defendi non potest peccator in quantum se a creatore evertit. Non ergo invenio, unde ipsi deo nostra tribuantur peccata, quando et in ipsis eum laudabilem invenio, non solum quod ea punit, sed etiam cum fiunt, cum ab eius veritate receditur; nec etiam ipsi naturae contra quam vitium opponitur.
Ibid. lib. III. cap. XVI. ... Omne quippe vitium, eo ipso quod vitium est, contra naturam est. Si enim naturae non nocet, nec vitium est: si autem quia nocet ideo vitium est, ideo vitium est quia contra naturam est. Quod si non suo, sed alieno vitio aliqua natura corrumpitur, iniuste vituperatur ... Porro natura quae non vitiatur, caret vitio: cuius autem vitio aliena natura corrumpitur, habet utique vitium. Prior ergo vitiosa est, et prior corrumpitur vitio suo, cuius vitio alia quoque corrumpi potest. Ex quo colligitur, contra naturam esse omne vitium, etiam eius rei cuius est vitium.	p. 84, 6. Si enim naturae non nocet vitium, vitium non esset; si autem quia nocet, ideo vitium est, quia contra naturam est. Quod si nec suo, nec alieno vitio aliqua vitiatur natura, ideo vitium vituperatur iniuste. Sed natura quae non vitiatur, caret vitio: cuius autem vitio alia vitiatur natura, illa utique habet vitium. Prius ergo suo corrumpitur vitio, cuius vitio alia utique natura corrumpi potest. Ex quo colligitur, contra naturam omne fore vicium.
Ibid. lib. III. cap. XIII. Videndum est etiam illud, utrum vere dicatur aliquam naturam naturae alterius vitio corumpi, nullo adiuncto vitio suo. Si enim natura quae accedit cum vitio suo ad aliam corrumpendam, non in ea corruptibile aliquid invenit, non eam corrumpit. Si autem invenit, adiuncto eius vitio corruptionem eius operatur. Potentior enim ab infirmiore si corrumpi nolit, non corrumpitur: si autem velit, prius in-	p. 84, 14. *Caro.* Ulterius tuum porrigas sermonem referasque utrum una natura alterius naturae vitio vitietur. *Ratio.* Illud siquidem brevi sub ratione pronuntio. Nam si natura aliqua ad aliam accedit naturam suo cum vitio corrumpendam, si in eadem non invenit aliquid corruptibile, eam non corrumpere dignoscitur. Si autem invenit, eius addito vitio corruptionem eius operatur. Unde potentior si nolit ab inferiore corrumpi, non corrumpi-

Augustinus

cipit suo vitio corrumpi quam alieno. Æqualis autem ab aequali nihilominus si corrumpi nolit, non potest. Nam quaecunque natura cum vitio ad eam quae sine vitio est, ut corrumpat, accedit, eo ipso non accedit aequalis, sed infirmior vitio suo. Si vero potentior invalidiorem corrumpit, aut utriusque vitio fit; . . . aut vitio potentioris, si naturae tanta praestantia est, ut inferiorem quam corrumpit, etiam vitiosa praecedat.

Ibid. lib. III. cap. XIV.

Quae cum ita sint, ineffabiliter me movet, quomodo fieri possit ut et Deus praescius sit omnium futurorum, et nos nulla necessitate peccemus. Quisquis enim dixerit aliter evenire posse aliquid quam Deus ante praescivit, praescientiam Dei destruere insanissima impietate molitur... Non itaque dico, non eum faceret: sed hoc dico, quoniam peccaturum esse praesciverat, neccesse erat id fieri, quod futurum esse praesciebat Deus. Quomodo est igitur voluntas libera, ubi tam inevitabilis apparet necessitas?

Ibid. lib. III. cap. II.

Quamobrem quamvis praesciat Deus nostras voluntates futuras: non ex eo tamen conficitur, ut non voluntate aliquid velimus.

Ibid. lib. III. cap. III.

A. Quid ergo, si tu praescires peccaturum esse aliquem, non esset necesse ut peccaret? *E.* Imo necesse esset ut peccaret: non enim aliter esset praescientia mea, nisi certa praescirem . . . *A.* Quia, nisi fallor, non continuo tu peccare cogeres, quem peccaturum esse praescires, neque ipsa praescientia tua peccare eum cogeret, quamvis sine dubio peccaturus esset: non enim aliter id futurum esse praescires. Sicut itaque non sibi adversantur haec duo, ut tu praescientia tua noveris, quod alius sua voluntate facturus est: ita

Compostellanus

tur: si autem velit, prius vitio suo corrumpi incipit quam alieno. Aequalis etiam ab aequali, si nolit, corrumpi non potest. Nam quaecunque natura cum vitio ad eam quae sine vitio est, ut eam corrumpat, accedit, eo ipso non aequalis accedit, sed vitio suo infirmior. Si vero potentior infirmiorem corrumpit, aut utriusque vitio fit, si utriusque pravitate fit, aut vitio potentioris, si naturae tanto prestantior est, ut inferiorem quam corrumpit, etiam vitiosa praecedat . . .

p. 86, 10. Dic quaeso: recte vivere volo, summis desideriis beatam fore desidero; sed rerum conditor opifexque naturae praevidit aliter, aliter ergo veniet quam ipse praeviderit. Quod si ita evenerit, ex necessitate unumquodque necesse est miserum fieri vel beatum. Nam eius scientia infallibilis est, ut omnino eveniat quod ipse ante praeviderit. Propterea si Deus praescit futura, certe sunt causae futurorum quibus fit omne quod fit. Fato ergo omnia fiant. Nullum ergo liberum arbitrium voluntatis; nam ista duo stare non possunt . . .

p. 86, 27. Non sequi siquidem autumo, si Deo certus est numerus causarum, quod nil sit in nostrae voluntatis arbitrio.

p. 87, 23. *Ratio.* Ergone si tu praescires peccaturum aliquem, non esset necesse ut peccaret?

Caro. Non utique, quamvis peccaturus esset.

Ratio. Sicut ergo non oppositum esse videtur, ut praescientia tua noveris, quod alius sua voluntate facturus est, sic rerum auctor omnium ad peccandum neminem cogens, eos

Augustinus

Deus neminem ad peccandum cogens, praevidet tamen eos qui propria voluntate peccabunt . . . Sicut enim tu memoria tua non cogis facta esse quae praeterierunt: sic Deus praescientia sua non cogit facienda quae futura sunt.

Compostellanus

praevidet qui voluntate peccaverint. Si enim memoria non cogit facta esse que praeterierunt, sic praescientia sua non cogit facienda que factura sunt. Praescientia ergo dei ad salutem loquendo nullam rebus necessitatem imponit.

Augustinus

Ibid. lib. III. cap. IV.

Naturas igitur omnes Deus fecit, non solum in virtute atque iustitia permansuras, sed etiam peccaturas; non ut peccarent, sed ut essent ornaturae universum, sive peccare, sive non peccare voluissent.

Compostellanus

p. 88, 26. Nobilior ergo omnis anima quamvis peccatrix. Laudetur ergo Deus qui fecit eas, ut essent ornaturae universum, sive peccare, sive non peccare voluissent.

Augustinus

Ibid. lib. III. cap. XI.

Quid itaque tam infimum in rebus quam corpus omne terrenum? Hanc tamem corruptibilem carnem etiam peccatrix anima sic ornat, ut ei speciem decentissimam praebeat, motumque vitalem. Habitationi ergo caelesti talis anima non congruit per peccatum, terrestri autem congruit per supplicium: ut quodlibet elegerit, semper sit pulchra universitas decentissimis partibus ordinata, cuius est conditor et administrator Deus . . . Si enim bonum et magnum aliquem virum, hortante honestatis officio, videamus ignibus, quantum ad corpus attinet, concremari, non hoc vocamus poenam peccati, sed fortitudinis et patientiae documentum . . . At vero crudelissimi latronis membra cum tali supplicio confici adspicimus, approbamus ordinem legum. Ornant ergo ambo illa tormenta, sed ille merito virtutis, iste peccati. At si post illos ignes, vel etiam ante illos, optimum virum illum commutatum ad congruentiam caelestis habitationis ad sidera vide remus adtolli, utique laetaremur.

Compostellanus

p. 88, 29. Quid enim tam infirmum in rebus quam corpus omne terrenum? Hoc tamen corruptibile peccatrix anima sic adornare videtur, ut ei decentissima impertiatur ipsa. Sic ergo anima habitationi caelestium caelesti non congruit per peccatum, terrestri autem congruit per supplicium, ut . . elegerit, universalitatis pulchritudo decentissimis partibus ordinetur. Peccatrix enim anima caelestibus non est digna locis sublimibus, quia nihil illis ornamenti afferret. Simile quidem dixerim, si iusti corpus ignibus concremetur, non hoc vocamus peccati poenam, sed patientiae documentum. Cum vero latronis membra ignibus concremantur, legum ordinem approbamus. Ambo igitur illa ornant tormenta, sed ille merito virtutis, iste peccati. Iustus vero ille si super aethera attollitur, mens laetatur utique nostra.

Augustinus

Si autem sceleratum latronem, sive ante supplicium, sive post supplicium, cum eadem malitia voluntatis ad sedem honoris sempiternam levari vide-

Compostellanus

Si autem latro ad inferos deducitur dignum fore dicimus.

Augustinus

remus in caelum, quis non offenderetur?

Quid enim tam magnum in domo est quam homo, et quid tam abiectum et infimum quam cloaca domus? Servus tamen in tali peccato detectus, ut mundandae cloacae dignus habeatur, ornat eam etiam turpitudine sua; et utrumque horum, id est turpitudo servi et mundatio cloacae, iam coniunctum et redactum in quandam sui generis unitatem, ita dispositae domui coaptatur atque subtexitur, ut eius universitati ordinatissimo decore conveniat. *Ibid.* lib. III. cap. IX.

Sed adhuc videtur minus intelligens quod dictum est, . . . defuisset aliquid huic perfectioni, si beati semper essemus. Quapropter si ad miseriam nisi peccando non pervenit anima, etiam peccata nostra necessaria sunt perfectioni universitatis quam condidit Deus. Quomodo ergo iuste peccata punit, quae si defuissent, creatura eius plena et perfecta non esset?

Hic respondetur, non ipsa peccata vel ipsam miseriam perfectioni universitatis esse necessaria, sed animas in quantum animae sunt; quae si velint, peccant, si peccavaerint, miserae fiunt. . . . Cum vero peccantibus adest miseria, nihilominus perfecta est universitas.

Quod autem ipsae non desunt animae, quas vel peccantes sequitur miseria, vel recte facientes beatitudo, semper naturis omnibus universitas plena atque perfecta est.

Non enim peccatum et supplicium peccati naturae sunt quaedam, sed affectiones naturarum; illa voluntaria, ista poenalis. Sed voluntaria quae in peccato fit turpis affectio est.

Ibid. lib. III. cap. IX.

Si dixerit, non erat tamen difficile aut laboriosum omnipotenti Deo, ut omnia quaecumque fecit sic haberent

Compostellanus

Quid enim tam magnum tamque nobile in domo quam homo, tam vile tamque abiectum quam domus ipsa cloaca? Servus tamen in peccato detentus, ut mundandae cloacae dignus habeatur, non est incongruum; sua enim turpitudine ornat eandem. Utrumque enim horum, scilicet turpitudo servi et mundatio cloacae, iam coniunctum in quandam sui generis unitatem, in dispositione domui coaptatur, ut eius universalitati ordinatissimo decore conveniat.

p. 89, 20. *Caro.* Ex dictis tuis colligo nostram miseriam universalitatis perfectionem complere; qua ex re si semper beati essemus, huic perfectioni aliquid defuisset. Cum prope si ad miseriam non pervenit anima nisi peccando, peccata nostra illi perfectioni necessaria sunt, quam quidem perfectionem deus ipse condidit. Qualiter ergo iuste punit peccata, quae si defuissent, creatura eius perfecta nullatenus videretur?

Ratio. Si interioris hominis oculis recte videris, videre liquido didicisses, nec peccata nec miseriam universalitati fore necessaria, sed animas vel naturas.

p. 90, 1. Quod autem ipsae non desint animae, quas vel peccantes sequitur miseria, vel recte facientes beatitudo, semper modis omnibus universalitas perfecta esse dignoscitur.

p. 89, 31. Peccatum ergo vel supplicium peccati non naturae sunt, sed naturarum affectiones, illa voluntaria, ista realis. Sed voluntaria quae in peccato fit, turpis affectio est.

p. 99, 18. Si enim igitur eadem deus sine peccato fecisse potuit et non fecit, qua ex re id non fecit? Videtur si-

Augustinus

ordinem suum, ut nulla creatura usque ad miseriam perveniret; non enim hoc aut omnipotens non potuit, aut bonus invidit: respondebo, ordinem creaturarum a summa usque ad infimam gradibus iustis ita decurrere, ut ille invideat qui dixerit, ista non esset, invideat etiam ille qui dixerit, ista talis esset. Si enim talem vult esse qualis est superior, iam illa est, et tanta est ut adiici ei non oporteat, quia perfecta est. Qui ergo dixit, etiam ista talis esset aut perfectae superiori vult addere, et erit immoderatus et iniustus; aut istam vult interimere, et erit malus atque invidus. Qui autem dixerit, ista non esset nihilo minus erit malus atque invidus, cum eam non vult esse, qua inferiorem laudare adhuc cogitur. Velut si dicat, non esset lucerna, cum etiam lucernae claritatem longe inferiorem, in suo tamen genere pulchram, et terrenis tenebris esse decoram atque aptam nocturnis usibus, atque in his omnibus pro suo modulo utique laudabilem aut fateatur, aut stultissime vel contentiosse neget. Quomodo ergo recte dicere audebit, luna non esset in rebus, qui si diceret, lucerna non esset, deridendum se esse sentiret? Quod si non dicit, lucerna non esset, sed qualem solem videt, talem dicit lunam esse debuisse, non intelligit nihil aliud se dicere quam, non esset luna, sed esset soles duo. In quo dupliciter errat, quod rerum perfectioni et addere aliquid cupit, cum desiderat alterum solem; et minuere, cum lunam vul detrahi.

Ibid. lib. III. cap. IX.

Sicut enim melior est vel aberrans equus quam lapis propterea non aberrans, quia proprio motu et sensu caret: ita est excellentior creatura, quae libera voluntate peccat, quam quae propterea non peccat, quia non habet liberam voluntatem.

Compostellanus

quidem aut non potuisse, aut invidisse. Sed utrumque nefas esse pronuntio. Igitur sine peccato unaquaeque res bona existit. Nam deus bonus est, propriumque agentis est sibi simile efficere; quare si bonum est agens, et eius effectus.

Ratio. Non enim vera intrinsecus luce tua mens fulgere dignoscetur. Nam creaturarum noveris ordinem a summa ad infimam gradibus quibusdam currere cunctis. Nam si talem vis esse hanc qualis superior est, iam illa creatura sic est, ut ei addi non possit; nam perfecta est, et sic est iniustus. Si vero vis istam non esse, quia talis est, malus et invidus esse comprobaris, cum non vis esse inferiorem. Quid enim imperitius esset quam si diceret quispiam non esse equum ut est, sed qualem elephantem vides, talem debuisse fore equum; quod nil aliud est quam dicere equum non esse in rerum natura? Cum tamen inferioris gradus asinum laudare cogamur, quia multa utilis praestantia convincitur. Qua in re in duobus a recti exorbitas veritate, tunc quia rerum perfectioni aliquid addere cupis, cum desideras alteram elephantorum speciem, tunc quia naturam diminuere comprobaris, quia non esse equum affectas. Similiter quidem dixerint non esse lucernam ut est, quam nocturnis accommodam usibus esse dicimus, sed esse ut caeli luminaria clariora, quod quidem nihil aliud est quam dicere non esse lucernam.

p. 100, 10. Sicut enim vino inebriatum vituperandum sentio hominem, vinum in genere suo laudans, talem quidem quamvis inebriatum brutis hominem antepono. Sicut melior est equus errans, quam lapis qui motu et sensu caret, sic excellentior est natura

Augustinus

Et sicut laudarem vinum in suo genere bonum, de quo vino inebriatum hominem vituperarem, et tamen eumdem hominem iam vituperatum et adhuc ebrium laudato illi vino, de quo ebrius factus est, anteponerem: ita corporalis creatura in suo gradu iure laudanda est, cum illi vituperandi sint, qui eius immoderato usu a veritatis perceptione avertuntur.

Ibid. lib. III. cap. V.

Si enim quis dixerit, non esse, quam miserum me esse mallem: respondebo, mentiris. Nam et nunc miser es nec ob aliud mori non vis, nisi ut sis: ita cum miser nolis esse, esse vis tamen. Age igitur gratias ex eo quod es volens, ut quod invitus es auferatur. Volens enim es et miser invitus es. Quod si ingratus es in eo quod esse vis, iure cogeris esse quod non vis. Ex illo igitur quod etiam ingratus habes quod vis, Creatoris laudo bonitatem: ex illo autem quod pateris ingratus quod non vis, ordinatoris laudo iustitiam.

Si dixerit, non ideo mori nolo, quod malim miser esse quam omnino non esse, sed ne post mortem miserior sim: respondebo: si hoc iniustum est, non sic eris; si autem hoc iustum est, laudemus eum cuius legibus sic eris. Si dixerit, unde praesumam quod, si hoc iniustum est, non sic ero? respondebo, quia si eris in tua potestate, aut miser non eris, aut tu ipse te iniuste regendo iuste eris miser: aut volendo et non valendo te iuste regere non eris in tua potestate, et aut in nullius eris, aut in alterius. Si in nullius, aut invitus, aut volens; sed invitus esse nihil potes, nisi te vis aliqua superaverit, porro nulla vi superari potest, qui est in nullius potestate: si autem volens in nullius

Compostellanus

illa quae peccat libera voluntate, quam quae non peccat, quia non habet liberam voluntatem.

In alia parte (p. 80, 19) *dicit:*

Pecus quamvis in gradu suo laudibus digna efficitur, sed qui eius immoderatu usu a veritatis perceptione avertuntur, illi vituperio digni sunt.

p. 102, 10. *Ratio.* Iam vagus mentisque inops graderis per amfractus. Dicis enim, mallem non esse quam miserum esse: nam verum, ut verum fatear, asseris; nam quia miser es, mori non ob aliud vis, nisi ut sis; ita cum miser nolis esse, esse vis tamen. Igitur gratias age ex eo quod es volens, ut quod invitus es auferatur. Volens enim es, et miser invitus es. Quod si ingratus es in eo quod esse vis, iure cogeris esse quod non vis. Ex eo igitur quod ingratus habes quod non vis, creatoris laudo bonitatem: ex eo vero quod ingratus pateris quod non vis, ordinatoris Dei laudo iustitiam.

Compostellanus. Non meam capis sententiam. Quod enim non esse appeto, non ob aliud est quam post mortem ne miserior fiam.

Ratio. Si hoc iniustum est, non sic eris; si autem iustum est, laudemus eum cuius nutibus sic eris.

Compostellanus. Unde scire potero quod, si hoc iniustum est, non sic ero?

Ratio. Quia si eris in tua potestate, aut miser non eris, aut te iniuste regens iuste miser eris; aut volendo et non valendo iuste regere non eris in tua potestate; aut ergo in nullius eris potestate, aut in alterius potestate eris. Si in nullius potestate, aut invitus, aut volens. Sed invitus nil esse potes, nisi te vis aliqua superave-

Augustinus

eris potestate, ad hoc ratio recurrit, ut sis in tua; et aut te iniuste regendo iuste miser sis: aut quoniam quodlibet volens eris, habes adhuc unde gratias agas bonitati Conditoris tui. Quod si in tua potestate non eris, aut potentior profecto, aut infirmior te habebit in potestate. Quod si infirmior, tua culpa, et iusta miseria: poteris enim infirmiorem superare si voles. Si autem potentior te infirmiorem habebit in potestate, nullo modo tam rectam ordinationem recte iniustam putabis. Verissime igitur dictum est, si hoc iniustum est, non sic eris; si autem iustum, laudemus eum cuius legibus sic eris.

Ibid. lib. III. cap. VI.

Si dixerit, ideo magis volo vel miser esse, quam omnino non esse, quia iam sum: si autem prius quam essem possem consuli, eligerem non esse potius quam ut essem miser. Nunc enim quod timeo non esse cum miser sim, ad ipsam miseriam pertinet, qua non id volo, quod velle deberem, magis enim non esse, quam miser esse velle deberem.

Nunc vero fateor me quidem malle vel miserum esse quam nihil; sed tanto stultius id volo quanto miserius: tanto autem miserius, quanto verius video non hoc me velle debuisse.

Respondebo, cave potius ne hic erres, ubi te videre verum putas. Nam si beatus esses, utique esse quam non esse malles: et nunc miser cum tis, mavis tamen esse vel miser quam omnino non esse, cum esse nolis miser. Considera igitur, quantum potes, quam magnum bonum sit ipsum esse, quod et beati et miseri volunt. Nam si hoc bene consideraveris, videbis te in tansum esse miserum, in quantum non appropinquas ei quod summe est; in tantum autem putare melius esse, ut

Compostellanus

rit; igitur nulla vi superari potest qui in nullius est potestate. Si autem volens in nullius eris potestate, adhuc ratio ad hoc recurrit, ut sis in tua potestate; ut vel te iniuste regendo miser sis, aut quoniam quodlibet volens eris, habes ergo unde laudes rerum opifici referas. Quod si in tua potestate non eris, aut potentior eris, aut infirmior te habebit in potestate. Quod si infirmior, tua erit culpa; potes enim infirmiorem superare, si vis. Si autem potentior te habuerit infirmiorem in potestate, tam rectam ordinationem non iniustam putabis. Bene ergo dicitur, si hoc iniustum est, non sic eris; si autem iustum est, laudemus eum cuius legibus sic eris.

p. 103, 9. *Compostellanus.* Dixeram enim, magis volo vel miser esse, quam omnino non esse, quia iam sum: non autem priusquam essem possem consuli, ut eligerem potius non esse quam ut essem miser. Nunc autem quia timeo non esse cum miser sum, ad ipsam miseriam pertinet, quamquam id non volo, quod velle debuissem, magis enim non esse, quam miserum esse velle debuissem.

Nunc autem fateor me quidem malle vel miserum esse quam non; sed tanto stultius illud volo quanto miserius: tanto autem miserius, quanto verius immo hoc non velle me debuisse assero.

Ratio. Si beatus esses, utique esse quam non esse malles: et nunc miser cum sis, mavis tamen esse vel miser, cum [esse mavis miser] ipsum esse et boni et mali volunt. Si ergo mavis non esse quam miserum esse, quia non esse non potes, restat ut miser sis. Si ergo primum consideres, invenis te miserum esse, in quantum non appropinquas ei qui summe est; et in tantum putarem melius esse ut quisque non sit quam ut miser sit, in quantum non videt quod summe est. Quod si

Augustinus

quisque non sit quam ut miser sit, in quantum non vides quod summe est: et ideo tamen te esse velle, quoniam ab illo es qui summe est.

Ibid. lib. III. cap. VII.

Quapropter ipse primus homo qualis factus est, magis quaerendum est, quam quo modo eius posteritas propagata sit. Multum enim sibi videntur acute proponere quaestionem qui dicunt: Si sapiens factus est primus homo, cur seductus est? si autem stultus factus est, quomodo non est Deus auctor vitiorum, cum sit stultitia maximum vitium?

Quasi vero natura humana praeter stultitiam et sapientiam nullam mediam recipiat affectionem, quae nec stultitia, nec sapientia dici possit. Tunc enim homo incipit aut stultus esse aut sapiens, ut alterum horum necessario appelletur, cum iam posset, nisi negligeret, habere sapientiam, ut vitiosae stultitiae sit voluntas rea. Non enim quisquam ita desipit, ut stultum appellet infantem, quamvis sit absurdior si velit appellare sapientem. Ut ergo infans nec stultus nec sapiens dici potest, quamvis iam homo sit; ex quo apparet naturam hominis recipere aliquid medium, quod neque stultitiam, neque sapientiam recte vocaveris ...

Si ergo ita factus est homo, ut quamvis sapiens nondum esset, praeceptum tamen posset accipere, cui utique obtemperare deberet, nec illud iam mirum est, quod seduci potuit, nec illud iniustum quod praecepto non obtemperans poenas luit, nec Creator eius auctor vitiorum est, quia non habere sapientiam nondum erat vitium hominis, si nondum ut habere posset, acceperat. Sed tamem habebat aliquid, quo si bene uti vellet, ad id quod non habebat ascenderet.

Compostellanus

dicas, mallem non esse quam miserum esse, si dicis, mallem hoc quam illud, eligis aliquid. Non esse igitur non est aliquid, sed nihil; et ideo non recte eligis, quia id quod melius est deberes eligere; quod autem non est, non potest esse melius; ergo non id velle debuisti.

p. 104, 30. *Compostellanus.* Quod Deum invocas, id dignum autumo. Sed quaeso iam dubitationis alterius scrupulum amoveas. Dixisti enim vitiorum iam nostrorum non esse auctorem rerum opificem. Sed nec id digne dici videbitur. Si enim peccata nostra protraximus originaliter a parente, vel sapiens factus est primus parens, vel stultus. Si sapiens: cur seductus? Si stultus, cum sit stultitia peccatum non modicum, quomodo non erit Deus nostrorum auctor vitiorum?

Racio. Oculata fide nolo te ambigere, inter sapientiam et stultitiam esse medium, quod nec sapientia nec stultitia potest dici; neque enim infantem sapientem vel fatuum appellat quispiam, quamvis homo sit ille.

Si igitur factus est homo primus, quamvis sapiens nondum esset, posset tamem praeceptum accipere, cui optemperare utique debuisset, nec illud siquidem mirum est, quod seduci potuit, quia nondum sapiens erat, nec illud iniustum, quod praecepto non obtemperans poenas luit; nec Creator horum auctor vitiorum est, quia non habere sapientiam nondum erat vitium hominis, si nondum unde habere poterat, acceperat. Sed aliquid habebat tamen, quo si bene uti vellet, ad id quod non habebat ascenderet.

Augustinus

Aliud est enim esse rationalem, aliud esse sapientem. Ratione fit quisque praecepti capax, cui fidem debet, ut quod praecipitur faciat. Sicut autem natura rationis praeceptum capit, sic praecepti observatio sapientiam. Quod est autem natura ad capiendum praeceptum, hoc est voluntas ad observandum. Et sicut rationalis natura tamquam meritum est praecepti accipiendi, sic praecepti observatio meritum est accipiendae sapientiae. Ex quo autem incipit homo praecepti esse capax, ex illo incipit posse peccare. Duobus autem modis peccat antequam fiat sapiens, si aut se non accommodet ad accipiendum praeceptum, aut cum acceperit, non observet. Sapiens autem peccat, si se averterit a sapientia. Sicut enim praeceptum non est ab illo cui praecipitur, sed ab illo qui praecipit: sic et sapientia non est ab illo qui illuminatur, sed ab illo qui illuminat . . . Bonum est enim aliquod homo, et melius quam pecus, ex eo quod praecepti capax. Et hoc melius, cum praeceptum iam cepit. Rursus hoc melius, cum praecepto paruit. Et his omnibus melius, cum aeterno lumine sapientiae beatus est. Peccatum autem malum est in negligentia vel ad capiendum praeceptum, vel ad observandum, vel ad custodiendam contemplationem sapientiae . . .

Turbat autem considerantes, quod ita quaerunt: Stultitiane primus homo recessit a Deo, an recedendo stultus factus est? Quia si responderis eum stultitia recessise a sapientia, videbitur stultus fuisse antequam recederet a sapientia, ut stultitia illi causa esset recedendi. Item si responderis eum recedendo

Compostellanus

Compostellanus. Non id obstare videbitur, si mente percipias. Nam primus homo rationalis erat; si autem rationalis, ergo sapiens.

Ratio. Hoc scire te cupio, quod aliud est esse rationalem, aliud esse sapientem. Rationalis namque naturae est qui praecepti capax, cui fidem debet, ut quod praecipitur faciat. Sicut enim natura rationalis capit praeceptum, sic praecepti observatio sapientiam. Quod autem est natura ad praeceptum accipiendum, hoc est voluntas ad servandum. Et sicut rationalis natura tanquam medium est praecepti accipiendi, sic praecepti observatio acipiendae sapientiae medium. Ex quo autem incipit homo capax esse praecepti, ex tunc incipit posse peccare. Duobus autem modis homo peccat antequam sapiens fiat: primo si se ad accipiendum praeceptum non accommodat; secundo cum accipit, non observat. Sapiens autem peccat, si se avertit a sapientia. Sicut enim praeceptum non est ab illo qui cui praecipitur, sed ab illo qui praecipit: et sapientia non est ab illo qui illuminatur, sed ab eo qui illuminat. Bonum est ergo esse hominem, et melius quam pecus, ex eo quod praecepti capax. Et hoc melius, cum praecepto paruit. Et his omnibus melius, cum aeterno lumine beatitudinis beatus est. Peccatum autem malum est in negligentia vel ad accipiendum praeceptum, vel ad observandum, vel ad custodiendam contemplationem sapientiae.

Compostellanus. Nec id obstare videbitur: dic, quaeso, vel stultitia homo recessit a Deo, vel recedendo stultus factus est? Si enim stultitia recessit a sapientia, videtur hunc stultum fuisse antequam a sapientia recederet, ut peccandi causa sibi esset stultitia. Si vero dicatur, quod peccan-

<table>
<tr><th>Augustinus</th><th>Compostellanus</th></tr>
<tr><td>stultum esse factum, quaerunt utrum stulte, an sapienter fecerit quod recessit. Si enim sapienter fecit, recte fecit nihilque peccavit: si stulte, iam erat, inquiunt, in eo stultitia, qua factum est ut recederet. Non enim stulte aliquid sine stultitia facere poterat. Ex quo apparet esse quiddam medium, quo ad stultitiam a sapientia transitur, quod neque stulte neque sapienter factum dici potest, quod ab hominibus in hac vita constitutis non nisi ex contrario datur intelligi.</td><td>do stultus factus est homo, tunc adhuc quaeritur, utrum stulte, vel sapienter fecerit quod recessit. Si enim sapienter fecit, recte fecit nihilque peccavit; si stulte, iam erat in eo stultitia, qua factum est ut recederet. Non enim stulte aliquid sine stultitia facere potuit.

Ratio. Ut verum fatear, iam quidem huic quaestioni me memini respondisse. Nam medium, quo a stultitia ad sapientiam devenitur, nec stulte nec sapienter dici poterit.</td></tr>
<tr><td>Ibid. lib. III. cap. XXIV.
Hic occurrit illa quaestio, quam inter se murmurantes homines rodere consueverunt ... Dicunt enim, si Adam et Eva peccaverunt, quid nos miseri fecimus, ut cum ignorantiae caecitate, et difficultatis cruciatibus nasceremur et primo erraremus nescientes quid nobis esset faciendum, deinde ut nobis inciperent aperiri praecepta iustitiae, vellemus ea facere, et renitente carnalis concupiscentiae nescio qua necessitate non valeremus? Quibus breviter respondetur ut quiescant, et adversus Deum murmurare desistant.</td><td>Compostellanus. Infitiari nequeo. Sed alterius dubitationis me angit ambiguitas. Si enim Adam peccavit, quid miseri meruimus, ut nasceremur ignorantiae caecitate, et dum praecepta nobis adultis inotescunt, carnalis concupiscentiae nescio qua necessitate non ea implere valeamus?</td></tr>
<tr><td>Recte enim fortasse quaereretur, si erroris et libidinis nullus hominum victor existeret, ... non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod negligis quaerere quod ignoras; neque illud quod vulnerata membra non colligis, sed quod volentem sanare contemnis.</td><td>Ratio. Quaerimonia tua iusta esset, si erroris vel libidinis nullus hominum victor existeret. Non enim tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod negligis quaerere quod ignoras; nec quod membra vulnerata non colligis, sed quod volentem sanare contemnis.</td></tr>
<tr><td>Ibid. lib. III. cap. XIX.
... Poterat enim et de prole eius, quamvis carnali et mortali, aliquod in suo genere fieri decus ornamentumque terrarum. Iam vero ut meliores gigneret quam ipse esset, non erat aequitatis: sed ex conversione ad Deum, ut vinceret quisque supplicium, quod origo eius ex aversione meruerat, non solum volentem non prohiberi, sed etiam adiuvari oportebat.</td><td>Compostellanus. Iam alterius quaestionis angor stimulis. Dic, quaeso, cur in generationibus suis homo meliores generaverit quam ipse esset, cum arbor mala fructus malos faciat?
Ratio. Ut verum fatear, non erat hoc aequitatis: sed ex conversione ad Deum, ut vinceret quisque supplicium, quod origo eius ex aversione a Deo meruerat, non solum volentem non</td></tr>
</table>

Augustinus

Etiam sic enim rerum Creator ostendit, quanta facilitate potuisset homo, si voluisset, retinere quod factus est, cum proles eius potuit etiam superare quod nata est.

Ibid. lib. III. cap. XX.

De cruciatibus autem corporis, quibus affliguntur parvuli, quorum per aetatem nulla peccata sunt, si animae quibus animantur, non prius quam ipsi homines esse coeperunt, maior querela et quasi misericors deponi solet, cum dicitur: quid mali fecerunt, ut ista paterentur? Quasi possit esse innocentiae meritum, antequam quisque aliquid nocere possit . . . Quid etiam pecora vel meruerunt mali, ut tanta patiantur incommoda, vel sperant boni, quia tantis exercentur incommodis? . . .

Et re vera si pie ac diligenter attendas, omnis creaturae species et motus, qui in animi humani considerationem cadit, eruditionem nostram loquitur, diversis motibus et affectionibus quasi quadam varietate linguarum undique clamans atque increpans cognoscendum esse Creatorem. Nulla enim res est earum quae nec dolorem nec voluptatem sentiunt, quae non aliqua unitate decus proprii generis assequatur, vel omnino naturae suae qualemcunque stabilitatem. Nulla item res est earum quae vel doloris molestias, vel blanditias sentiunt voluptatis, quae non ex eo ipso quo dolorem fugit voluptatemque appetit, diremptionem se fugere unitatemque appetere fateatur.

Inque ipsis rationalibus animis omnis appetitus cognitionis, qua illa natura laetatur, et ad unitatem refert omne quod percipit, et in errore nihil fugit aliud quam incomprehensibili ambiguitate confundi. Omne autem ambiguum unde molestum est, nisi quia certam non habet unitatem?

Compostellanus

prohiberi, sed etiam adiuvari. Sic enim rerum creator omnium Deus ostendit, quanta facilitate potuisset homo, si voluisset, retinere quod factus est, cum proles eius potuit superare quod nata est . . .

p. 107, 11. *Compostellanus.* Adhuc una meum titillat animum dubitatio. Dic, quaeso, infantes quid meruerunt parvuli, qui tot patiuntur corporis cruciatus? Quorum nulla esse peccata pronuntio; nisi forsitan dicas eorum animas ante existere, quod apud Christianum nefarium est. Iam quaeso potest esse mercedis meritum antequam quispiam mereatur vel quid boni meruerunt qui tot exercentur incommodis, vel pecora quid meruerunt, ut tanta patiantur discrimina?

Ratio. . . . Si pie attendas, omnis creaturae motus et species, quae in nostram cedunt considerationem, nostram loquntur eruditionem, ipsis motibus affectionibusque quibusdam quasi quadam linguarum varietate clamantes, cognoscendum esse Creatorem. Nulla enim res est earum quae vel dolorem vel voluptatem sentiunt, quae non aliqua unitate decus proprii generis assequatur, vel omnino naturae suae stabilitate aliqua. Nulla autem res est earum quae vel doloris molestias vel blanditias sentiunt voluptatis quae non eo ipso quod dolorem fugit et appetit voluptatem destructionem fugere unitatemque appetere fateatur.

In ipsis autem animis omnis appetitus cognitionis, qua illa natura laetatur, et ad unitatem refert omne quod percipit, et in errore nihil fugit aliud quam incomprehensibili ambiguitate confundi. Omne autem ambiguum unde molestum est, nisi quia certam non habet unitatem?

Augustinus

Ex quo apparet omnia, sive cum offendunt vel offenduntur, sive cum delectant vel delectantur, unitatem insinuare atque praedicare Creatoris. Si autem ignorantia et difficultas, a quibus istam vitam necesse est incipere, non sunt animis naturales, restat ut aut officio susceptae sint, aut irrogatae supplicio.

Ibid. lib. III. cap. XXIII.

Compostellanus

Ex quo apparet omnia, sive cum offenduntur vel offendunt, sive cum delectant vel delectantur, unitatem insinuare Creatoris. Si autem ignorantia vel difficultas est, a quibus istam vitam necessarie est incipere, et non sunt naturales, restat ergo ut aut officio susceptae sint, aut irrogatae supplicio.

Corrigenda et Addenda.

p. 51, 12 *pro* sus *leg.* de sus
p. 52, 18 *pro* aprece *leg.* parece
p. 25, 20 *pro* dedecorat *leg.* decorat
p. 52 *adn. crit.* *Pro* 20 decorat *leg.* dedecorat
p. 78, 12 *pro* intelligire *leg.* intelligere
p. 78 *adn. crit.* *Adde* 15 insensibilibus] in sensibilibus
p. 80 *adn. crit.* *Pro* 30 languidorem *leg.* 30 languidiorem, *pro* Agustin *leg.* Augustin. *ibid. adde* 33 infirmum
p. 81, 14 *post* posset *virgula addenda est.*
p. 81 *adn. crit.* *Adde* 24 invitis
p. 82, 9 *Post* privatione *virgula addenda est.*
p. 82, 17—20 *leg.* Unde ergo ista detraxeris, nil omnino remanebit. Motus ergo iste aversionis, quem fatemur peccatum, quia defectuosus motus est — sed defectus omnis ex nilo est —: vide ergo *etc.*
p. 82 *adn. crit.* *Lege* 9—10 attendendi 20 quod] quo 32 ipsa] ipsam 32 omnino] omnino non *(cf. August. de libero arbitr. III, 18)*
p. 83, 10 *leg.* peccaverit. Aut in nolente *etc.*
p. 83 *adn. crit.* *Adde* 9 *et* 10 peccabit. *ibid. dele* 15 potes. *ibid. adde* 25 quod volens] quod nollet *(ex August.).* *ibid. dele* 28 restat.
p. 84, 2 *pro* cum *leg.* eum
p. 84, 7 *leg.* est;
p. 84, 21 *leg.* dignoscitur;
p. 84, 25 *post.* equali *virgula addenda est.*
p. 84 *adn. crit.* *Adde* 1 avertit 7 *ante* quia *Augustinus habet iterum* ideo vitium est 8 sic] si 20 enim *delendum* 30—31 tanta praestantia
p. 87, 21 *post* fore *signum interrogationis ponendum.*
p. 87, 22—25 *leg.* **Caro.** Id siquidem neccesse est fieri, si presciencia est. **Ratio.** Ergone, si tu prescires peccaturum aliquem, non esset neccesse ut peccaret? **Caro.** Non utique *etc.*
p. 87 *adn. crit.* *Leg.* 31 si] sic
p. 88, 33 *post* elegerit *virgula addenda est.*
p. 88 *adn. crit.* *Adde* 27 universum 29 infimum *(ex August.)* 30 tam] tamen 33 nec] ut quodlibet *(ex August.)* *pro* 33 . . . supplicium *leg.* per supplicium
p. 89, 8 *post* vero *virgula delenda.*
p. 89, 12 *post* coacra *signum interrogationis ponendum.*

p. 89 *adn. crit.* *Adde* 8 Iustus . . . ille? *ibid. leg.* 14 Utrumque *ibid. dele* harum *pro* 15 conveniunt? *leg.* coniunctum *pro* 16 dispositione? *leg.* ita dispositae *Adde* 16 coaptatur *Adde* 33 realis] poenalis *Augustinus. Sed* realis *significare videtur* reatu digna

p. 90, 1 *adn. crit.* *Adde* 1 ipsi

p. 99 *adn. crit. Adde* 22 simile

p. 102 *adn. crit.* *Pro* 33 superavit *leg.* superaverit *ibid. add.* 34 hec] hoc

p. 103 *adn. crit.* *Adde* 1 si] sis

p. 105 *adn. crit.* *Adde* 2 stultitia *ibid. dele* 7 qui sapientia non caret? *et adde* 7 qui sapientia] quispiam

p. 106 *adn. crit.* *Pro* 32 . . . stimulus *leg.* stimulis *ibid.* 34 fructus

p. 107 *adn. crit.* *Adde* 16 qui] quid 21 creaturarum] creaturae *(ex August.)* 22 nostrarum] nostram 29 voluptatem

p. 108, 1 *pro* quo domnia *leg.* quod omnia

p. 108 *adn. crit.* *Adde* 1 quod *delendum* *ibid. leg.* 2 exaffenduntur] cum offenduntur.

